

A
MAGYAR
ÉRTELMISÉG
VÁLSÁGA

*Rajniss Ferenc,
Trettina Jenő
Mandorf Emil dr.
Acsay Tihamér dr.*

ELŐADÁSAI

BUDAPEST, 1931

Előszó.

Ki tagadja a magyar értelmiség válságát?

Ki dicsekedhetik közülünk azzal, hogy a háború, a forradalom és az új országépítési kísérlet erős viharai megtépázatlanul hagyták szellemi és anyagi jólétének termőfáját!

Egy elomlott világ mesgyéjén és a fájdalmas, vajúdó jövő kifordított barázdájában, vagyontalanul s célját vesztett szellemi fegyverzetben valljuk és álljuk a harcot Magyarország üdvösségeért s a körülöttünk támadt új erők rengetegében érezzük, hogy ez a harc csak új formák, új fegyverek és új szellem kikovácsolása után segítheti győzelemre megtorpant sorainkat.

A magyar értelmiség, a nemzeti társadalom dolgozó rétege, amely mindennapi kenyerét a kiművelt emberfő szellemi képességeivel keresi meg, sokat szenvedett az utolsó 15 év alatt s talán a jövőben még többet fog szenvedni.

A közelmúlt történetét csak az írók művészetével lehetne megrajzolni; a jelenkori szellemi munkások helyzetét csak a tömeges egyéni tragédiák sötét kontúrjaival lehetne érzékeltetni; de a jobb jövő érdekében mégis – érzések, panaszok és illúziók pusztítása árán – a rideg valósághoz, a józan számításhoz, önhibáink és önerőink megismeréséhez kell ragaszkodnunk, mert a magyar értelmiség csak egyetlen hűségese barátot szerezhet a jövő harcaihoz: önmagát.

Változott idők, változott viszonyok, változott fegyverek: ebben foglalható össze a magyar értelmiség tragédiája és jobb jövőjének jelszava.

A korkövetelményeket a magyar ifjúság jobban érzi, mint a beérkezett generáció. Az ifjúság joga és

kötelessége a magyar szellemi munka jövőjével a saját szempontjai szerint foglalkozni s bűn lenne, ha ezt a munkát elmulasztaná.

Az értelmiség válságának kérdését, a magyar holnap nevében tömörült új politikai nemzedék már az elmúlt év tavaszán ankét formájában megtárgyalta s ennek az ankétnak anyagát most átadjuk a nyilvánosságnak, mert tudjuk, hogy annak megállapításai és javaslatai az idők múlásával, sajnos, csak nyertek mélységben, igazságban és aktualitásban egyaránt.

Az új értelmiségi generáció tagjainak, az ifjú magyar tudósok, művészek, nevelők, újságírók, köz-tisztviselők, magánhivatalnokok, orvosok, mérnökök, technikusok és ügyvédek hatalmas táborának bajtársi szeretettel ajánljuk ezt a könyvet, abban a reményben, hogy a sorsközösség és a szükséges összefogás parancsszavát, cselekvésre hívóan kicsendülni hallják szerény sorainkból.

**AZ ÉRTELMISÉG
NEMZETPOLITIKAI SZEREPE
ÉS HELYZETE**

RAJNISS FERENC:

AZ ÉRTELMISÉG NEMZETPOLITIKAI SZEREPE ÉS HELYZETE.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Előadássorozatunkat, – melyet az értelmiség nemzetpolitikai szerepéről és helyzetéről tartandó előadásommal, a felmerülő problémák roppant súlyának átérzésétől elfogódottan nyitok meg, – legjobb szándékunk szerint iparkodtunk túlemelni a lármás demagógia és az illedelmes önképzőköri színvonal laposságain.

Hosszú hónapok munkáját hozzuk Önök elé, dó lelkes, dolgozó munkaközösségünk összes tanulmányait és statisztikai anyagát természetesen nem tudjuk az ankét rövid ideje alatt bemutatni s az idő rövidege miatt, meg kell elégednünk a végső következtetések levonásával, munkánk rapszódikus, nyers tételeinek ismertetésével, amelyekből a magyar intelligencia válságának megoldásához, a cselekvési program legfőbb irányelveit összegezhajük.

Őszintén megmondom, hogy az induláskor könnyebbnek láttuk a válságot s egyenesebbnek a kivezető utat, – de a vita, az igazságkeresés és az önkritika kohójában elégték a tetszetős reformjavaslatok és elpusztultak azok a változatos formák, melyeknek szépsége és elegáns ötletessége a szerkezeti hibákat van hivatva eltakarni. – A jószándékú, erős munka közben megtorpant a bizonyosságunk s a látni vélt kivezető útra ráhullott a köd.

A felületesség, a boldogító korlátoltság és a veszedelmesen elterjedő nagyképűség vígan pózolhat-

nak a színes aforizmák tornaszerein; – mi szerényen, küzködve állunk önök előtt s nem ígérünk mást, csak becsületes keresésünk érdekmentes eredményeit: – önmagunk látását, következtetését és akarását hozzuk, őszinte beszéddel.

I.

A magyar értelmiség válságának kérdése, megfoghatatlanul elhanyagolt, tudományosan teljesen feldolgozatlan parlag területe a múltba emigrált magyar gondolkodásnak s ezért jóelőre kijelenteni kötelességemnek tartom, hogy senkit sem ismerhetünk el ezen a területen, orákulum-szaktekintélynek, csak szeretettel fogadott, de egyenrangú szellemi munkatársnak.

Mi utat keresünk, mi érvelünk, vitatkozunk, és esetleg tévedünk; – de a felsőbbes szellemi terrort, a nagyképű mindentudást, – ami az intelligenciának, mint szellemi fakultásnak is megcsúfolása lenne, – már eleve tisztelettel és határozottan vissza utasítjuk magunktól, mint a legméltánytalanabb támadást ennek az anknak szelimo ellen.

Úgy hiszem, előadásom egész hallgatósága tudja azt, hogy az értelmiség nemzetpolitikai szerepének és helyzetének megítélésében, úgy szerény személyemet, mint munkatársaimat, – annak a generációnak sajátos világnézete irányítja, melyet a hivatalos magyar közvélemény, hol több, hol kevesebb jóindulattal a „háborús nemzedék”, a „30 évesek”, vagy az „ifjabb nemzedék” jelszóval iparodik meghatározni.

Mi öntudatosan, büszkén és sorsközösségünk tragikus, testvéri ösztönével viseljük ezeket a jelzőket, – bár jómagamban már sokszor felijedt a kétkedés, hogy van-e jogunk magunkat még mindig „ifjúság”-nak hinni és nevezni!...

Kételyeimet az ifjúsági mozgalmak őszinte barátja *Szekfű Gyula* professzor oszlatta el, aki a Magyar Szemle egyik számában, „*Az ifjúság társadalomszemlélete*” című értekezésében, a magyar ifjúságot a 18-45 évesek homogén tömegében jelölte meg.

Furcsa és ijesztő ez a meghatározás: egy indokolás nélküli kemény vád a mai magyar társadalom természetellenes, hatalmi struktúrája ellen; nekünk azonban megnyugvás, mert így még van, – hála Istennek, – jó pár esztendőnk ifjúnak maradni, – amíg aztán 45 éves korunkban, szomorúan, de kötelességtudóan, mi is bevezünk a „felnöttek” tiszteletreméltó társaságába. Beevezünk majd a felnöttek közé, ahol adva vagy a reális hatalom is, erők, vágyak és eszmék megvalósítására, – feltéve természetesen, hogy sok harcunk után még akkor is

lesz bennünk erő, vágy és eszme, amit érdemes megvalósítani.

Szekfű professzor értekezésének boncolgatása, – bár annak lényege inkább az elmélkedés, mint a lények világából való, – igen alkalmasnak mutatkozik megvilágítani azt a sajátosságot, amely a mi világszemléletünknek erőt ad és jövőt biztosít.

„Röviden összefoglalva, a Szekfű-elmélet szerint a különben erősen divergáló magyar ifjúsági mozgalmak megegyeznek abban, hogy függetlenül a régi társadalomszemlélettől, hogy feladták a történelmi középosztály elméletét s megtagadják a gentry fogalmával rokon középosztályt; hogy negálják az individuális, egyénenkénti életet s tudatosan törekednek – a csoportos, kollektív élet formáinak megteremtésére, illetve az *egyetlen egységes magyar társadalom* eszméjének megvalósítására.

A demokrácia híve ez az ifjúság, – mondja Szekfű, – s a magyar föld népében keresi energiáját. „Feltűnően járatlan a szellemi dolgok exponálásában”; – erős a kritikája, gyenge alkotóképesség-e.

Dicséret eb gáncs, – amint látni méltóztatnak, – tudományos egyensúlyban fordul elő Szekfű professzor úr elméletében, amelyre előadásom szempontjai szerint egy új sorrendben teszem meg szerény megjegyzéseimet.

A legnépszerűbb vád az ifjabb politikai generáció ellen az, hogy bírál, kritizál, holott a kritika nem jelent alkotó erőt. Méltóztatassanak megengedni nekem, hogy egész világosan és félreérthetetlenül védelmembe vegyem a bírálat szellemét és a kritika jogát. A történelem azt tanítja, hogy a kritika, a szellemi nyugtalanság s u meglévő negálása, – valami jobb, nemesebb és emberibb érdekében, – írott történelmünk egész folyamán a kulturális haladás szülőanyja volt! Gyakorlatilag és magyarul ezt úgy mondanám, hogy a rozzant Rókus-kórház tetejére nem lehet modern, új kórházat építeni: le kell előbb rombolni a régit, mert a tatarozás már nem segít rajta. A szellemi dolgokban is sokszor eljutunk H rozzantság olyan állapotához, ahol az új értékelést, az új értékítéletet már nem lehet a romok tetején kivirágoztatni; ahol történelmi szükség lesz az ócska lomok eltakarításával újra eljutni a szűz termőföldre: – itt kezdődik a kemény kritika joga és kötelessége, amelyet legjobb tudásom ^szerint & magyar háborús nemzedék, sajnos, csak félénken és bizonytalanul gyakorol.

Egy másik, igen fontos állítás szerint, mi feladtuk a történelmi középosztály gondolatát. Ezt az állítást nem nevezem vádnak, mert mi tényleg iparkodunk feladni a történelmi középosztály gondolatát, miután a történelem már szemmeláthatóan feladta magát a történelmi középosztályt.

Szép, búsító, romantikus és muskátlis dolog ez a történelmi középosztály gondolat, – csak nincs mit kezdeni vele. A rendi alkotmány megszűnése, a vas, a szén, a villamosság és a világrelációk mumkamegosztásos, számító korszaka szétrombolták azokat a természetes kötelékeket, közös kiváltságokat és egyforma gazdasági előfeltételeket, amelyek

a történelmi középosztályt, szociológiai értelemben egységes kategóriává tettek.

Az 1926. évi szociálpolitikai kongresszuson, amikor legnevesebb tudósaink, az úgynevezett „középosztály” kérdéseiről vitatkoztak, már senki sem tudta kikről van szó.

A fogalom került szellemi csődbe, mert a középosztály fogalma ma már divergáló érdekeket, életfeltételeket és erőket mesterségesen egyesít. Kik alkotják a középosztályt Magyarországon? A gentry? A köztisztviselők l A kistőkések? A középvállalkozók f Az úri osztály, vagy a teljesen öntudatlan kispolgárság? Együttesen tudniillik nem tudnak közös vonásokkal rendelkező osztályt alkotni s ez volt az oka annak, hogy az 1926. évi, különben igen sikeres kongresszus, éppen a középosztály kérdésben nem tudott egyetlen épkezláb javaslatot sem. kitermelni.

A mi számunkra véglegesen elfogadott igazság hogy a magyar társadalom-szervezést új utakra kell terelni; mi meggyőződéssel valljuk, hogy a társadalmi osztályok meghatározásában a korszükségleteknek megfelelő átcsoportosítást el kell végezni, hogy a valóban egyéredkű és egyforma létfeltételű társadalmi rétegek, a természetes társadalmi egyensúly biztosítása érdekében közös érdekeik közös védelmére egymásra találjanak.

Ez a mai generáció az élet ütéseit durván, nyersen, leplezetlenül és brutálisan kapta, A háború eb a forradalmak kora a mi szemeink elé egy szociológiai röntgengépet állított s rajta keresztül a társadalom szerkezetét a csontrendszerig megismertük.

És mi hálások vagyunk utólag a kemény leckéért s nem is akarunk visszatérni, a naiv és vattába csomagolt életszemléletekhez. Megszoktuk a vihart, az egészséges, nyers életet, az ütést és a visszavágást. Elveszítettük a mások által diktált illúziókat s fázásban, didergésben kénytelenek voltunk önmagunkban új tüzeket gyújtani. Ezeket az új tüze-

két a mi saját gondolatvilágunk táplálja s bár idegen mások előtt a lobogása, mi mar nem akarunk szomszéd házakban melegedni.

Önkifejezésre törekvő emberek vagyunk, – s aki önmagát keresi, az a jól betanult idézetek és ismétlések feladása következtében sokszor artikulátlan a kifejezésekben, – vagy ahogy *Szekfű* professzor úr mondja, „feltűnően járatlan a szellemi dolgok exponálásában.”

A fiatal magyar intelligenciának tényleg nincs kész programja, de ma már bizonyos, hogy az önmaga életét öntudatosan megélni akaró magyar ifjúságban, a felzendült vágyak, a gondolatok, tervek és célok lassanként egy új, sajátos társadalmiszemlélet erős hálójába fonódnak. ·

Szekfű professzor úrnak igaza van: ez az ifjúság tényleg demokrata, tényleg fanatikus híve a nemzeti öncélúságnak, tényleg öntudatosan, kollektív egységekben akar élni s a magyar társadalmat a maga vérrel, szenvedéssel és gondolkodással megfizetett akarata szerint óhajtja átformálni.

És bármennyire divergálnak közöttünk, a belső körökben az új ideálok, egyben feltétlenül megegyezünk egymással: *megegyezünk abban a közös gondolatban, hogy az új Magyarország társadalmi rendjét a munka, a kollektivitás szolgálatában betöltött funkciók méltóságán és abszolút demokratikus jogán kell újjáépíteni.*

II.

A XX. század a társadalmi öntudatosulás kora. A liberálisan és klasszikusan kiművelt és minden oldalról megkerékített Egyén eszméje siralmasan és visszavonhatatlanul megbukott. Egyre világosabb lesz, hogy az egyén és a társadalom viszonya nem esetlegesség, nem a véletlen műve, hanem determinált sors, elkerülhetetlen adottság a megszülető emberek 99 százalékának.

Valahová mindannyian be vagyunk ágyazva; kisebb rétegekhez, csoportokhoz tartozunk; valami a hivatásunk lesz; tőkésék, hivatalnokok, orvosok, ügyvédek, vagy fizikai munkások leszünk; röviden, kollektív csoportokhoz tartozunk, amelyek képviselnek bennünket, amelyek súrlódnak, vagy szövetkeznek más kollektív csoportokkal s minden szándékunk, önvédelmünk, kultúrképzetünk hovatovább csak ezeken a kollektív csoportokon keresztül lesz a nemzeti társadalom *aktív* hajtóereje.

Az egyén viszony a nemzethez nem közvetlen, individuális viszony s ezért hiába való és erőtlen és egyénenként, szervezetlenül képviselt társadalmi akarat.

A mai társadalom iránytadó energiákat csak a kollektívumokban birtokol s a válságok és forradalmak oka éppen abban a tényben rejlik, hogy egyes csoportok nemzetpolitikai fontosságuk mértékén túl fekvően jól szervezettek, míg mások természetes súlyukat meghamisítóan szervezetlenek.

A magyar társadalom különös módon és abnormálisán szenved a nemzeti fejlődöttség különbözőségének gyermekbetegségétől.

A szervezett tőke és a szervezett munka ma mai aktív, óriás erők a magyar nemzetpolitika irányításában, de a szervezetlen magyar intelligencia és a magyar föld szervezetlen népe sorvad és pusztul: nem a tunyasága és életképtelensége miatt, hanem azért, mert egy társadalomban kétféle szervezeti elv nem érvényesülhet, mert az egyik osztály szervezettsége meghamisítja a valódi, a reális erőviszonyokat s kizsákmányolásra és pusztulásra ítéli az alacsonyabb szervezeti formákban élő néprétegeket.

A bankok, a részvénytársaságok, az érdekképviselések és szakszervezetek korában a magyar intelligencia és a magyar parasztság összetalálkozott koldustestvérek a szervezetlenségben és az osztályöntudat hiányában: ezért keres a fia tál intelligencia ösztönösen utat a magyar föld árva népe felé!

Erre a tényre utal Szekfű professzor úr is, anélkül, hogy a tény okát ennek a két osztálynak egyformán egészségtelen szociális struktúrájában keresné.

A nemzeti társadalom akkor egészséges, ha a benne összefogott osztályok, sajátos érdekeiket és a nemzeti közösség céljait osztályos rendeltetésük belső törvényei szerint, egyformán szabadon s egyenlő értékű szervezetek kiépítésével szolgálhatják.

A nemzeti társadalom akkor beteg, ha annak egyes részei, illetve osztályai magasrendű szervezeti formákban élnek s más rétegei ugyanakkor teljesen szervezetlenek maradnak. Ilyen körülmények között – s ez a magyar társadalom rákfenéje – a szervezett rész ráerőszakolja a szervezetlenre a maga akarat- és lét értelmezését s elpusztít minden szétforgácsolt erőt, amely csak az egyéni, elszigetelt tiltakozások tehetetlenségével iparkodik a nemzeti politikát új utakra terelni.

A foglalkozások, hivatások és a gazdasági érdekek tartós alapjaihoz erősített szervezetekkel szemben hiábavaló erőlködés az egyéni protestálás és durcás gyermekmódszer azok erejének, erkölcsiségének egyszerű negálása, lekicsinylése és kigúnyolása.

A társadalom funkcionális feladataira épített szervezetek ellen, csak a saját funkciókra és életértelmezésünkre felépített, professzionális szervezetekkel, vagyis csak pozitív, egyenrangú, organizált eszközökkel lehet eredményesen harcolni.

Akik az utolsó 10 esztendőben látták és meg is figyelték a keresztény, magyar társadalom szervezkedését s a gombamódra nőtt, heterogén szervezetek gyors szétbomlását, azok akarva nem akarva, igazat kell adjanak nekem.

A gróf, a leszerelt katona, a villamos kalauz, az államtitkár, a házmester és a végrehajtó, sohasem egyesülhetnek tartósan közös társadalmi szervezetbe, mert az elkülönült társadalmi funkciók pri-

már ereje szétlöki az ilyen természetellenes formákat.

Békés viszonyok között, részvénytársaságok és szakszervezetek erejével nem lehet szembeállítani a keresztény nemzeti érzelmű polgárok ad hoc egyesülését, mert a kétféle szervezetben az organizációs elvek nem egyneműek, a célok és érdekek nem szükségképpen ütközők s ezért a kiprovokált harcokat temérdek tény hamisítás, igazságtalanság, műfelháborodás és igazi dezertálás posványohítja el.

A nemzeti kollektivitásban az öntudatos csoportéletnek csak az állandósult foglalkozások adnak szilárd alapot s következőleg a harmóniát, egyensúlyt és rendet biztosító organizált nemzeti élei csak a társadalmi funkciók szervezeteire épülhet.

A modern tagoltságú nemzetek életében, a nemzeti szolidaritást nem az egyének, hanem a szervezett foglalkozási csoportok cooperációja biztosítja s ahol ezt az igazságot nem ismerik fel, ott bizonytalanság, gyanakvás, gyűlölet és szétesettség fenyegetik a társas élet normális fejlődését.

Ezért tartom az intelligens magyar ifjúság legfontosabb feladatának véglegesen feladni az intelligencia úri mivoltáról reánk hagyományozott babonákat és előítéleteket s elmerülni a közvetlen megfigyelés erejével a mai, az élő és funkcionáló magyar társadalom tanulmányozásába.

Az intelligens magyar ifjúságnak az a legközvetlenebb feladata, hogy önmagára, mint adott társadalmi munkafeladatok betöltésére rendelt ősz tállyra ráeszméljen: – nem tilalomfának, más osztályok jogos törekvései ellen, hanem segítő erőnek a nemzeti equilibrium biztosítására.

Szentül hiszem – Tisztelt Hölgyeim és Uraim – hogy ez az új társadalom-szemléleti célkitűzés, egy új generációt tud a magyar szellemi élet felfrissítésére kitermelni; egy új generációt, amely lerázza majd magáról az egyéni urizálás és a tehetetlen klasszikus tudományosodat bénító súlyát s felsza-

badult erejét a magyar élet paraszti egyszerűséggel felismert bajainak istápolására fordítja.

A tudományok mezőit évszázadok merev tradíciói szerint osztják fel, de az az új nemzedék, amelyre várunk, félre kell dobja az ócska és élettelen beosztásokat s a tudományos megismerést is a valóságos élet adott problémái szerint kell, hogy új szintézisbe fogja.

A mai Magyarország belső és „külső problémáinak szövevényei, a reánk váró munkafeladatokat kell elsősorban térképre vetni s a reális feladatokhoz kell szabni a tudományos nevelés anyagát s a tudományos ismeretek új szintézisét: ez a jövő útja s ez hiányzik tökéletesen a mai élettelen, holt célokat szolgáló magyar kultúrpolitikából.

Adva van ebben az országban egy millió analfabéta, adottság a népbetegségek balkáni pusztítása s a csecsemőhalandóság; adva van a szervezetlen, maradi termelési rendszer, a munkanélküliség, a tőkeszegénység, a közlekedésügy súlyos krízise: – adottság a termelt javak igazságtalan megosztása s ezernyi más részlet problémája a magyar társadalom súlyos, belső válságának.

S evvel a szomorú térképpel szemben adva van a nemzeti vagyona a magyar faj emberanyagában és ősi képességeiben felhalmozott energiák összege, amelyeket józan és szakszerű erőfeszítéssel feltornyosult problémáink megoldására összpontosíthatunk.

A problémák s a megoldásukra rendelkezésre álló erők összeszervezése, illetve ennek az értékelési szempontnak kizárólagos érvényesülése vezet a funkcionális társadalom megteremtéséhez, amelyben a kultúrpolitika és a vezető réteg szelekciója, minden mellétekintet nélkül a munkát, az emberi teremtőerő feljavítását s az elhivatott intelligencia abszolút érvényesülését szolgálják.

A funkcionális társadalom-szemlélet alapján a cím, a rang, a vagyon, a származás, a foglalkozás

és a történelmi kiváltság önmagában nem érték többé, csak díszítő ornamentika.

„Gróf vagyok”, „államtitkár vagyok”, „proletár vagyok”, ezek az ósdi szólamok egyformán üres mel veregetések.

„*Mi a funkciód a nemzet egyetemes életében s hogy teljesíted az?* – Ez a jövő társadalmában az emberi értékei esnek és a tekintélynek közös alap kérdése.

A funkcionális értékelés szempontjából nem a párbajképesnek patentírozott úr a fontos, hanem a szakszerű, intelligens és erkölcsös szellemi teljesítő képesség.

Nem, az építészek a fontosak, – önmaguk jogainak tudatában, – hanem a megépített házak, utcák, terek, városok egészséges volta célszerűsége, kényelme és szépsége.

Nem az orvos az öncél, hanem a halálozási arányszám leszorítása.

Nem a köztisztviselő a szükséglet, hanem a pontos, figyelmes, segítő és gyors közigazgatás.

Röviden: az intelligencia s annak belső kategóriái csak oly mértékben jelentenek értéket a nemzeti társadalomban amennyiben funkcionális hivatásukat eredményesen betöltik.

Természetes dolog, hogy az értelmiségi foglalkozások közös, funkcionális eredményességéért nem az egyén felelős. Éppen azt akarom erősen hangsúlyozni, hogy minden intelligens foglalkozás teljesen *szociális jellegű* s az orvosok, mérnökök, ügyvédek kamaráinak, a tanárok, tanítók, tisztviselők és magánhivatalnokok kollektív szervezeteinek éppen az az elsőrangú kötelességük, hogy az egyes foglalkozási ágazatok kollektív értéktermelő erejét megnöveljék s ennek az erőnek szociális ható f okát egyre magasabb nívóra emeljék.

Ebben a célban és kötelességben látom az összes értelmi-foglalkozások megszervezésének társadalom-erkölcsi parancsát s a teljes szervezkedési szabadság biztosításának nemzöt politikai szükségét.

Sürgetően és türelmetlenül hirdetem önöknek, – hogy a jövő csak ezt a funkcionális élet-értelmezést tűri meg s hogy nekünk életérdekünk a magunk világszemléletéi a jövő perspektívájára immár világosan rárajzolódott új erkölcsi és társadalmi rend követelményeihez és értékítéleteihez igazítani.

S csak ennek a kirajzolódó új szociális értékítéletnek megsejtetésére mondom, hogy nekünk is szép és kedves a színházi kultúra, de mi valljuk, hogy Magyarországon néni lehet az állami színházakra kétszer annyit költeni, mint a mezőgazdasági tudományok fejlesztésére, mert a mezőgazdaság csődje nem egyenlő jelentőségű a színházak elődjével.

Nekünk is szép a római szobor és a pazar külföldi kollégium, de jobban érdekel bennünket a tanítás szelleme, mint a fal díszítése.

Úri- és kultúremlők vagyunk vagy lehetünk, de erős a hajlamunk a társadalmi funkciókat nem érintő, klasszikus vagy neológ, de mindenképpen életidegen művelt bégből kevesebbet kérni: – *kevesebb holnyelvet, kevesebb ütés definiálót terminológiát és sokkal több, korszerűbb élő anyagot a dolgozó emberre, a funkcionáló társadalomra vonatkozó szegységteljesen elhanyagolt tudományokból.*

Homéros is szép, Goethe is szép és szép az önmagáért való tudomány büszke jelszava; – de bennünk, – a magyar ifjúságban, – tragédiák és pusztulások sírnak, minket az országvesztés és a lefelécsúszás szédülete riogat s nem bírjuk elszenvedni, a művelt, kedves, nyájas és elegáns urak korlátoltan derűs, klubszékes bölcselkedését!

Mi az elvonult vihar gyermekei vagyunk s az idegeinkben új viharok sejtelve vibrál. Mi a cselekvésnek vagyunk fanatikus hívei s önmagáért csak egy él bennük, célnak és üdvösségnek: a magyar sorsközösség, a magyar nép védelme és boldogabb jövője!

Ennek az új s az ifjú magyar értelmiség által

képviselt szociális értékelméletnek szemszögéből óhajtom meghatározni Önök előtt az intelligencia fogalmát s meghatározni azokat a legfőbb követelményeket, melyeknek kikövetelése és valósulása a magyar intelligencia jobb és a nemzet szempontjából értékesebb jövőjét biztosíthatják.

III.

Az emberi intelligencia, mint a szellemi képesség, minden időkben az emberiség haladásának és fejlődésének legfőbb biztosítéka volt.

Az intelligencia lényegében problémamegoldó képesség: emberi küzdelmek, helyzetek és tapasztalatok megélésének szellemi rezultánsa, ami képessé tesz bennünket, új küzdelmek, helyzetek jés tapasztalatok gazdaságosabb és eredményesebb átélésére és szociális hasznosítására.

A fejlett társadalmakban, ez a problémamegoldó, emberi intelligencia is a munkamegosztás hatalma alá került s a felmerülő emberi problémák megoldásához szükséges kiművelt szellemi erő szolgáltatása, egyes kialakult foglalkozási ágak, egyes elkülönült, funkcionális csoportok, rétegek és osztályok feladata lett.

A társadalmak a maguk művészi vágyainak, vallási, erkölcsi gazdasági és politikai érdekeinek kifejezésére kezdetben anarchisztikusan termelték ki magukból a vezető intelligenciát. A magasabbrendű intelligencia először csak mint csodának felbukkanó szellemi erő jelentkezett s minden nagy szellemi munkás a vaksors, a véletlen különös ajándéka volt. Országszervezők, próféták, szentek, vallásalapítók kora ez: – *a hősök kora*, amelyben minden génie, *mindent előlről kezdeni kénytelen*, mert a tar sas tapasztalatok és cselekvések folytonosságához még hiányzik a szilárd szociális organizációk kerete.

A hősök korát a mai modern társadalmak kifejlése buktatta meg. A nagy vezetőkre, a társasélet kiváltságos vezérlő rétegére ma is szükség van, –

sokkal nagyobb szükség, mint valaha, *de ezek az új hősök, csök a szellemi és anyagi célú, modern társadalmi szervezetek szolgálatában érvényesülhetnek.*

Nincs teljes előről kezdés, csak folytatás van: – minden haladást jelentő lépéshez, a nagy egyén is először erős szellemi munkával a múlt örökséget kell birtokba vegye. – Aki a mai szedőgépet akarja tökéletesíteni, annak hasonlíthatatlanul nehezebb, szisztematikusabb tudományos előmunkálatokra van szüksége, mint volt, a könyvnyomtatás zseniális feltalálójának. Ez a szükséges szellemi többletmunka a szakszerű tudományos kiképzés szükségének erejével jelentkezik az emberi tevékenységek minden ágazatában.

A hősök helyét, a szürke milliók szervezett tábora foglalta el, – a nagy egyéni cselekvések helyére, a kis, összeszervezett cselekvések óriásra nőtt ereje lépett s az új társadalmak az anarchikusan kitermelt nagy egyéneket tervszerűen nevelt és alkalmazott értelmiséggel váltották fel. Az emberi intelligencia kiművelt használata elkülönült társadalmi funkció lett s ennek a funkciónak képzett művelői különálló társadalmi rétegekbe verődtek. Ennek a rohamos, szakmai fejlődésnek folyamán az intelligencia fogalma a közfelfogásban elveszítette eredeti pszichológiai jelentőségét s a szellemi foglalkozást üzők hatalmas táborát átfogó fogalommá módosult.

A modern társadalmak történetének utolsó 50 esztendeje a tények erejével egyformán meghazudtolta a klasszikus nemzetgazda bágtan és a tudományos szocializmus alapvető tanait.

Smith és Marx egyformán tévedtek a tőke és a munka kizárólagos hatalmának és jövődjének harcának megjósolásában; mert ennek az utolsó 50 esztendőnek legforradalmibb eseménye nem a tőke és a munka házi perpatvara, hanem egy új társadalmi osztálynak, az intelligenciának kiszületése volt.

Az intelligenciát, a találmányok és felfedezések korának új munkarendje, s a munkamegoszláson alapuló termelési- és országlási rend szellemi mun-

kaszükségletei születték s ez az új intelligencia funkciójában, létfeltételeiben és világszemléletében különbözik a többi társadalmi osztályoktól s a maga belső hierachiájában elvitathatatlan közös szociológiai vonásokkal rendelkezik.

Az osztályosait intelligenciának tüzetes tanulmányozása csak azért maradt ki a szociológiai kutatások anyagából, mert a szervezett tőke és a szervezett munka egyformán ellenzik az igazi, új harmadik rendnek, az intelligenciának öntudatos életét.

Rengeteg hamis elmélet, még több rágalom, lebecsülés és tudománytalanság homálya borul erre a kérdésre s amikor az intelligenciának, mint különálló osztálynak értelmezését megkísérlem, a rövidség és kényszer egyformán hajtanak a hosszas magyarázatok helyett egy gyakorlati példát venni segítségnek.

Az osztályosult intelligenciának, mint társadalmi rendnek egyik legaktívabb szervezete a francia szellemi munkások szövetsége, a *Confederation des Travailleurs Intellectuels*.

A szövetségnek 200.000 tagja van, de a Szövetség csak szervezeteket vesz fel tagjai sorába, a következő 11 csoportba való elhelyezkedés szerint:

1. Drámai és zenei művészet
2. Grafikai és plasztikai művészet
3. Nevelésügy
4. Közszolgálat
5. Irodalom
6. Sajtó
7. Szabad foglalkozások (orvos, mérnök, ügyvéd stb.)
8. Tiszta és alkalmazott tudományok
9. Kereskedelmi technikusok
10. Ipari technikusok
11. Interprofesszionális csoportok.

Első látásra nyilvánvaló, hogy ennek a hatalmas szervezetnek belső beosztási logikája sokban értelmetlen, de példának mégis elegendő, megértetni, hogy van mar irányzat, erő és szervezet megváló-

sítani a jövő legnagyobb gondolatát; azt a gondolatot, hogy *a nemzeti társadalmakban az intelligencia – a művészek, tudósok, nevelők, tisztviselők, technikusok és szabad foglalkozásúak minden rétege – egymáshoz tartozik, együtt boldogul, vagy együtt pusztul, ha funkcionális erejét, a közös haladás és közös érdekvédelem szolgálatába állítani képtelen.*

Tudom, hogy mi a népszerű ellenvetés. Úgy mondják, lehetetlenség megállapítani, hogy hol kezdődik és hol végződik az intelligencia tábora. Ha ez az ellenvetés komoly lenne, a munkásmozgalm még ma sem lenne gazdasági és politikai tényező, mert ezen a kérdésen, mielőtt az ember a cselekvéshez lát, tényleg egy pár száz évig el lehet tűnődni.

Magam is vallom, hogy nincs éles választóvonal a fizikai és szellemi munkások között, mert minden osztály határtípusok sorozatával csatlakozik a többi osztályokhoz.

De minden osztályban a súlyos és túlnyomó rész a világosan felismerhető, akcióképes maghoz tartozik s az intelligenciában ezt a magot azok a száz-
ezrek alkotják, *akiknek az a főfoglalkozásuk és legfőbb kereseti forróságuk, hogy fizetésért, díjazásért, vagy honoráriumért, kiművelt értelmet, intellektuális képességeket, szellemi rutint, kezdeményező erőt és személyiséget bocsájtanak a társadalom rendelkezésére.*

Ezen fő jellemvonások mellett alárendelt jelentőségű kérdés, hogy a szellemi munkás az áll ami, községi vagy a magángazdálkodás keretében talál-e munkahelyet, vagy hogy a társadalom tudományos, művészeti, erkölcsi vagy gazdasági funkcióinak érdekében teljesít-e szolgálatot.

Ez a meghatározás nem jelent kasztszerű elzárkózást s nem jelent semmiféle születési, vagy úri előjogot, mert abban az elválasztó vonalat *egyedül a funkció, a munkateljesítmény sajátossága képezi.* Az így értelmezett intelligenciának testvérei van-

nuk fent, akik tőkét és termelő eszközöket birtokolnak és hasznosítanak magasfokú szellemi képességek birtokában és testvérei vannak lent, akik a fizikai munkában szellemi folyamatokkal dolgoznak.

Szükségesnek tartom azonban kijelenteni, hogy a feni és lent csak laikus, népszerű fogalmazás, mert a funkcionális társadalom eszméjéből hiányzik ez a hatalmi értékelés.

Hazánkban, ez az előképzettségében és munkafeladatában homogén intelligencia a főiskolai végzettségű 40.000, a középiskolát végzett 120.000 és az alsóbb végzettségű, de intelligens munkakörökben elhelyezkedett 40.000, összesen 200.000 emberből áll.

S ha ennek a 200.000 embernek problémáiról és lehetőségeiről beszélünk, természetes dolog, hogy az értelmiség ténylegesen dolgozó rétegéhez hozzá kell számítsuk a munkaképtelen öregeket, nyugdíjasokat, az ijesztően szaporodó munkanélkülieket s azt az új generációt is, amely az iskolák és egyetemek padjaiban tanul és dolgozik, elhulló soraink méltó, vagy jobb pótlására hívatottan.

A legfontosabb kérdés, amely ennek a 200.000 embernek korszerű megszervezésével kapcsolatban felmerül, a történelmi középosztály gondolatát újra elénk vezeti.

Azt kérdezem: ha nem a történelmi középosztály elméletén van az értékelési hangsúly, mi a lényeges különbség a szellemi és fizikai munkás között! Miért ne szervezkedjék a szellemi munkás közös szakszervezetekben a fizikai munkásokkal, amikor nyilvánvaló, hogy a munkásmozgalmakból kitermelt érdekképviselők felhasználása igen praktikus és hasznos eredményeket hozhatna?

A felelet, az intelligencia nemzetpolitika hivatásának alapvető kérdéseire vezet bennünket.

A fizikai munkásság társadalmi funkciójának sajátossága következtében a jó átlag szak-standard biztosítására törekszik.

A modem fizikai munka belső törvényszerűsége-

güknek engedve, stabilizálja az egyes funkciókat s szakmák szerint nivellálja az egyéni különbségeket. Hiába oszlott meg a fizikai munka 5-6000 specializált ágazatra, a tendencia egyre erősebben az, hogy az egyes ágazatokon belül ne legyen különbség az egyéni szolgáltatások között, mert a munkáspolitikai s az ökonomien' eredményesség egyaránt azt követelik, hogy a fizikai szolgáltatásokat mennyiségben, minőségben és időben az individuális tényezők zavaró momentumai nélkül lehessen megmérni és értékelni.

„20 szedő, hátra arc, indulj!” – ez az elgondolás, a tőkésnek és a szakszervezeteknek egyaránt megfelel, mert az egyik oldalon a profit, a másik oldalon a bér, a kollektív szerződés ideálját közös fétisnek tiszteli.

Ezért a fizikai munkásság élete mindig zártabb, kollektívebb, egyoldalúbb s nemzeti jellegzetességgel mérten – japánosabb lesz.

A szellemi funkciókat azonban megöli az uniformizálás és eltéríti megszabott rendeltetésétől, mert a fizikai munka szükséges stabilizálását, éppen és egyedül a szellemi munka mobilizálása, sokirányúsága és meg szélesítése teszi lehetővé.

A nemzeti összmunkában, a nemzeti kultúra és a nemzeti gazdálkodás egészében, zárt fizikai munka és a nyílt szellemi munka egymást meghatározó tényezők: minél előrehaladottabb a fizikai munkamegosztás, annál nagyobb a szükséglet, a széles latitüdökkel dolgozó, irányító, rendező és adminisztráló szellemi munkában.

„20 mérnök, hátra arc, indulj!” – ez a parancs szó sohasem lehet komoly társadalomszervezeti elv, mert a szellemi munka belső törvényszerűsége egyre átfogóbb, megértőbb, szintetikusabb, nemzeti jellegzetességgel mérten, angolosabb szolgáltatásokat követel.

Az emberiség haladása a teremtő szellemi erő frissességétől, a rutin falainak örökös, új és új átöröktetésétől függ. A szellemi munka uniformizálása

egyértelmű lenne a nemzeti öngyilkossággal s bármennyire sikerüljön is standardizálni az intellektuális szolgáltatások külső és lényegtelen formait, *a szellemi munkában az örök cél mindig a standard túlaladása lesz!*

A szellem a bennünk élő halhatatlan tűz, melynek lobogó lángnyelveit nem lehet, nem szabad proletárosan előírt, vagy államilag szabályozott formára stuccolni.

Tény, hogy az értelmi foglalkozások is erősen specializálódnak s befelé egyre szűkebb köröket vetnek. Tény, hogy egyes néhai szellemi munkafolyamatot a manuális” ügyeskedés nivójára racionalizáltak, de sohasem szabad elfelejteni, hogy ezeknek az átmeneti formájú és alacsonyabb rangú szellemi munkafolyamatoknak túlnyomó nagyrészt, a magasrangú szellemi munka nem felülről, nem egy elért, magasabb nívóról nyomta le, hanem alulról, a tiszta fizikai munka köréből emelte fel, vagy újonnan kreálta azokat, mint új^ szükségleteket, a szellemi és fizikai munka választóvonalakörül.

Statisztákra a nagy színészek mellett van szükség; kezelői irodai munka ott van, ahol a felsőbbrendű szellemi munka el finomodott munkaszervezetet teremt; a kereskedelmi életben ott helyezkedhetnek el sok ezren, mint szellemi munkások, ahol a szellemi vezetők és szervezők intelligenciája piacokat és lehetőségeket teremtett hatalmas kereskedelmi organizációk kiépítésére.

A modern társadalmak belső munkaszervezetének struktúráját illetően, – törvényszerűségnek mondhatjuk azt az egyre erősebben érvényesülő fejlődési irányzatot, hogy a teremtő emberi intelligencia, a nyers, fizikai izommunkát, részekre bontott magasabbrangú, az emberi méltóságnak és egészségnek jobban megfelelő munkafolyamatokká alakítja át s ezáltal egyre szélesebb társadalmi rétegeknek teszi lehetővé az elhelyezkedést, olyan foglalkozásokban és munkakörökben, amelyek a szellemi és kulturális

élet lehetőségét biztosítják. A feudalizmus korában, valóban csak kevés úrra és sok jobbágyra volt szükség, s az új magyar intelligencia tagjai, őseink jobbágy sorából túlnyomó többségben azért tudtak a szellemi élet lehetőségéig emelkedni, mert a ma már természetesnek vett, sok ezer közbeeső, új szellemi munkaköri, a találmányokban, felfedezésekben, a modern tudományokban és a társadalomszervezésben megnyilatkozott emberi intelligencia számukra kiépítette.

Jobb elnevezés hiányában, – ezt röviden vázolt fejlődés magyarázatot *viszonosság elméletnek* nevezem és elméletem lényegét abban látom, hogy egyrészt, csak a legmagasabb rangú szellemi munka képes, rutinhoz kötött, közepes és alsóbb szellemi munkaköröket teremteni, – másrészt, csak a tanítással és iskolázással kiművelhető alsóbb és közepes munkafeladatokat ellátó szellemi munkások széles táborából szelektálódhatik az a szükséges, legfelsőbb szellemi munkásréteg, amelyre a nemzeti munkaszervezet elfinomítása s tökéletesítése érdekében feltétlenül szükség van.

Az intelligencia alsóbb és felsőbb rétegeinek ez az egymást szülő és egymást kiegészítő kölcsönviszonylata a tény meg ismer és logikájával diktálja a magyar kultúrpolitika jövőendő célkitűzéseit.

Ha helyes az a megállapítás, hogy a legfelsőbb b korszerű feladatát betölteni képes intelligenciát nem lehet széles szelektáló bázis nélkül kitermelni, akkor helytelen és ostoba dolog minden kísérlet, amely a közép és felső oktatás lehetőségeit bármilyen címen szűkíteni akarja.

Szélesre kell nyitni az egyetemek kapuit s az egyetemeken lehetőséget kell teremteni a szellemi kifejtésre még azoknál is, akik csak este tanulhatnak, mert az ország nem használhat vadzszeniket s mert a modern társadalmakban minden felsőbbrendű szellemi munkakör ellátásához, a tárgyi tudás s az információk egy oly hatalmas tömege tar-

tozik, amelyet a legnagyobb genie sem tud autodidakta úton megszerezni

Értsék meg végre, azok a laikus urak, akik a szellemi elproletárosodástól féltik ezt az országot, s akik a nemzeti takarékossgot az intelligencia számának csökkentésében látják, hogy a közép és felső oktatásra elköltött súlyos milliók lényegben régié-költséget jelentenek, – biztosítani, kitermelni az égetően szükséges új szellemi arisztokráciát, – amelyet a jelenlegi tudományos képességvizsgáló methodusokkal meg képtelenek vagyunk, a népesség kontingenséből pazarló kísérletezések nélkül kiemelni!

A legfelsőbbbrangú, a teremtő, az értéktermelő szellemi munkások rétege, csak az átlagtudással már ellátott középrétegből, s ez a középréteg csak az alsóbb, routintudással rendelkező rétegből szelektálódhatnak s minél keskenyebb, szűkebb a két alsó réteg, annál kisebb és bizonytalanabb a felső-rangú szellemi munkakörök szakszerű betöltésének lehetősége.

A mai kor a tudományok és a mechanika kora! Nem igaz és százszor nem igaz, hogy ebben a korban a személytelenített tőke és annak uralma képezi az értéktermelés bázisát, mert a magasrangú szellemi^ munkakörök, önmagukban is munkaalkalmakat és tőkét képező erőt jelentenek, s az intelligencia, mint funkcionális osztály, az egyetlen biztosíték arra, hogy a konjunkturák és a profitmohóság tőkés lovagjai nem fogják, nem tudják az emberiséget az összeharácsolt arany keresztjére feszíteni!

Nem tudják, mert az időleges egyéni szerencséken túl, a világot mégis csak az értelem, a szellemi erőfeszítés és a szellemi nagyság időtlen erkölcsi erői kormányozzák.

Az intelligencia értéktermelő erejének demagóg tagadása, csak azért lehetséges, mert a tőke és a lizikai munka eredménye közvetlenebbül és szemmel láthatóbban mérhető.

Az elért 20%-os profit és az elkészített csizma

társadalmi jelentősége minden értékelési távlat nélkül is értékelhető: de a tudós, a feltaláló, a szervező és az adminisztráló szellemi munkások teljesítménye, még hosszú ideig elhanyagolt, vagy helytelenül értékelt tényezője marad a kollektív emberi boldogulás eredőjének.

Az intelligencia munkateljesítményének helytelen és igazságtalan értékelése miatt lehet, de hiába való sopánkodni. A népszerű értékelés mindig az igazság csiréje köré tömörködik s a mi esetünkben az az igazság, hogy a tőke több pénzt, a fizikai munka több és nemesebb kollektív áldozatkésztséget tud közös céljainak szolgálatába állítani, mint az intelligencia.

A tőke útja a mi számunkra járhatatlan, azért kell figyelmünket teljes erővel a munka megtett útjára fordítani.

S ha a fizikai munkásság megtett útját nézzük, – meg kell állapítanunk, bármennyire furcsán hangzik is ez az állítás, – hogy a fizikai munkásság, a maga jogos, helyes és szükséges önvédelmében és önművelésében, sokkal több intelligenciát tanúsított, mint az intelligencia. Nem a vörös álmokról, nem a kommunista kísérletekről beszélek, hanem az ipari munkásság józan és bámulatra méltóan kiépített szakszervezeti mozgalmáról és annak eredményeiről.

A proletariátus érdeme és előnye, hogy sorsának kegyetlen nyomása alatt, okosan felismerte a modern társadalom-szervezés elveinek fontosságát és ezeket az elveket létének és fejlődésének biztosítására szervezeti életében áldozatkészen alkalmazta is.

A Magyarországi Szakszervezeti Tanács jelentése szerint, az elmúlt esztendőben, 124.000 szakszervezett munkás állandó 10%-os munkánélküli taglétszámmal, 5,343.000 pengő szakszervezeti járulékot fizetett.

1928-ban 31.000 magyar vasmunkás 1,749.000 pengő tagdíjjal erősítette a maga kollektív szervezeteit.

Paloták, otthonok, munkanélküli segély, beteg ségi segély, nyugdíjalapok, öregségi és özvegyiségi támogatás, árvavédelem, önképzés, könyvtár, kultúra és politikai erő – együttesen kísérik ezeket a hatalmas számokat!

És kérdelem önöket, most hirtelenül: mit produ kált a 200.000 főnyi magyar intelligencia? Hol van az évi 5 millió pengő, amelyet a fizikai munkásság-hoz hasonlatosan, az intelligencia áldozatkészségéből kellene összehozni, az intelligencia közös érdekeinek megvédésére? Hol vannak a mi palotáink? Hol vannak a saját kulturális intézményeink? Hol késik elesetteink támogatása? És hol van, minde nek előtt az erő, az ösztön, egymásra ismerni, egy másnak kezet adni s viselni áldozatosan közös bajaink és közös vágyaink terheit?

A szegénységünk sem mentőkörülmény, mert tömegben és általában, az abszolút számok mértékével mérten, jobb anyagi helyzetben élünk, mint a magyar fizikai munkásság.

A fizikai munkások osztálya, bár a belső hierarchiájában, a műveltség és az életstandard különbségei szintén megvannak, megtalálta a kollektív érdekképviselőt és a társadami önkifejezés sajátos formáit: ez a proletariátus erejének forrása és társadalmi intelligenciájának bizonyítéka.

A szellemi munkások osztálya részekre tagozva él s a részek a legkisebb különbséget is elegendőnek találják az elkülönülésre: ez az intelligencia osztályos gyöngeségének és gyámoltalanságának oka.

Az intelligencia képtelen volt megérteni, hogy a modern társadalmakban a részies szervezésben elért eredmények hasznosítása, csak generális, összefogó élszervezetek keretében lehetséges.

Az ipari munkásság egyes szakszervezetei – külön-külön, lezártan és összefüggéstelenül, illetve az összefogó élszervezetek kiépítése nélkül – sohasem tudtak volna gazdasági és politikai súlyt szerezni s ezek a szakszervezetek igen magas szociális Kultúráról tettek tanúbizonyságot, amikor a közös

akció érdekében, kölcsönösen és fegyelmezetten lemondottak az egyes szakmák konjunkturális lehetőségének, belső testvérharcokat provokáló kizsákmányolásáról.

A magyar intelligencia sok és értékes professzionális részletszervezettel rendelkezik. A magyar orvosi kar például kiválóan és korszerűen organizált érdekképviselőt állított a létharc és a professzionális intelligencia fejlesztésének szolgálatába s ennek az érdekképviselőnek teljes eredményességét csak az teszi illuzórikussá, hogy elszigetelten dolgozik, mert nálunk *hiányzik az összefogó élszervezet*, amely az összes professziók s az egész értelmiség kollektív érdekeit védené a részek erejének megnövelésére és kiegyensúlyozására.

A magyar értelmiség nem látja a közös osztályérdekeket, nem érzi még a belső összefüggések rop-pant erejét; ezért tudja a közösen elérhető nagy győzelmeket, a kis csoportoknak itt-ott kiutalványozott egy tál lencséért eladni.

Kérdem önöktől, milyen anyagi eredményeket érhet el a magyar orvosi kar, ha a tanítók, tanárok, hivatalnokok és mérnökök serege elsorvad s elpusztul körülötte?

Mit ér az orvosi karnak, egyesek horribilis jövedelme, ha az orvosok tömege nyomorog s ennek következtében a kollektív szellemi fejlődés folyamata megakad!

Mit ér a magyar újságírók vitális erővel rendelkező érdekszervezete, ha az újságolvasók elpusztulnak?

Minden értelmi foglalkozást a munka és jövedelemmegosztás ezer titkos szála köt egybe; minden csoport és kategória tartós boldogulása más csoportok és kategóriák boldogulásától függ s ezért a helyesen megszervezett kollektív érdekvédelemben nincs és nem lehet alsó és felső réteg, nem lehet professzionális elkülönülés, csak egy közös, nagy feladat: *a magyar értelmiségnek, a dolgozó intelli-*

mint termelő osztálynak, egységes anyagi védelme és szellemi erősítése!

Rímek az egységnek megteremtésében az intelligencia felsőbb rétegének erkölcsi kötelessége az alsó rétegek jogos igényeinek fenntartás nélküli, bajtársi támogatása, – ahogy az alsóbb rétegek kötelessége a magasrangú szellemi munkát örökös célnak s azok képviselőit elhivatott vezéreknek tekinteni.

A kölcsönös megbecsülésnek és osztályszolidaritásnak egy igen fontos és szomorú akadálya az az álszentalizmus, amely a sikerekben dúskálkodó szellemi munkásokat, a fizikai munkások javára, saját reménytelenül küzdő testvéreitől elválasztja. – A XIX. század dereka óta a társadalom-bölcselet, a fizikai munkás problémái felé fordult. A munkáskérdés a közvélemény középpontjába került s *a parvenü szalonszociálizmus jólétben élő képviselői szívesen elszavalják a munkásfájdalmák dalát s ugyanakkor nem hajlandók észrevenni saját irodáikban a 80-90 pengő havibérre szanált szellemi munkások kétségbeejtő nyomorúságát.*

Nem találok elég kemény szavakat megostorozni azt az álszenteskedést, de nem tudok rátalálni a legmelegebb szavakra sem, meghirdetni a magyar intelligencia pária sorsra ítélt alsóbb rétegeinek, hogy az ifjú magyar politikai nemzedék testvéri szívvel és szeretettel akar dolgozni jobb és emberibb sorsuk biztosításán!

IV.

Vázlatosan felsorolt tételeim alapján, egy előbbi kijelentésem, amelyben az intelligencia áldozatkészséget kétségbe vontam, bizonyos korrigálásra szorul.

A magyar intelligenciában csodálatos és szívós áldozatkészség vagyon, – de nem a maga közös szellemi és anyagi védelmére hasznosítja azt. S ridegen megmondom, – ez a tény nem az önzetlen-

seget, hanem a korszerű követelmények és távolabbfekvő kollektív célok negálását jelenti.

Áldozatkész a magyar intelligencia! Dolgozik a magyar tőkékért és a magyar munkásért. Dolgozik a családjáért és a közös magyar hazáért.

Hosszú, koldusdiák évek után, reménykedve és éhesen szolgálnak fiatal orvosok és orvosnők, tanítók és tanárok éveken át, – ingyen és félingyen a reményért, hogy egyszer majd fizetést is kapnak, pedig ki meri megtagadni ma, hogy erkölcstelen dolog, szegény emberektől munkaszolgáltatásokat ingyen igénybe venni.

Az intelligencia alkalmazásban lévő tagjainál sutba dobható a munkajog legelemibb követelménye is. Amit a kőművesektől a tőkésrend álmában sem merne kérni, azt egyetlen gesztussal rendeli el az esetleg rosszabbul fizetett szellemi munkásoknak.

Az intelligencia keményen és keservesen fizet a társadalmi rend minden változásáért. Ha prosperál az ország, akkor is szűken jut a jóból a szellemi munkások tömegének; ha baj van, – a politikai reformátorok lehetőleg az ő bőrükön akarják betakarítani a mások által elpocsékolt földi javakat.

A modern demokráciákban a jövedelem-megosztás a szervezett erők jólétét szolgálja, s természetes, hogy a demokratikus politika a nemzeti krízisek idején, a legkisebb ellenállás törvénye szerint, a leginkább szervezetlen rétegektől kér újabb és újabb áldozatokat.

Ennek a veszedelmes tendenciának az eredménye az, hogy maholnap már beszélni sem lehet a szellemi munka méltóságáról és megbecsüléséről.

Pedig az intelligencia – még a mai, individuális, szervezetlen összességében is – előőrsi szolgálatban menetel mindenütt: a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, a közlekedésügy, a nevelésügy, a sajtó, a művészet, a közlekedésügy s az egész állami, gazdasági és kulturális élet felszakadozott göröngyös útjain az ő emberei masíroznak – s ha lesz

szélesebb, biztosabb útja a magyarságnak, ők tapossák azt ki járhatónak.

De hiábavaló a fontosságnak és az érdemeknek megállapítása. Hiába állapítjuk meg, hogy az intelligencia osztálya nélkül a modern társadalmak kártyavár módjára dőlnének össze. Korunk erőviszonylatokban méri le az értékeit s bizonyos, hogy a világháború és a forradalmak súlyosan megöngítették az intelligencia helyzeti energiáját.

A világháború óta egész Európában erősebb lett a tőke, védekezőbb és energikusabb lett a fizikai munka s gyengébb, eredménytelenebb az intelligencia.

Németországban a háború előtt az átlag mérnök az átlag munkás bérének ötszörösét kapta fizetésnek. Ma örül a német mérnök, ha a munkás bérének kétszeresét kaphatja s a magyar mérnök sokszor örülni kénytelen *a napszámos munkájának* – ami fájóbb és tragikusabb, mint a napszámos-bér...

A specializálódás gyors folyamata az összes ipari államokban megakadt s a szellemi munkások alsóbb rétegeiben, a régi viszonylatokhoz mért utánpótlás, egészségtelenül megduzzadt. Megnőtt a szellemi munkanélküliek tábora s ez a megfélemlített, nyomorba süllyedt tömeg a szellemi felekezetenélküliség és a fizikai munkásság felé orientálódó társadalmi radikalizmus egyformán veszedelmes betegségeinek áldozata lett.

A földérték és a részvény vagyion európai csökkenését minden országban nyomon követte a diplomaérték rohamos csökkenése.

A társadalmakat egy, még körvonalalaiban is csak sejtésszerűen ismert gyors evolúció láza remegteti s a hirtelen jött új feladatok megoldására az intelligencia mindenütt régi nevelésének, gyöngye fegyverzetében áll a porondon.

Kétségtelen dolog, hogy az intelligencia, a társadalmak gyors átalakulása következtében, s önhibáin kívül, ma kisebb funkcionális erővel és iniciatívával rendelkezik, mint a múltban, amelynek meg-

állapodott viszonyaihoz már ifjú korában hozzánevelték. Ez a funkcionális értékcsökkenés, a gazdasági törvények erejével realizálódott az intelligencia különböző rétegeinek jövedelmében s ha igazságosak akarunk lenni, akkor be kell ismerünk, hogy az intelligencia jövedelemcsökkenésének egy bizonyos hányada, az új funkcionális megerősödés időpontjáig feltétlenül jogosult.

Ennek az általános tételnek alapján ténynek kell elismerjük, hazai viszonylatainkban is, hogy *a magyar intelligencia ma nem képes betölteni újszerű nemzetpolitikai feladatát s a változott viszonyokból származott tehetetlensége csak akkor szűnik meg, ha a kollektív szellemi és anyagi önszegély organizált erőit korszerű formákban ki tudja termelni magából.*

Nem csodákról beszélek, Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Nem kívánok lehetetlenséget s nem hajszolok utolérhetetlen délibábokat ezzel a nagy követeléssel, mert a sors, a kényszer és a fejlődés kikerülhetetlen parancsszavára, ez a követelés, az utolsó 10 esztendőben minden művelt országban elhangzott s az intelligencia nagy tényekkel, biztató cselekvésekkel iparkodott teljesíteni ezt a történelmi parancsot.

Európában, a világháború óta, az intelligencia gazdasági és kulturális szervezkedése a társadalmi mozgalmak egy kevésbé ismert, de jövő kihatásai-ban felbecsülhetetlenül fontos, új irányzatát képezi.

A professzionális szervezetek minden országban megerősödtek s ezeknek az organizációknak a vezetőség demokratikusabb kiválasztása és a szabad véleménynyilvánítás növekvő ereje, friss, lendületes cselekvőképességet biztosított.

Az intelligencia professzionális szervezkedésében *a köztisztviselők mozgalma* érdemli meg a legnagyobb figyelmet. Az európai államokban, a központi államhatalom abnormális mindenhatósága, az állami feladatok megnövekedése és a bürokrácia veszedelme, minden országban rákényszerítette a

köztisztviselőket arra, hogy érdekeiket és jogukat saját szervezeteik kiépítésével védjék meg s új feladataik megoldásához, az önképzés és a tudományos nevelés irányítását is maguk iparkodjanak megliatározni.

A Deutscher Beamtenbund – kétségtelenül a legtipikusabb példája ennek az új irányzatnak – kétmillió állami és közületi hivatalnokot egyesít egy közös szervezetbe, minden politikai, vallási és világnézeti harc kizárásával, tiszta érdekképviselési alapon. Ez a hatalmas szervezet meg tudja védeni a német hivatalnokosztály jogos érdekeit és meg tudta teremteni azokat az intézményeket is, amelyek a jogos érdekvédelmet, a szakszerűen teljesített kötelesség szellemi előfeltételeinek biztosításával erősítik meg. A német Beamtenbund, mint érdekképviselő, önként állott a német közigazgatás reorganizálásának szolgálatába s ezt a munkát ma száz főiskola fenntartásával s az adminisztráció tudományának erőteljes fejlesztésével mintaszerűen látja el. A *Verwaltungsakademie* ma már egy birodalmi hálózat, amely az adminisztráció korszerű problémáit a modern szaknevelés legjobb módszereivel közvetíti az állami tisztviselők tízezreihez.

A „*Deutsches Institut für wissenschaftliche Arbeit in der Öffentlichen Verwaltung*” szintén önkéntes tisztviselői alapítás, mint a „*Deutsche Vorachungsstelle für Beamtenfrage*”, amely intézmény a köztisztviselőkre vonatkozó mindenirányú anyaggyűjtéssel, monográfiák kiadásával és szakkönyvtárak létesítésével foglalkozik.

A közigazgatási tudományokkal való korszerű foglalkozás szükséglete a legtöbb európai államban életre hívta az új *közigazgatási intézeteket*, amelyek a dolgozó köztisztviselők továbbképzésének és az aktuális problémák tudományos megtárgyalásának illetékes, de szabad fórumai lettek.

Angliában az „*Institut of Public Administration*”, Franciaországban a „*Comité National de L'Organisation Française*”, Lengyelországban a „*L'Institut*

Polonais des tŋdrnses Administratives”, Romániában a „*L’Institut de Sciences Administratives de Roumanie*” a nyugati és keleti példái ennek az új intézménynek, ameh rophatok, könyvsorozatok és folyóiratok kiadásával, ankétek rendezésével, klubok, könyvtárak megszervezésével s a tudományos közigazgatás elvének képviselésével központot akar teremteni a közigazgatás racionalizálására irányuló komoly törekvéseknek.

S csak a humor kedvéért jegyzem meg, hogy Magyarországon, a szubvencionált folyóiratocskák hazájában, mindmáig nincs egy olyan közigazgatási közlöny, amely az észszerű állami adminisztráció alapkérdéseivel és a modern összehasonlító közigazgatástan problémáival foglalkoznék s összegyűjtené, nevelné az új generáció értékeit, akik parancsszó helyett a kutatás, a tudomány és a belülről kidolgozott meggyőződés erőivel óhajtják szolgálni a nemzetet.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Előadásom során többször utaltam arra, hogy az intelligencia foglalkozások szerint elkülönült szervezkedése önmagában még nem képes az értelmiségi foglalkozásúak közös problémáit nyugvópontra vinni.

A köztisztviselők, orvosok, ügyvédek, mérnökök stb. professzionális szervezetei csak akkor érik el teljes kifejlődésüket, ha ezek a szervezetek, nemzeti federációkba egyesülnek s ezek a federációk az intelligenciát, mint sajátos egészet, mint termelő társadalmi osztályt az összes tagszervezetek szolidáris erkölcsi súlyával és anyagi erejével tudják képviselni.

A világháború utáni Európa ebben az irányban is nagy fejlődést mutat.

Angliában a „National Foederation of Professional, Technical, Administrative and Supervise Workers of Great Britain” az intelligencia különböző szervezeteinek 450.000 tagot képviselő közös

szervezete; Franciaországban a „*Confederation des Travailleurs Intellectuels*” 90 egyesület és szövetség 200.000 tagját képviseli.

A *francia* intellektuális munkások föderatív szervezete, a francia parlamentben és a kamarában, a képviselőkől és szenátorokból is meglepően aktív szövetséget szervezett s a maga provinciális csoportjaival, klubjaival, előadásaival és harcos érdekvédelmi rendszerével kétségtelenül a világ legtevékenyebb intellektuális-munkás szervezete.

Belgiumban az értelmiség szervezetei a francia példa szerint fejlődtek s a szövetségi szervezet 28 intellektuális organizációt képvisel.

Olaszországban a közismert korporációs rendszer állami bevezetése óta az értelmi foglalkozásúak teljes egészükben egy közös szindikátusban védhetik osztályos érdekeiket s kétségtelen, hogy az olasz forma még sok meglepetést és tanulságot rejteget a jövő számára.

Ausztriában az intellektuális federáció 91 szervezetet és azok 300,000 tagját egyesíti.

A további példák helyett a *Népszövetség* különböző jelentéseire utalok, amelyekből ma már kb. 200 intellektuális nemzeti federáció statisztikai adatait lehet összeállítani bizonyosságul, hogy minden országban az értelmiséget azonos szükségletek, a társadalmi öntudat, a professzionális erkölcs, a szaktudás s az áldozatkész önvédelem aktív szelleme és azonos elvei hajtják egyirányú kollektív szervezetek kiépítésére.

Nálunk, sajnos, még nem jelentkezik az az új irányzat. Minket nem hajt a történelmi tatár. Szellemileg álló nemzet vagyunk, egyéni uraskodással, úri kultúrával és laikus álláshalmazással megáldottan.

Állunk, – mert nem vesszük fel az érintkezést tényekkel és tudományokkal meggazdagodott korszellemmel; urak vagyunk, mert nálunk minden könyvtárt és múzeumot akkor zárnak be, amikor az intellektuális munkás a munkahelyét elhagy-

hatja; állást halmoztatunk, mert még nem tudjuk, hogy egyetlen magas állás igazán szakszerű betöltése is, meghaladja a legtöbb álláshalmazó egyén képességeit.

Az álláshalmazások ellen nem is a mértéktelen anyagi javadalmozások, hanem a szakszerűtlen, a felületes, laikus munkateljesítmények miatt kellene tiltakozni. A nemzeti jövedelemből kitartott álláshalmazóknak az a legnagyobb bűnük, hogy a fél-, vagy sokszor a harminchatod kézzel és aggyal végzett balkáni rablógazdálkodás szellemét honosítják meg ebben a szerencsétlen országban.

Nálunk nincs atmoszféra a szakszerű szellemi munka megbecsüléséhez és fejlesztéséhez. A háborúelőtti úri Magyarország szelleme valami hetyke, falusiasan parancsoló és engedelmeskedő romantikát felejtett még a csatornázási ügyosztályok irodáiban is s a mi fájdalmas, magyar nosztalgiánk a föld után, még azokat a városi vezetőembereket is a pacsirtáról szónokoltatja, akiknek szépségkeresése, a rendezett utcák, egészséges gyárak, műhelyek és lakások konstrukcióiban kellene megtermékenyülnön.

A magyar intelligenciát nem érdekli kollektív, osztályos problémáinak megoldási lehetősége; a magyar intelligencia nem él kollektív életet s a rikító elkülönülés következtében minden akcióból hiányzik a tömeg, a vonal, az egység, az ösztönös bajtársiasság és a belső demokrácia.

Nálunk nincsenek szellemi munkaközösségek, – nálunk minden kérdésnek egy-egy patentírozott, bevett és elismert szaktekintélye van s ezek az egyek féltékenyen vigyáznak arra, hogy valamelyik meggondolatlan 45 éves ifjú magát második szaktekintélynek fel ne tornázza.

Ahol száz szakembernek való munka vár elvégzésre s ahol a munka száz éve nyugszik, ott elterpeszkedve ül az egy szakértő s fakír mozdulatlan-sággal takarja el mindenki elől a napot, holdat és a csillagokat.

A terjedő szellemi szürkességnek egyik végzetes okát látom ebben a kiválasztott egyénekre épített tudományos és szervezeti politikában s ha ez a rendszer még sokáig érvényben marad, a magyar intelligencia egyes tagjait csak az egyéni adósságok közötti különbség, az új kölcsönök felhajtására, vagy a régi tartozások rendezésére fordított individuális leleményesség alapján lehet majd egymástól megkülönböztetni.

A bevett és elismert filozófia szerint a szellem ragyogását az anyagi hiányok nem homályosítják el. Van kultúra és van civilizáció, így tanítják a professzorok, s a kettőnek kevés köze van egymáshoz.

Szerény személyem, őszinte híve az ipari civilizációnak s én hiszem, hogy az emberi méltóság s szellemünk megáradása a jó, a szép és az erkölcsös örök partjai felé, anyagi előfeltételek forrásaiból táplálkozik. A hősök kivételt képezhetnek, a tömegek azonban a törvényt alkotják, – s ennek az igazságnak alapján, a magyar intelligencia jelenlegi nyomorúságát és eladósodását szellemi szempontból is katasztrófálisnak tartom.

A magyar intelligencia, becslésem szerint, kb. kétszázmillió pengő pénz és áruhitel súlyba alatt roskadozik. A magyar kereskedelem utolsó mentességnek az intelligenciát húzta be a részletfizetés csalóka kedvezményeibe s igen nagy kérdés, hogy mi lesz a kereskedelemmel, ha az intelligencia vásárlóerejét is, áruhitel formájában előre és végleg szaturálja.

És ki tudja megmondani, hogy az intelligencia veszedelmes eladósodása mit jelent az országnak? *Hány ezer intelligens ember veszíti el lelki egyensúlyát, hány embert térít el a gond a szabad, kitartó szellemi munkától, hányan szenvednek lelkiismereti szabadságukban apró anyagi elkötelezettségek ügyes vámszedőitől? ...*

Tetézi ezt a bajt, hogy az intelligencia eladósodásának problémájáról nyilvánosan sohasem beszé-

lünk, hogy a rendezés, a kiút nehéz kérdése a közéleti vezetőket nem érdekli, s hogy az intelligencia nem elég szervezett, saját problémáját tervszerű gazdasági és társadalmi akciókkal oldani meg.

A magyar értelmiség egyelőre csak az átmeneti szegénységre rendezkedett be. Fatális optimizmussal hisznek az emberek valami bekövetkező csodában és még azok is, akik aránylag tisztességes, vagy jó viszonyok között élhetnének, felfokozott igényeik és túlköltekezésük következtében csodavároan süllyednek a nyomorúság vonalára.

A magyar intelligencia hűvösen és józanul be kell rendezze az életét a hosszúlejáratú tisztességes szegénységre s hatalmas táborának erkölcsi erejével ki kell követelje a vagyon urainak puritán életstílusát is, mert a mi nemzetünk még ma sem ért el történelmi kálváriájának utolsó stációjához!

Mi évtizedekig ilyen szegények maradunk, vagy még szegényebbek leszünk, – mert a sors kemény csapásait csak túrtuk eddig, de védekezésünk új szellemi energiáit összegyűjteni még meg sem kíséreltük. Ezeknek az új szellemi energiáknak összesítése, megszervezése és harcbaállítása érdekében szeretném az önök figyelmét hangsúlyozottnan és újólag felhívni mindarra, amit a modern szellemi munka meghatározásáról mondtam.

Nem ellenséges érzés, nem gáncsoskodás, csak a fárasztó gond és a világos látás vezet bennünket a mai magyar társadalom és a jelenlegi kultúrpolitika megítélésében.

Az egész világot egy új ipartechnikai forradalom láza tüzeli. A gép, az utolsó húsz esztendőben brutális, emberpusztító erővel változtatta meg a javak termelésének minden fázisát, s a vagyonok, sorsok, néprétegek és nemzetek jólétének szétesett romjain, a nemzetközi tőke, gombamódra szaporodó új, ipari és pénzügyi organizációk hálózatával próbálja – legalább átmenetileg – a nyomorúság profitját összehalászni.

Az európai kultúrát belülről 10 millió munka-

nélküli tisztességes polgár, – kívülről pedig az orosz vörös áradat fenyegeti. A békeszerződések rablott jóvátételek, a kisebbségi kérdés, a vám és kultúrfalak és az új európai imperializmus mar csak megszélesítik, sziklásra tarajozzák azt a szakadékot, amely minden művelt nemzetet elnyelés-sel fenyeget.

S ettől az örvénylő perspektívától a magyar házi élethez visszafordultan, – szíveskedjenek megmondani, van-e korszerű tudásunk, kultúránk és szellemi energiánk fenyegetett nemzeti jövőnk védelmére?

Bagatell belső harcaink, az elcsépelet, bölcs politikai példabeszédek, a frázisokkal vitézkötéses magyarkodás és a klasszikus műveltség olympusi nyugalma az újonnan épített egyetemi árkádok alatt, – vájjon megsegítenek-e bennünket a közeljövő létharcaiban f

Sorsunkat a jelen gyorsan f elburjánzott erői irányítják – és semmit sem tudunk a jelenről!

Az egyetemek ontják a diplomás embereket, akik egy elsüllyedt világ titkait és holt bölcseségeit hordozzák tarsolyaikban, akiknek „foglalt” felírású szék- és íróasztal kell ebben a pokoli felfordulásban, s akik állami gyámkodás nélkül elhervadnak, mint a melegágyi növények, inert finom, élettelen szellemi levegőben nevelkedtek és az élet durva, vad vihara csontig fagyasztó hidegséggel füttyül az összes finomkodó régi tudományokra.

Az új ipari forradalom rendeket kaszál a szürke, az átlagos szellemi munkások tömegében, s nekünk nincs erőnk és akaratunk, a kor által követelt olyan modern szakemberek nevelésére, akiknek teremtő munkája s értéktermelése új lehetőségeket nyitna az átlag szellemi munkások becsületos és hasznos elhelyezkedéséhez.

Határozottan állítom, hogy a magyar kulturális és gazdasági élet ma is felvevőképes, hogy ma is égető szükséglet van rendkívüli tudással, speciális képzettségekkel s a mai technikai és szervezeti prob-

léniákkal alaposan foglalkozó szakemberekre; csak a szürkékre nincs szükség, csak a szürkék vannak egyelőre túl sokan.

A fizikai munka rohamosan mechanizálódik, s ennek a folyamatnak természetes velejárója a mechanizált, az átlag szellemi munka és a standardizált felsőfokú szellemi nevelés csődje.

Két negatívumot nem bír el az emberi társadalom, s ha a fizikai munka pólusát egyre jobban a mechanizált munkafolyamatok rendje uralja, akkor a másik póluson, a szellemi munka pozitív pólusán, a teremtő értelem, a kezdeményező erő, az átfogó szellemi képességek és az irányító erkölcsi elvek egyre növekvő és új egyensúlyt biztosító energiáit kell felszabadítani.

A magyar értelmiség szellemének ezt a szükség szerű átfarmálódását – miként közvetlen anyagi érdekeinek védelmét is – csak a magyar intelligencia rendjének összessége, s összességének közös akarata tudja kisürgetni az idők dermedt méhéből; – barátok és szövetségesek nélküli, hosszú küzdelemben,

A tőke és munka mai harcaiban, a magára hagyott s jobbra-balra rángatott dolgozó intelligencia hűséges szövetségest csak önmagában találhat.

Az önsegély egységek akarat és a szervezett cselekvés az egyetlen kivezető út a mai áldatlan helyzetből.

Minden intelligens embernek, minden értelmi munkásnak szent kötelessége elősegíteni az intelligencia jobb és korszerűbb szervezeteinek gyors megépítését.

Erősíteni kell minden meglévő professzionális szervezetben a belső demokráciát s biztosítani a vezető személyiségek szabad szelektálását; szervezeteket kell létesíteni mindenütt, ahol az egyes foglalkozási ágak még szervezetlenek és dolgozni, küzdeni kell mindannyiunknak, a magyar intelligencia átfogó, federatív szervezetének megteremtése

érdekében: ebben a hármás irányú, de egy célú feladatban latom a közeljövő legfontosabb munkáját.

A w agy ár intelligencia, felfokozott kötelelőteljesítés nélkül nem követelhet újabb jogokat, de inga van a maga legfontosabb kérdéseinek megoldását autonóm úton, az intelligencia tömegeinek bevonásáról és megszervezésével siettetni.

A szolgálati viszony törvényes biztosítása és a kollektív szerződések rendezése; az egységes szolgálati pragmatika; a létminimum törvényes megállapítása; az intelligencia szociális biztosításának leljes autonómiája, úgy az állami tisztviselőknél, mint a magánalkalmazottaknál; az intelligencia autonóm munkaközvetítő hivatalának megteremtése; a tisztviselők és szabadfoglalkozásúak lakásügyének állami támogatása és a szervezkedési szabadság tökéletes biztosítása: véleményem szerint özek volnának a legfőbb aktuális problémák, amelyeknek megoldását csak az intelligencia együttes fellépésével lehet szorgalmazni.

A felfokozott kötelelőteljesítés kérdését is felvettem, de őszinte meggyőződésem, hogy ezen a téren az egyének felelőssége teljesen elhanyagolható tényező,

A közszellem, a magyar munkaszervezetek elmaradottsága s a felsőbb nevelés bénító hiányai lefokozzák és paralizálják az egyéni erőfeszítéseket s ezért n magyar intelligencia szabad kezdeményező erejét a szellemi munka racionalizálása és a magyar kultúrpolitika irányítása igényli a legerősebben.

A szellemi munkafolyamatok intenzív tanulmányozása, a külföldi eredmények vizsgálata és hasznosítása, folyóiratok, szakkönyvtárak, tudományos egyesületek teremtése, a magásrangú szellemi selekció metóduainak kidolgozása és érvényesítése s a felsőbb oktatás korszerű reformjának kikövetelése a jövőben az öntevékeny magyar intelligencia sok áldozatot és munkát követelő, de leghálásabb nemzettpolitikai hivatása lesz.

Nem hiszem, hogy ezeket a feladatokat a régi jó

idők visszasírásában kimerült generáció meg tudja oldani. Minden hitem, bizalmam a magyar ifjúság nem méltányolt, de elhasználatlan, nyers erejében van. *Az ifjúságé a jövő a természet parancsa szerint s ebben a zűrés, fejvesztett világban ők a magyarság fekete vőlegényei, akiknek az életörömből csak az öncélú Magyarországért vívott harcok távoli győzelmeinek fanatikus hite maradt örökül.*

Rousseau azt ajánlotta volt egy elmúlt zavaros világban az intelligens ifjúságnak, hogy jövőjük teljes biztosítására két foglalkozást tanuljanak meg: egy szellemi és egy fizikai munkakört egyszerre és egyformán gyakoroljanak.

Én azt üzenném az intelligens magyar ifjúság elejének, hogy a magyar jövő biztosítására *két szellemi munkakör betöltéséé készüljenek fel.*

Legyen az egyik a kiválasztott funkcionális feladat tökéletes betöltésére való szellemi felkészültség s a másik az egyetemes magyar nemzeti kultúra szolgálatának felkészültsége.

A szellemi munkamegosztás régi rendjét már úgysem tudjuk helyreállítani.

A magyar arisztokrácia egyre kevesebb Keményt, Eötvöst és Szécbenvit termel ki magából.

A vagyonnal és szabadidővel rendelkező történelmi középosztály siralmas bukása óta nem tud kulturális életünk előharcosa maradni. Kereskedelmünk és iparunk dúsgazdag családjainak intellektuel sarjai csak beteges, degenerált, idegenszerű kultúrvirágokat csempésznek a magyar lég alá.

A mai új gazdagoknak a műveletlenségük és a vásárolható javak habzsoló étvágya tilalmazzák a nemzeti kultúra nagy kérdéseivel való foglalkozást.

Kire marad hát a Széchenyiek öröké? Kik vígyáznak az irányra s a horizontra? Kik végzik el a kis szakmunkák rengetegében az egyensúlyozó, az összefogó és szépítő munkát?

A dolgozót a mindennapi kenyérért küzdő magyar értelmiségre vár a nemzeti kultúra művelésé-

nek feladata is: ezért mondom, hogy a magyar ifjúság kétféle szellemi munkára kell felkészülnön.

Követ fog rakni nappal a köre és esti szabadidejében új célok; új szépségek mesteri architektúráján fog dolgozni.

Megteszi, vagy elpusztul, mert ez az óriás kettős feladat a leszegényedett magyar intelligencia feladata marad és senki más nem tudja és nem is akarja helyette elvégezni.

Ennek a jövőbeni kettős feladatnak erkölcsi bázisára helyezem szerény előadásom minden tételét b az öncélú Magyarország érdekében kérem önöket, küzdjenek és cselekedjenek azok megvalósításáért!

**AZ ÉRTELMISÉG
TÚLTERMELÉSÉNEK
PROBLÉMÁJA**

TRETTINA JENŐ:

AZ ÉRTELMISÉG TÚLTERMELÉSÉNEK PROBLÉMÁJA

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

25-30 évvel ezelőtt boldog ölömmel hajoltak gondtalan anyák a várva-várt gyermek bölcsője fölé, jól kereső apák szöttek terveket serdülő gyermekük jövő boldogságáról – és a becézett, minden szellemi jóval ellátott gyermek ma diplomával a zsebében 35-40 filléres órabérrel nehéz napszám munkával örli fel fizikai és idegerezét. Szűkös táplálék, hiányos öltözet, dohos kis munkásszoba váltották fel az egykori meleg otthont és a boldog gyermekkorból csak a szomorú emlékezés maradt örökül.

Amikor ma az értelmiség válságának egyik, sajnos, nagyon közhellyé vált problémájával, a túltermelés kérdésével foglalkozom, megjelennek előttem a múlt századvégi Európa boldog szülőinek mai boldogtalan gyermekei, a ma értelmiségének reménytelenül letört ezrei és ugyanakkor itt nyüzsg előttem, az az egyre sokasodó főiskolás tömeg, amelyik ifjú optimizmussal indul neki az ismeretlen jövőnek. Valósággal úgy érzem, hogy előttem ülnek és hallgatnak a súlyos kenyérgondokkal küzdő mai értelmiség minden reményt vesztett ezrei, halálos pesszimizmusuk a legnagyobb bizalmatlansággal figyelni szavaimat és ugyanakkor érzem azt is, hogy itt ülnek a fiatalság örök optimistái és szívszorongva lesik, milyen csapásokat mérek ábrándjaikra, terveikre. Sietek kijelenteni, hogy *sem reménytelennek nem látom az intelligencia elhelyezkedésének lehetőségét, sem pedig túlkönnyűnek nem*

látom a szukreszcencia elhelyeződésének problémáját. Tárgyilagos vizsgálója leszek az előttünk fekvő kérdésnek és gyakorlati következtetésekhez akarok e vizsgálódások alapján eljutni.

Mindenekelőtt az értelmiség fogalmának körülhatárolását tartom szükségesnek, hogy a túltermelés méreteiről képet kapjunk. Foglalkozni fogok azután Európa népszaporodásával, a kereső korosztályok szerepével a népszaporodásban és a kereseti lehetőségek alakulásával. Külön vizsgálat tárgyává teszem ugyanezen szempontokból a magyarországi viszonyokat és szükségesnek tartom a női keresők nagyarányú térhódítását Európa-szerte és nálunk is külön megvilágítani.

Az általános kereseti viszonyok ismertetése után részletesen tárgyalom az értelmiség szerepét Európa és Magyarország keresőihez viszonyítva.

Az értelmiség megoszlását foglalkozások szerint és az értelmiség területi elhelyezkedését Magyarországon fogom a következőkben megvilágítani.

A szukreszcencia elhelyeződésének lehetőségeit az adott munkaterületeken, valamint az értelmiség szociális viszonyait, továbbá a túltermelés megakadályozására vonatkozó törekvéseket kívánom nagy vonásokban ismertetni. Egész előadásomban arra fogok törekedni, hogy a fárasztó számadatok közlését kerüljem és lehetőleg a statisztikai kutatások végső eredményeivel csupán illusztráljam gondolatmenetemet.

Az értelmiségi munkaterületek.

A bevezető előadásban *Rajniss* barátom az intelligencia fogalmát a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal felfogásával egyezően olymódon határozta meg, hogy szellemi munkásnak tekintendő az, aki anyagtól és időtől független szellemi munka kifejtésével szerzi meg jövedelmének nagyobb részét. Amennyire helyes ez a meghatározás elméletben, annyira nehéz gyakorlatban e meghatározás alapján a szel-

lemi munkások számának és elhelyezkedésének megállapítása. Már *Bud János* miniszteri fogalmazó, a jelenlegi kereskedelmi miniszter, aki az 1900. évi népszámlálás foglalkozási adatait dolgozta fel, 1909-ben rámutatott arra, hogy az értelmiség; nek, mint társadalmi osztálynak kereteit megvonni igen nehéz. Gyakorlati szempontból tehát úgy döntött, hogy a tulajdonképeni értelmiséghez tartozó különböző polgári és egyházi közszolgálatoknál alkalmazottakon és az ú. n. szabad foglalkozásokat űző egyéneken kívül az értelmiséghez sorozta azokat

az egyéneket is, akik valamilyen gazdasági foglalkozásnál, tehát az őstermelésnél, bányászat, ipar, kereskedelem és hitel, vagy a közlekedésnél, akár más foglalkozások körében mint tisztviselők végeznek szellemi munkát. Magunk részéről az értelmiségnek a szellemi foglalkozások szerint való ezen kategorizálását fogadjuk el az értelmiség túltermelésének tárgyalásánál.

Nem mellőzhetjük azonban éppen az értelmiség válságának lemérése céljából azt a közfelfogás által szankcionált meghatározást sem, mely szerint az értelmiségen bizonyos képzettségű egyének összeségét értjük. Abban, hogy milyen képzettségű egyének foglalhatók az értelmiség kategóriájába, igen eltérők a vélemények. Minden felfogás megegyezik azonban abban, hogy a *főiskolát végzettek*, foglalkozásukra való tekintet nélkül, az értelmiség körébe tartoznak. A teljes középiskolai végzettségűeket az Állami Munkaközvetítő Hivatal, a hat középiskolát végzetteket a Vas- és Gépgyárak Országos Egyesülete még képesítés alapján a szellemi munkásokhoz sorolják. Kétségtelen, hogy már a négy középiskolát végzettek is sok olyan munkaterületen dolgoznak, ahol szellemi munkával keresik kenyerüket. A magunk részéről már a négy középiskolai végzettséget is elfogadnók a szellemimunkás-kategóriába való besorozás alapjául, de az a gyakorlati megfontolás, hogy a négy középiskolát végzetteknek nagyon jelentős része helyezkedik el a kézmű-

iparban és más olyan foglalkozási ágakban, ahol túlnyomóan fizikai munkával keresik meg kenyerüket, valamint, hogy a főiskolai képesítés a műveltség megszerzésével járó tökebefektetésnek legnagyobb részét teszi ki, a túltermelés problémájának vizsgálatánál elsősorban a diplomás keresők és a főiskolai hallgatók közötti arányszámnak részletes vizsgálatát indokolja.

Az előadásunk folyamán tehát az értelmiségnek e kettős fogalmazását fogjuk szem előtt tartani. Az egyik a munkaterületek által körülhatárolt, a másik a képesítéssel meghatározott kategória.

Erősen szaporodó népesség, ipari dekadencia.

Már az értelmiségnek a munkaterületek alapján megadott fogalmazása is utal arra, hogy az értelmiség túltermelésének problémája önmagában elszigetelten nem tehető vizsgálat tárgyává az általános népszaporodás és munkapiac tanulmányozása nélkül. A népszaporodás üteme az értelmiség munkaterületeinek kialakulását sorsdöntően befolyásolja. Ha figyelembe vesszük, hogy Európa népessége egy évszázad alatt másfélszeresére, az 1800. évi 180 millióról 1910. évi 450 millióra emelkedett és ugyanezen egy század leforgása alatt közel 70 millió ember vándorolt ki Európából, nyilvánvaló, hogy ezt a tempót a népesség szaporodásában még íkkor sem lehetett volna fenntartani, ha Európa iparosodásának és gazdasági expanzivitásának a múlt századbeli konjunktúrája nem szűnt volna meg. Európa ugyanis csak úgy tudott a folyton növekvő keresőknek munkaalkalmat teremteni, hogy

a tengerentúlra vándorolt hatalmas tömegek az általuk ott kitermelt nyersanyagokat és élelmiszert adták cserébe Európa kész árucikkeiért. Ma Európa elérkezett a múlt századbeli ipari hegemóniájának oly nagymértékű visszafejlődéséhez, amely a világháború elmaradása esetén csak 25-30 év múlva jelentkezett volna. A világtermelésben az amerikai

nagyüzemű termelés verhetetlen versenyt támaszt a kivénült, sok apró üzemmel dolgozó Európának.

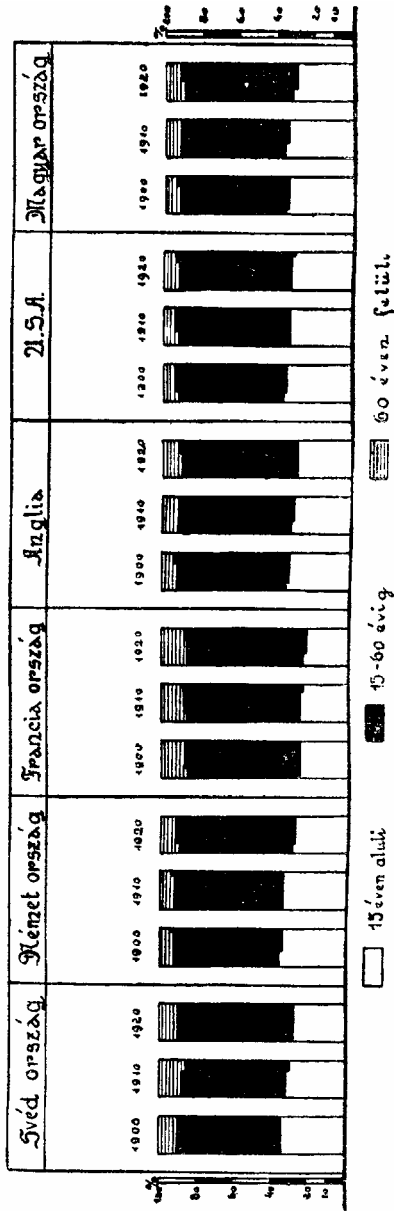
De nemcsak Európa túlméretezett és dekonjunk-túrába került iparosodottsága, hanem a *modern közegészségügy és szociálpolitika egyre tágulóbb intézményes keretei az emberi élettartam átlagának meghosszabbításával, a csecsemőhalandóság minimalisra redukálásával ugyanakkor járul hozzá a keresőképes korosztályok megduzzasztásához, amikor a munkahelyeit száma az ipari dekadencia következtében visszafejlődően van.*

A kereső korosztályok – 15-60 éves korig – állandó emelkedése az utolsó három évtized népszámlálási adatai szerint az I. számú grafikonunkból látható. Annak ellenére, hogy a 15 éven aluliak száma évtizedről-évtizedre csökken és így a népszaporodás ütemének gyengülése az utánunk következő generáció számára a munkaterületeken való elhelyezkedést, egyéb feltételeket változatlanoknak tételezve fel, javulni fog, *a 60 éven felüliek száma viszont évről-évre emelkedik.* Ha a 60 éven felüliek a munkaterületekről visszavonulnának, akkor egy bizonyos kiegyensúlyozása a munka-keresletnek néhány évtized alatt remélhető lenne.

A II. számú grafikonunk azonban azt mutatja, hogy *a férfikeresők száma a kereső korosztályokban lévők számát erősen meghaladja és a női keresők száma is, Angliát és az Egyesült Államokat kivéve, mindenütt erős emelkedést mutat.* Ez azt jelenti, hogy azonos mennyiségű munkahelyet feltételezve, úgy a férfi, mint a női keresők egyre nagyobb-számú jelentkezése folytán *a munkapiacon növekvő munkakinálatra kell számítani.* Jellemző a II. számú grafikon abból a szempontból is, hogy elsősorban a háborút veszített országok, mint Németország és Magyarország, tényleges keresőinek száma erősen emelkedett a békebelihez képest, Németországban úgy a férfi, mint a női keresőknél, Magyarországon pedig a férfikeresők rovására a női keresőknél.

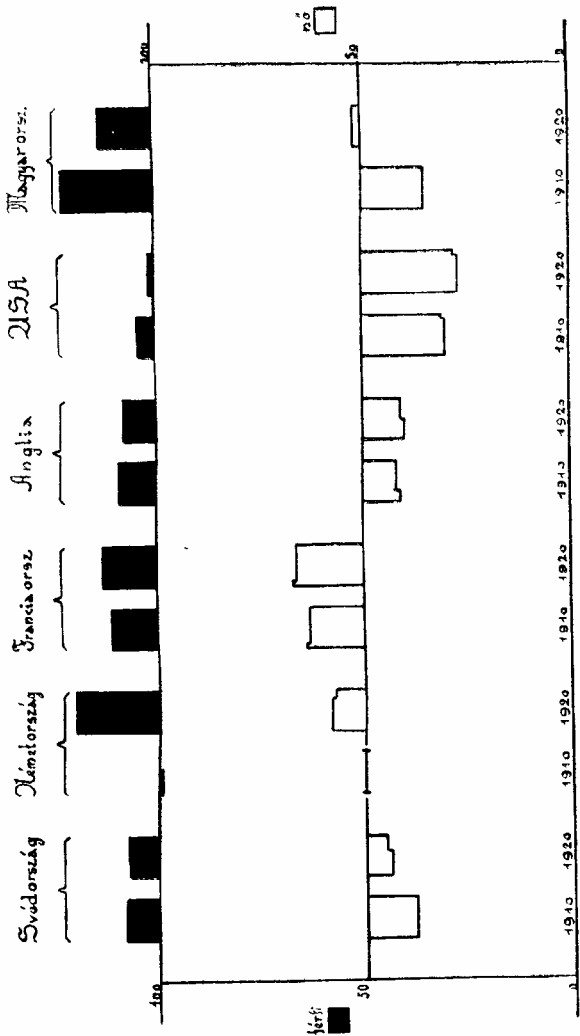
Az 1900 és 1913 közötti bőséges népszaporodás

I. s / grafikon.

A kereső korosztályok a többi korosztállyal egybevetve.

III. sz. Grafikon

A tényleges keresők némenkénti összehasonlítása a kereső korosztályokkal
(100 = a kereső korosztályok)

munkakereslete kb. épp ebben az esztendőben kulminál és a háborús elmaradj szaporodás csak a következő évökben érezteti hatását.

Fokozza a most jelentkező kereső korosztályok súlyos nyomását a munkapiacon két olyan körülmény, amire Európa a századfordulónál nem számíthatott. Egyik *a munkaalkalmat teremtő európai tőkének félelmetes pusztulása* a nagy világégésben, valamint a *nagyarányú tőkekivándorlás Európából*, ami háborús tartozások fejében évről-évre emelkedő mennyiségben folyik az Egyesült Államok felé. Európa ma már évi 1-3 milliárd, 30 év múlva 24 milliárd pengőt törleszt évenként az Egyesült Államoknak. És fizeti ezt Európa akkor, amikor a munkaexportja az Egyesült Államok felé egyre csökken és ennek folytán Európa munkanélkülieinek száma ijesztően emelkedik.

A másik, a tökehiánynál is súlyosabban és közvetlenebbül érezhető ok *a tengerentüli kivándorlás csaknem teljes megszűnése*. Ha akkor, amikor Európa iparosodásának tempója szünetlenül felfelé ívelt, mégis 70 millió ember maradt kereset nélkül és kényszerült kivándorolni, az elkövetkezendő évszázadban Európa ipari dekonjunktúrája mellett a természetes népszaporodás túlnyomó része munkanélküliségre van kárhóztatva.

Ha Európa keresőinek elhelyezkedése az előbb részletezett okokból egyre súlyosbodó problémává válik, *a monarchia egységes gazdasági területéből kiszakított mai Magyarországon az előbb említett okok hatványozottan éreztetik hatásukat a munkapiacon*. Magyarország a 90-es évektől kezdve olyan lendületes gazdasági fejlődésnek indult, hogy éppen az értelmiség elhelyeződési szempontjából évtizedről-évtizedre ugrásszerűen emelkedő új munkahelyeket teremtett. A rohamosan fejlődő iparunk és kereskedelmünk, a közoktatás és közegészségügy, közlekedés és közigazgatás gyorstempójú kifejlesztése az értelmiség elhelyezkedése számára páratlan lehetőséget nyújtott. (Lásd I. számú táblánkat.)

I. sz. tábla

Év	Magyar-ország összes lakossága	Magyar-ország összes keresője	A keresők százalékos részese- dése az összlakosságban	Az értelmiség körébe tartozó keresők				
				összes száma	ebből a tulajdonk. értelm.	Az ős-termelés- sel fogl.	Bányá- szat, ipari és forg.	Egyéb foglalk.
1890-ben	17.463.791	7.766.184	44,5 %	174.843	117.083	11.839	38.845	7.076
1900-ban	19.254.559	8.830.995	46 %	229.282	144.249	12.559	64.162	8.312
1910-ben	20.886.487	8.956.922	42,8 %	310.713	181.788	11.406	107.524	9.995
1920-ban	7.147.053	3.325.416	46,8 %	285.976	121.058	5.897	99.522	9.499

Ha nem jön a világháború és az országcsönkítés, még jó néhány évtizedig eltartott volna ez a konjunktúra és Magyarország mezőgazdasága is sokkal több értelmiségi munkahelyet nyújtott volna prosperitása következtében. Ma ennek a helyzetnek visszájával állunk szemben. A Nagy-Magyarországra méretezett értelmiségnek túlnyomó része a csonka ország minden tekintetben megcsappant munkahelyeire kényszerült s a megszállott területekről menekülő értelmiség és a már elmúlt konjunktúra utóhatásaképpen egyre növekvő számú kvalifikált értelmiség újabb keresletet támaszt a lecsökkent munkahelyekre. (Lásd II. sz. táblánkat.)

A női munka térhódítása.

A keresők számának növeléséhez nem csupán a férfi kereső korosztályok megduzzadása, hanem a női keresők nagyarányú térhódítása is hozzájárul a különböző foglalkozási ágakban, de elsősorban az értelmiségi pályákon. A már fent vázolt általános munkakínálat növekedése folytán egyre előrehaladottabb korban jutnak a férfiak olyan keresethez, hogy családot alapíthassanak és így a nők munkakínálatát a legtermészetesebb módon, a nőnek a háztartás keretében való foglalkozásával, csökkenték. Ugyanakkor az idősebb családfenntartók ugyanezen szociális nyomás következtében nem rendelkeznek olyan jövedelemmel, amely lehetővé tenné felserdült leányaiknak a gondtalan otthonulást mindaddig, amíg a házasság a családi otthonból új otthonba viszi, hanem ma jóformán minden családfenntartó arra törekszik, hogy megfelelő képesítéssel és minden összeköttetésének igénybevételével leánygyermekét, ha bármilyen kisösszegű, de a család költségvetésében szerepet játszó keresethez juttassa.

Amíg békeidőkben a jól kereső családapák valószínűleg szegyeitek volna, hogy eladó leányaikat hivatalokba küldjék, ma szinte már előre kinézik

II. sz. tábla.

**Hány lakosra esik egy kereső
a tulajdonképeni értelmiséghez tartozó keresők közül ?**

	1890	1900	1910	1920
Közigazgatási szolg.	684	564	504	220
Igazságszolgáltatás	1.138	984	817	557
Egyházi szolg.	906	921	993	850
Tanulgy	508	445	370	180
Közegészségügy	1.039	1.055	832	504
Tudomány és egyéb közérdekű társulatok	39.079	15.782	5.875	1.697
Irodalom és művészet	7.856	4.975	3.938	1.283
Egyéb szabad foglalkozás	6.136	6.969	6.502	1.928

**Hány lakosra esik egy kereső
az őstermelés szolgáltatában álló értelmiség közül ?**

Mezőgazdasági tisztviselő	1.892	1.941	2.163	1.341
Erdészeti tisztviselő	6.686	7.338	6.024	1.262

**Hány lakosra esik egy kereső
az iparforgalom szolgáltatában álló értelmiség közül ?**

Bányászati tisztviselő	14.901	16.541	13.194	4.674
Ipari tisztviselő	1.552	1.107	639	276
Kereskedelmi és pénzügyi tisztviselő	1.365	745	465	780
Közlekedési tisztviselő	1.281	974	736	291
Egyéb foglalkozású értelmiség	41.980	45.412	65.067	34.359

azokat a munkaterületeket, amelyekbe az apa vagy a család összeköttetései révén a megfelelő iskolai képzéssel ellátott leánygyermeküket elhelyezték.

A háborús férfimunkahiány konjunkturális hatásaként kialakult magukban a felserdült nőkben is *az önálló kereset nyújtotta függetlenségnek a szeretete* és ma a női közvélemény, teljességgel ellentétben a békebeli felfogással, a független dolgozó nő típusát állítja oda követendő példának a békebeli háziasszony helyett. Kialakult a dolgozó nők egyre komplikáltabb típusa: azé a nőé, aki keresetéből nagyon gyakran nemcsak önmagát, de hozzátartozóit is eltartja és épp ezért nem is gondolhat arra, hogy úgy lépjen házasságra, hogy ezzel veszélyeztetve legyen az ő gondoskodására utalt hozzátartozóinak egzisztenciája, *A női családfenntartó hovatovább ugyanolyan szerepet fog betölteni, mint a régi világban a férfi családfenntartó, azzal a különbséggel, hogy nem gyermekei, hanem felmenő és oldalrokonainak eltartásáról gondoskodik.* Súlyosbítja a helyzetet az a szomorú tény, hogy a családi összeköttetések és a protekció egészségtelen érvényesülése következtében a szükségből dolgozó nőknek külön versenyt támaszt a női szellemi munkások azon rétege, amelyik nem szociális szükség-szerűségéből vállalja az itt-ott rendelkezésére álló, kevésbé terhes irodai munkát, hanem azért, hogy különleges luxusigényeit külön keresetéből fedezhesse.

Kétségtelen, hogy a női munka, amely a békében túlnyomórészt a rosszul fizetett fizikai munka területén talált elhelyezkedést, a háború alatt és azóta egyre gyorsabb ütemben hódítja meg azokat a szellemi munkaterületeket, amelyek még néhány évtized előtt is, nagyon sok államban intézményesen el voltak zárva előle. A női ügyvédek, orvosok, vegyészek száma egyre nő, nem is szólva arról, hogy a magánvállalatoknál a nők részére már a legmagasabb munkahelyek is elérhetőkké váltak.

Akár a létfenntartás hajtóereje, akár a szociális

standardcsökkenés, akár a háborús konjunktúra, vagy a női közfelfogás alakulása idézte elő, kétségtelen tény, hogy a dolgozó nők száma abszolút és relatíve is ugrásszerűen emelkedik és egyre több olyan munkaterületet hódít meg, amely eddig kizárólag a férfiak számára volt fenntartva. *A nők nagyarányú előretörése elsősorban az értelmi pályákon jelentkezik és előrelátható, hogy a kvalifikált értelmiség számában a nők aránya egyre erősödni fog.*

A női munka térhódítását a francia statisztikai adatok dokumentálják legjobban, miután Franciaországban a népszaporodás üteme, szemben a többi európai államokkal, már a múlt század végétől kezdve erősen alábbhagyott. A női munka elsősorban a kereskedelmi pályákon érvényesül, de a szabadfoglalkozások területén is alig marad el az átlagos női keresők számaránya. Volt ugyanis Franciaországban ezer keresőből nő

	átlagosan	szabadfoglalkozás	magánvállalkozás
1896	346	236	349
1901	356	288	371
1906	382	285	377
1921 ..	404	371	435

Mint e számok mutatják, az összes női keresők szarna két évtized alatt kerekén 15%-kal emelkedett, ugyanezen idő alatt szabadfoglalkozású pályákon a nők száma több mint 60% -kal növekedett, ami azt mutatja, hogy *a női keresők a fizikai munkaterületekről az értelmiségi pályák felé orientálódnak.* Még beszédesebbek a relatív számok helyett az 1921. évi francia foglalkozási statisztikának abszolút számai. Volt ugyanis Franciaországban 1921-ben:

		a nők %-os aránya
közalkalmazottakból	532 000 férfi, 202.000 nő	28%
szabadfoglalkozások	302.000 „ 289.000 „	49%
magánalkalmazottak	1,419.000 „ 856 000 „	39%

A szabadfoglalkozású munkaterületeken, tehát a legkimondottabb értelmiségi munkaterületeken, a nők csaknem ugyanolyan számban szerepelnek, mint a férfiak. Ezek az arányok az 1906-os foglalkozási statisztika adatait figyelembevéve, a nők nagyarányú előretörését dokumentálnák. 1906-tól 1921-ig a közalkalmazotti munkaterületeken abszolút számokban csupán 80.000 férfi, de 102.000 nő; szabadfoglalkozási munkaterületeken csak 10.000 férfi, de 90.000 nő; a magánalkalmazotti munkaterületen csak 250.000 férfi, de 500.000 nő helyezkedett el, ami a férfiak elhelyeződési lehetőségeinek visszaszorulásával a női munka egyre erősödő térhódítását dokumentálja.

Ha nem is ilyen erőteljes, de tendenciájában ugyanolyan határozott a német keresők arányszámának változása a nők iávéra. Amíg Németországban az összlakosság 1907-től 1925-ig 13.5%-kal, a keresők száma 27.2%-kal emelkedett. Ennek oka persze elsősorban a háborúelőtti utolsó évek erős születési évjáratái, mert ezek körülbelül most léptek be a keresők korosztályába. A 15 és 65 éves kereső korosztályban lévő száma 27.1%-kal emelkedett, tehát csaknem pontosan annyival, mint a keresők száma. A nők előtörése a keresők számában legszembetűnőbb az ipari tisztviselők számának emelkedésében. Amíg 1907-ben a férfitisztviselők száma 558.000 volt és 1925-ben 1,116.000-re emelkedett, ami pontosan 100%-os emelkedésnek felel meg, addig a női tisztviselők száma 1907. évi 60.000-ről 1925. évben 336.000-re emelkedett, ami 460%-os emelkedést jelent és számszerűen dokumentálja a női munkának nagyarányú térhódítását a magántisztviselői értelmiségi pályákon. A német foglalkozási statisztika 1925-ben már új szempontokra is kiterjed és ez a férjhezett kereső nők számának vizsgálata. A 12.7 millió férjes nőből 3.6 millió, tehát az összes férjes nőknek 28.7%-a bírt önálló keresettel. Érdekes, hogy a fiatalabb női korosztályokban emelkedő tendenciát mutat a kereső nők

százalékos részesedése az összes ugyanezen korosztályokba tartozó férjes nők számában. Amíg az 1907. évi német népszámlálás szerint a 18-30 év közötti férjes nők közül 22%, 1925-ben már 27% volt kereső.- A kereső férjezett nők legnagyobb része a 30-40 éves korosztályból kerül ki, ami valószínűleg összefügg azon körülménnyel, hogy a női keresők kereseti viszonyai ugyancsak a foglalkozási statisztika adatai szerint ezekben a korosztályokban érik el az optimális határt.

A női keresők számának emelkedése még az olyan gazdag országokban is, mint Svédország, amely a világháború hadseregszállítónaként hihetetlen vagyonokat gyűjtött össze, jelentősen emelkedett, ami az 1920. évi és az 1920. évi svéd foglalkozási statisztikai adatokból állapítható meg. A keresők száma 1910-hez képest 20%-kal emelkedett, amivel szemben a férfikeresők száma 15%-kal, a női keresők száma 31%-kal nőtt. A közel 3 millió összes keresőből $\frac{1}{3}$ -rész női keresőkre esik. Svédországban a kereső nők szániának ugrásszerű emelkedését a háborút megelőző idők bő születési éveire vezetik vissza, mert a kereső nők 57% -a a 15 és 30 éves női korosztályokból kerül ki. A svéd női keresők százalékos részesedése a különböző értelmiségi pályákon levő összes keresők számában a két utolsó népszámlálás adatai szerint a következő:

	910	920	%-os emelkedés
kis- és nagyipar	17	29	60
kereskedelem	38	42	11
közlekedés	5	12	140
közszolgálati és szabad pályák..	33	44	36

Legnagyobb az emelkedés a közlekedési munkaterületeken, viszont a tulajdonképmen értelmiségi pályákon a nők számaránya már majdnem eléri a paritásos részesedést.

Magyarországon az 1900. évi népszámlálás szerint a magántisztviselők között 15.000 volt férfi és

2300 nő. A női foglalkozások azonban a 900-as adatok szerint korántsem utódok meg az értelmiségi munkaterületek színvonalai, mert 2300 női alkalmazottból 3442, tehát több mint a fele, a szállodai, kávéházi, fürdő- és vendéglőiparban volt alkalmazva havidíjas kiszolgáló személyzetként. Az 1920-as népszámlálási adatok szerint a magántisztviselők közül 116.865 volt a férfi és 56.125 nő. A nők előretörése a magánalkalmazotti munkaterületeken még nagyobb arányú, mint a külföldi országokban. Az alanti táblázatban részletezzük a férfi- és női keresők megoszlását a különböző értelmiségi pályákon:

Volt az ipari tisztviselők közül	18.269 férfi és	7.591 nő
„ keresk. „ „	32.131 „ „	15.477 „
„ közlek. „ „	66.465 „ „	33.055 „
Közszolgálati és szabad-		
foglalkozású keresők közül	114.969 „ „	52.762 „

A közalkalmazottakra vonatkozólag a fővárost statisztikai hivatal által felvett részletes foglalkozási és szociális statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a Budapesten lakó 27.712 közszolgálatban álló alkalmazottnak 55%-a nő. Mint látható, *a női munka elsősorban a közalkalmazotti pályán érvényesül*, vagy mondjuk úgy, a speciális magyar protekciós rendszer mellett elsősorban közhivatalokban tud a magyar állásszerzés leghatásosabb eszköze, a protekció, érvényesülni.

Az értelmiség aránya a kereső népességben.

Az értelmiség százalékos aránya a különböző országok népességében az illető ország gazdasági és kulturális fejlettségéhez képest 3-7% között mozog, ez a százalékszám nem a kvalitatív, hanem a tényleges értelmiségi keresők számarányát fejezi ki. A kvalitatív értelmiség százalékos részeseződését az összlakossághoz viszonyítva nagyon nehéz megállá-

pítani, mert a kultúrstatistikai felvételek a legtöbb országban rendkívül hiányosak. Éppen ezért csakis a foglalkozási statisztikák alapján állapíthatók meg az értelmiségi keresők arányszámai az összkeresők számához képest. Kultúrstatistikai szempontból érdekes tünet, hogy amíg Svédországban igen gyakori a diplomás kiskgazda, addig Franciaországban a kereskedelmi és ipari tisztviselők legnagyobb része négy középiskolai végzettséggel és egy-kétéves szaktanfolyammal rendelkezik. Maga az a körülmény tehát, hogy a keresők közül nagyobb százalékban van iskolázottságánál fogy a értelmiségi elem Svédországban, korántsem jelenti azt, hogy Svédországban az értelmiség számára több munkaterület volna, ellenkezőleg, a francia kisebb kvalifikációhoz kötött értelmiségi munkahelyek nagy száma mutatja azt, hogy a kvalifikált értelmiségnek Franciországban sokkal nagyobb az elhelyeződési lehetősége, mint Svédországban.

A tulajdonképeni értelmiség száma – értve ezalatt a köz- és egyházi szolgálatban állókat és az úgynevezett szabad foglalkozásúakét – a keresők-höz viszonyítva évtizedről-évtizedre jelentős emelkedést mutat. A kapitalisztikus társadalmi rend nagymértékben előmozdította a közigazgatás, a közegészségügy, közoktatás, közbiztonság, valamint ezzel kapcsolatban az igazságszolgáltatással összefüggő szellemi munkahelyek szaporodását. A tanítók, tanárok, orvosok, ügyvédek, mérnökök, színészek, művészek, újságírók s a különböző kultúrigényeket kielégítő egyéb szabadpályákon elhelyezkedett értelmiség foglalkoztatását mind a kapitalizmus kifejlesztette, gazdasági jóléttel kapcsolatos centralizált társadalmi együttélés tette lehetővé. Európa minden államában ugrásszerűen emelkedett az utolsó évtizedekben a tulajdonképeni értelmiség számaránya s ugyanakkor az értelmiségi munkaterületeken volt elérhető aránylag a legjobb kereset és legmegfelelőbb munkafeltételek. Érthető tehát, hogy az előttünk járó generáció az ő utódait a leg-

nagyobb áldozatok árán is értelmiségi pályákra nevelte, mert minden szülőben természetesen él a vágy, hogy gyermekének gondtalanabb megélhetését biztosítsa.

Magyarországon a műveltségi statisztika már 1900 óta jó betekintést enged a kvalitatív értelmiség foglalkozási ágankénti megoszlásába. A főiskolások háromnegyed része (74.4%-a) a tulajdonképeni értelmiségre esik, 64%-a az ipari tisztviselőkre, 6.3%-a a mezőgazdaságra, 9%-a a kereskedelmi pályákra, 4.2%-a a közlekedési munkaterületekre, a többi az eltartottakra. Négy középiskolát, vagy annál többet végzett a férfiak 9.04%-a, a nők 7.2%-a, főiskolát végzett a férfiak 1.8%-a, a nők 0.13%-a.

Mint ezek a számok mutatják, a kvalitatív értelmiség túlnyomó része a közzszolgálati és szabadfoglalkozású pályákon helyezkedik el és ezek azok a munkaterületek, amelyeken a nők térhódítása a legszembeötlőbb.

A tulajdonképeni értelmiségi keresők részesedése az egyes országok összes keresőihez viszonyítva Európa államaiban és az Egyesült Államokban a III. számú táblázatból látható. Miután a nemzetközi statisztikai adatok kizárólag a közzszolgálati és szabadfoglalkozású pályákon állottak rendelkezésünkre, ezeket vetettük egybe a háború előtt és a háború után, az összkeresőket százalékban kifejezve. A legelső helyen áll az értelmiségi keresők arányszámával *Belgium*, azt követi *Svájc* és az *Egyesült Államok*, majd *Dánia* és *Anglia*. *Magyarország valamennyi között a legutolsó helyen áll.* Ez nemcsak azt jelenti, hogy Magyarországon, ahol mindnyájunk tudomása szerint látszólagos túlszűfolttság mutatkozik az értelmiségi pályákon, egyéb államokhoz képest még van bizonyos fejlődési lehetőség, hanem jelenti elsősorban azt, amit már az előzőkben is hangsúlyoztunk, hogy az értelmiség százalékos részesedése az egyes országok kereső lakosságának számában a szóban forgó ország gazdasági és kulturális fejlettségétől függ. Magyarország

III. sz. tábla.**A tulajdonképeni értelmiségi keresők az összes keresők százalékában.**

	Közszolgálat		Szabadfoglalkozás		Együtt	
	Háború előtt	Háború után	Háború előtt	Háború után	Háború előtt	Háború után
Németország	1·4	2·—	2·5	4·1	3·9	6·1
Anglia	1·1	1·9	4·2	4·4	5·3	6·3
Belgium	2·2	3·3	3·6	3·6	5·8	6·9
Dánia	1·2	0·8	4·—	5·5	5·2	6·3
Franciaország	1·8	2·6	3·1	3·5	4·9	6·1
Norvégia	0·9	1·3	2·9	3·5	3·8	4·8
Svédország	0·9	1·1	2·7	3·8	3·6	4·9
Svájc	0·9	1·2	4·4	5·3	5·3	6·5
Egyesült Államok	0·9	1·3	4·4	5·2	5·5	6·5
Magyarország	1·4	2·6	2·6	2·—	4·—	4·6

extenzív mezőgazdasági termelésű ország, a közszolgálati értelmiségi pályákon Belgium után a legnagyobb százalékkal részesedik az értelmiségi keresők százalékszámában és az intenzív mezőgazdaságot űző Dánia közalkalmazottainak arányszámát több mint háromszorosan múlja felül. Dánia még egyéb szempontból is figyelmet érdemel, mert az egyetlen ország, ahol a közszolgálati keresők arányszáma egyharmadával csökkent a háborúelőttihez képest, ugyanakkor, amikor a szabadfoglalkozású keresők száma a legjelentősebben emelkedett az összes országok közül.

Az értelmiség megoszlása foglalkozások szerint.

Amint az előzőkben említettem, Magyarország foglalkozási statisztikáján belül, kultúrstatistikai adatokkal egybevetve, négy évtizeden keresztül számszerűleg megfigyelhető az értelmiségnek alakulása és fejlődése. A IV. számú táblázat részletesen feltárja a magyar értelmiség fejlődési adatait.

I V. sz tábla

A tulajdonképeni értelmiséghez tartozó keresők.

	1890	1900	1910	1920
Közigazgatásslolgáltatás	25.524	34.135	41.442	32.422
Igazságszolgáltatás	15.377	19.574	25.557	12.852
Egyházi szolgáltatás	19.284	20.899	21.025	8.408
Tanügy	34.346	43.252	56.399	39.502
Közegészségügy	16.810	18.258	25.092	14.183
Tudomány és egyéb közérdekű társulatok	447	1.220	3.555	4.211
Irodalom és művészet	2.223	3.870	5.304	5.570
Egyéb szabadfoglalkozás	2.846	2.763	3.212	3.707
Östermelés szolgálatában álló értelmiség.				
Gazdasági tisztv.	9.227	9.920	9.657	5.331
Gazdasági tisztv.	2.612	2.624	1.737	566
Iparforgalom szolgálatában álló értelmiség.				
Bányászati tisztv.	1.172	1.164	1.583	1.529
Ipari tisztv.	11.250	17.386	32.689	25.860
Kereskedelmi és hitel tisztv.	12.790	25.839	44.881	47.608
Közlekedési tisztv.	13.633	19.773	28.371	24.525
Véderő szolg. álló értelmiség	6.660	7.888	9.684	9.499
Egyéb fogl. értelmiség	416	424	321	208

szolgálatában álló értelmiség fejlődése, sőt 1910 óta erőteljes visszafejlődés állapítható meg, szemben a többi értelmiségi pályákon jelentkező ugrásszerű emelkedésekkel. A legnagyobb mértékben eluelkedett kétségtelenül az ipari, kereskedelmi és közlekedési tisztviselők létszáma, ami az ország iparosításával és közlekedési fejlődésével függ össze.

Amíg az értelmiség foglalkozási áganként való megoszlása az östermelés viszonylagos jelentéktelenségét dokumentálja, a kultúrstatistikai adatok (lásd V. számú táblát) viszont azt mutatják, hogy

eltekintve a tulajdonképeni értelmiségtől, ahol dominálnak a főiskolát végzettek, az őstermelés csaknem olyan mértékben szerepel a diplomások között, mint akár az ipari, akár a kereskedelmi munkaterületeken keresők.

Külön figyelemre tarthat számot az őstermeléssel foglalkozók kultúrstatistikai adatainak birtokkategóriánként való részletezése (lásd VI. számi táblát).

VI. sz. tábla.

Az őstermeléssel foglalkozók műveltsége.				
	Főisk.	8 oszt.	6 oszt.	4 oszt.
Nagybirtokos és családtagja	431	471	301	371
Középbirtokos 200—1000 h.	780	878	395	1434
„ 100—200k.h.	277	504	389	1295
Kisbirtokos 50—100	170	491	462	2134
„ 20—50	218	631	634	3394
„ 10—20	110	399	357	2373
„ 5—10	96	359	357	1905
„ 5 k. h. alul	109	697	622	3071
Gazd. tisztviselő	1965	1594	1090	3719
Összesen :	4516	7861	5897	25393
Kisbirt.	693	2567	2432	12877
Kisbirtokosok.....	16 %	32·6 %	41·2 %	50·7 %

keresők és eltartottak,
nők és férfiak együtt

A gazdasági tisztviselők leszámítása után fennmaradó körülbelül 1600 diplomás őstermelőnek több mint fele esik középbirtokosokra és csupán egy-egyede a nagybirtokosokra és családtagjaikra. Ezzel szemben megállapítható, hogy a kiscgazdák közül, sőt még az öt katasztrális holdon aluli törpebirtokosok között is szép számmal találhatók főiskolát végzettek, úgyhogy a diplomás kiscgazda nemcsak Svédországban, hanem Magyarországon sem tartozik a ritkaságok közé. Ennek ellenére megállapítható, hogy az őstermelés szolgálatában álló mintegy 6000 főt számláló értelmiség elenyészően csekély, ha tekintetbe vesszük, hogy Németország-

Ez a felekezeti kultúrstatiztika egyúttal választ ad arra a sokat bolygatott kérdésre is, hogy miért tudták Magyarországon az intelligens munkaterületeket és ezeken keresztül az egész magyar gazdasági életet a zsidók a maguk számára lefoglalni. A zsidóság a szellemi munkaterületek nagyarányú megszaporodását már jó előre látta és ezért már idejében megfelelő képesítéssel látta el azt a generációt, amelyik az ország csaknem összes vezető gazdasági pozícióját és a szabadfoglalkozási munkahelyek jórészét biztosította a gyengébben képesíteti magyarság rovására a zsidóságnak.

Ha a vidéki értelmiség eloszlását megyénként tesszük vizsgálat tárgyává, akkor megállapítható, hogy a baranyamegyei 2%-os alsó határ és a pest-megyei 3.8%-os felső határ között a megyei lakosságban több-kevesebb eltéréssel *átlagosan 3% körül mozog az értelmiség százalékszámja*. Ezzel szemben *a városokban és elsősorban a fővárosban ez a százalékos szám 11-17%-ig emelkedik*. Hogy milyen túlméretezett Budapest szerepe az értelmiség területi elhelyezkedése szempontjából, néhány értelmiségi foglalkozási ághoz tartozó keresőknek, az ország egész területén lakó ugyanezen foglalkozási ághoz tartozókkal egybevetett részesedési arányszámja bizonyítja a legfeltűnőbbben:

Budapesten lakik az ügyvédek	52% a,	vidéken 48%-a,
„ „ a tanszemélyzet	30%-a,	„ 70%-a,
„ „ az orvosok	51%-a,	„ 40%-a,
„ „ az irodalom és művészeti foglalkozásúak	67% a,	„ 33%-a

Az értelmiségnek ez az egészségtelen területi megoszlása nemcsak a magyar falu kulturális, hanem gazdasági elmaradásának is a legfőbb okozója. *A magyar falu a maga úttalan, közlekedéstől elzárt, maradi világában csaknem egy évszázaddal áll mögötte a világvárosi nivót reprezentáló fővárosnak és a magyar értelmiség új munkaterületei éppen*

ezért a magyar falu szellemi megszervezésével esnek egybe.

Az értelmiség szociális helyzete.

A világháború előtti évtizedek szociális rétegződése konjunkturális standardemelkedést jelentett világszerte s Magyarországon elsősorban az értelmiségi keresők részesültek az újkori fellendülés áldásaiban. Amint erre már másutt rámutattunk, ebben az átmeneti kedvező értelmiségi szociális viszonyokban keresendő elsősorban annak a nagyarányú értelmiségi túltermelésnek az oka, amit az előttünk levő generáció és saját szüléink gondos törődése indított el. A német és magyar egyetemi statisztikai adatgyűjtés már több évtizeden át betekintést enged a főiskolások családi viszonyainak vizsgálatába és mint általános kán v állapítható meg, hogy a főiskolások száma évről-évre ugrásszerűen emelkedett, mert még a legszerényebb életkörülmények közt élő szülők is a legnagyobb lemondások árán, előmozdították gyermekeik magasabb képesítésével kapcsolatos jobb szociális elhelyezkedési lehetőségét az értelmiségi pályákon. *Az értelmiségi pályákon elérhető nagyobb keresetek nagyjátlagban egész rövid ideig tartó konjunkturák eredménye volt, mert félszázaddal ezelőtt körülbelül ugyanolyan értékelése volt az átlag szellemi munkának, mint a háború után a mai Magyarország területén.* Az 1900. évi népszámlálás adatai szerint különösen a női munka a tisztviselői pályákon rendkívül rosszul volt fizetve. Ha az évi illetménykategóriákon belül figyeljük a férfi és női munkaellenértékének változását, akkor az alanti táblázat szerint szembeötlő, hogy a női tisztviselőknek alig félszázaléka ért el 1500 és 2000 korona közötti évi fizetést, a többieké mélyen ezalatt volt. A női tisztviselők 88-ának évi illetménye 1000 koronán alul maradt.

A relative jobban dotált férfitisztviselők

nak évi keresete 2400 koronán alul maradt és csupán 7 %-a a férfitisztviselőknek ért el évenként 4800 koronán felüli fizetés f.

Magánalkalmazottak keresetének nagyságcsoportonkénti megoszlása 1900. évben.

K 1000 évi illetményen alul volt a férfitisztv.	16·7%-a,	női 88 %-a,
„ 1000—1200 „ „ „ „ „	12·7%-a,	„ 7·3%-a,
„ 1201—1500 „ „ „ „ „	8·8%-a,	„ 2·6%-a,
„ 1501—2000 „ „ „ „ „	20·3%-a,	„ 1·8%-a,
„ 2001—2400 „ „ „ „ „	14·0%-a,	„ 0·04%-a,
„ 2401—3000 „ „ „ „ „	9·1%-a,	
„ 3001—4800 „ „ „ „ „	11·2%-a,	
„ 4801—6000 „ „ „ „ „	3·0%-a,	
„ 6000 felül „ „ „ „ „	4·0%-a.	

Az irodai férfialkalmazottak mai kereseti viszonyait a rokkantsági és nyugdíjtörvényjavaslathoz készített adatgyűjtésből állapíthatjuk meg.

Férfigyalkalmazottak keresetének nagyságcsoportonkénti megoszlása 1900. évben.
1928. évben.

Pengő 1000 évi illetményen alul volt a férfitisztviselők	13%-a,
„ 1000—1500 „ „ „ „ „	12%-a.
„ 1500—2400 „ „ „ „ „	29%-a,
„ 2400—3600 „ „ „ „ „	20%-a,
„ 3600—6000 „ „ „ „ „	17%-a,
„ 6000 felül „ „ „ „ „	9% a

Amint ebből a két táblázatból látható, az 1900. évi aranykorona vásárlóértékét figyelembe véve, ma a magántisztviselők 25%-ának évi keresete süllyedt arra a nivóra, amit az 1900. évi 1000 aranykoronás illetmény reprezentált. Ezzel szemben megállapítható, hogy 6000 pengőn felüli fizetése volt a magánalkalmazottak 9%-ának, szemben az

1900. évi 4800 aranykoronán felül keresők 7%-ával. *A magánalkalmazottak élet standard ja tehát nemcsak, hogy nem emelkedett, hanem visszaesett a századeleji szint alá.* A Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatal által végzett szociálstatisztikai adatgyűjtés szerint a Budapesten lakó köztisztviselők 80-ának a havi fizetése 300 pengőn alul van, ebből 11%-ának havi fizetése 100 pengőn alul. Ha a köztisztviselői lakbérnélküli havi 300 pengős jövedelmet a magánalkalmazottaknál 450 pengőnek vesszük fel, akkor megállapítható, hogy *a budapesti értelmiségi férfialkalmazottak 80%-ának, a női alkalmazottak 99%-ának ezen havi 450 pengőn alul marad a keresete. Havi 200 pengőn alul marad a férfi magánalkalmazottak 31%-ának, a női magánalkalmazottak 53%-ának a keresete.*

Ilyen körülmények között érthető, hogy ugyan-ezen adatgyűjtés szerint sem napilapot, sem folyóiratot nem járát a budapesti köztisztviselők 43%-a és a budapesti magánalkalmazottak 31%-a.

A magyar értelmiségi keresők életszintje messze elmarad a nyugati államok, de főkép a háborút nem viselt svéd és holland értelmiségi keresők jövedelmétől. A svéd jövedelemadó-statisztika alapján a különböző foglalkozási ágak átlagos keresete a következőképen alakul:

mezőgazdasági keresők évi átlagos keresete...	2.000	svéd korona
az ipari és kisipari keresők átlagos keresete ...	3.200	„ „
kereskedelmi és közlekedési munkaterületeken...	5.000	„ „
a közszolgálati és szabadfoglalkozási ...	7.000	„ „

Mint látható, a tulajdonképeni értelmiségi keresők évi átlagos jövedelme a legmagasabb. Ha a tulajdonképeni értelmiségi keresők átlagos évi keresetét néhány foglalkozási ágon belül tovább részletezzük, megállapítható, hogy a népiskolai tanítók évi átlagos keresete 6400, felsőbb iskolai tanítóké 10.800, ügyvédeké 22,300, orvosoké 22.800, gyógyszerészeké 16.000, írók és újságíróké 8000

svéd korona (1 svéd korona = 1.53 pengő). *A svéd értelmiségi keresők ma Euópában a legmagasabb standardot képviselik, ezzel szemben a magyar értelmiségi keresők körülbelül a mélypontot,*

Annak ellenére, hogy a magyar értelmiségi keresők átlagos évi keresete messze elmarad a nyugati államok értelmiségi keresőinek keresete mögött, *a magyar nemzeti jövedelem figyelembevételével az értelmiségi keresők elég magas százalékkal részesednek a nemzeti jövedelemben.* Ha a köztisztviselők (állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak) évenkénti jövedelmét 700 millió, a magánalkalmazotti jövedelmet 110 millió, az egyházi és szabadfoglalkozásúak jövedelmét évi 200 millió pengőre becsüljük, akkor *a magyar értelmiség évenként J milliárd pengővel részesedik a nemzeti jövedelemből.* A magyar nemzeti jövedelmet – 110-xetiink szerint magasan – 5 milliárd pengőre becsülve, megállapítható, hogy *az értelmiség 20%-kal részesedik a nemzeti jövedelemből.*

A szukreszcencia problémája.

Dr. Magyary Zoltán a kultuszminiszter elé ténjlesztett elaborátumában rámutat arra, hogy míg 1914-ben 11.000, 1925 óta átlag 13.000 a magyarországi összes egyetemi hallgatók száma, ami az országcsonkítást figyelembe véve, 300%-os emelkedésnek felel meg békebeli viszonyokhoz képest. 1926 óta az érettségit tett ifjúságnak mintegy kétharmada iratkozik be rendes egyetemi hallgatónak és így a születések és a középiskola T. osztályába iratkozott száma alapján megállapítható, hogy *az évenként körülbelül 6000 érettségizőből a legközelebbi évtizedben egyre növekvően mintegy 4000-4700 érettségizett fog az egyetemet felé áramlani.*

Ha tekintetbe vesszük, hogy főiskolai oklevéllel állásban volt 1927-ben 51.552 ember, amivel szemben 1921/22-től 1927/28-ig a magyar főiskolákban

összesen 21.803 oklevelet adtak ki, akkor ez a két szám legbeszédesebben igazolja az értelmiségi utánpótlás túlméretezését, a mai okleveles állások tekintetbevételével.

A főiskolai hallgatók számának egyre nagyobb növekedése azonban nem csupán az utánpótlás szempontjából, hanem nemzetgazdasági szempontból is nagyon komoly jelenség. Dr. Magyary Zoltán a miniszteri előterjesztésben részletesen ismerteti a különböző egyetemek különböző fakultásain felmerülő tandíjköltségeket és így megállapítható, hogy *a budapesti műegyetem vegyész diplomájába 2531 pengős legdrágább költsége után, az orvosi és jogi diploma költségei szintén 2000 pengő körül mozognak.* A legolcsóbb diploma a bányász mérnöki főiskola 1306 pengős költséggel megszerezhető oklevele. *Ezek a költségek azonban kizárólag tan díj-jellegűek, ezekbe nincs beleszámítva a főiskolát hallgatók létfenntartási költsége.* A legolcsóbb diákkollégiumban a ruházat és egyéb tankönyv, stb. költség figyelembevételével 1790 pengő, a hónaposszobákban lakó diákok évi létfenntartási költsége átlag 2500 pengő. *A négy-öt éves főiskolai taníttatás költsége tehát, együttvéve 12-15.000 pengő között változik.* Ha a négy felsőbb középiskola elvégzésével kapcsolatos költségeket is figyelembe vesszük, akkor alig járunk messze a valóságtól, ha azt állítjuk, hogy *egy-egy diploma 20.000 pengő tőke megosztást jelent,* amit részben a szülők, vagy hozzátartozóik, részben pedig az állam visel. *Ha tekintetbe vesszük, hogy az évenként kiadást a kendő diplomák száma 10 éves átlagban növekvően 2000 körül mozog, akkor ezekben a diplomákban keheken 00 millió pengő tőke fekszik, amely tőkének csupán kamatozása és amortizációja 35 éves keresőképességet feltételezve, a mai munkaviszonyok mellett, mintegy 5 millió pengőt reprezentál évenként.* Ez azt jelenti, hogy ha ezek a diplomások semmi munkát ki nem fejtenének s csupán a diplomájukban lévő tőket akarnák megfizettetni munkaadójukkal, *akkor is*

évenként legalább 2000 pengő keresetet kellene biztosítani számukra, diplomájuk kézhezvételétől számolva 35 éven keresztül ni, hogy nemzetgazdasági szempontból a diploma megszerzésével befektetett tőke természetes hozama biztosít r a legyen. Ezzel szemben a diplomások túlnyomó része éveken át volontőrösködik és azután is havi 80-100 pengős fizetésekkel tölt el hosszú éveket és egy másik rész pedig egyszerűen évek óta semmiféle formában keresethez nem jut. Nemzetgazdasági szempontból tehát teljesen indokolatlan tőkepocsékoló s ilyen nagymennyiségű, az öt szag gazdasági életében produktívabban felhasználható tőkét a minimális, ragu semmilyen hasznot nem hajtó diplomák megszerzésébe fektetni.

Ha a szukreszcencia elhelyeződésének kérdését abból a szempontból vizsgáljuk, hogy az értelmi-ségi munkaterületeken a mai keresők hogy oszlanak meg korosztályonként, akkor megállapítható, hogy a férfi megánalkalmazottak 32, a női magánalkalmazottak 64%-a 30 éven alul van. A szukreszcencia elhelyeződése kizárólag a magasabb korosztályok százalékos részesedésének figyelembevételével állapítható meg és ezért korosztály önként állítottuk össze a férfi magántisztviselők százalékos megoszlását.

24 éven alul volt a férfikeresők	12%-a,
24 és 30 között „ „ „ „	20%-a,
30 és 40 „ „ „ „	27%-a,
40 és 50 „ „ „ „	24%-a,
50 és 60 „ „ „ „	11%-a,
60 éven felül „ „ „ „	5·5%-a.

Ez a kormegoszlás azt mutatja, hogy a nyugalombavonulás és halálozás folytán a magánalkalmazotti pályán a legközelebbi 10 esztendőben évenként mintegy 3-4%-os utánpótlásra lehet számítani.

Csaknem, hasonlóan 4%-os utánpótlás szükségé

mutatkozik a szabadpályákon és az egyéb értelmiségi foglalkozási területeken is. Ha figyelembe vesszük, hogy például 100 ügyvédre 1890-ben 60 bojtár, 1900-ban 88 bojtár, 1910-ben 65 bojtár esett, akkor a mai ügyvédgenerációban szintén túlsúlyban vannak a fiatalabb ügyvédek.

A szukreszcencia utánpótlásával kapcsolatban kívánok rámutatni a magyar értelmiség fiatalabb generációjának magyarosodására a múlthoz képest.

Az 1890-i népszámlálás adatai szerint

a közszolgálatban állók	20%-a,
az igazságszolgáltatás körébe tartozók	17%-a,
az egyház szolgálatában állók.....	48%-a,
a tanügy szolgálatában állók	35%-a,
a közegészségügy szolgálatában állók..	25%-a,
a magánvállalati alkalmazásban állók	42%-a.

nem volt magyar anyanyelvű! Ha tekintetbe vesszük, hogy a túlnyomórészt külföldi tőkével kifejlődött magyar ipari és kereskedelmi vállalkozások vezetőemberei sem voltak nagyjából magyar anyanyelvűek, akkor nem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy a múlt század végén a magyar értelmiség több mint egyharmada idegeri anyanyelvű volt. Az a nagy szakadék, amely a magyar intelligencia és a föld népe között évtizedeken át és még napjainkban is fennáll, talán nem utolsósorban erre a körülményre vezethető vissza.

Az értelmiség túltermelésének megakadályozása.

Az előadott tárgyilagos adatgyűjtés alapján merem állítani azt, hogy a túltermelés megakadályozása prohibítív eszközökkel, a kvalitatív értelmiség számának befolyásolásával aligha fog célravezetni. Mert ha el is fogadjuk, hogy számszerűen túltermelés van az értelmiségi keresőkben, semmi okunk sincs hinni a kvalitatív túltermelésben. *Minden prohibíciót, legyen annak indító oka bármily ne-*

mes, bármily szociális, az egészséges kiválasztódás, elvi szempontjából kifogásolunk. A rátermettség, a teljes energiája mûn kakifejtés, a tehetség szelektív elvének fennmaradása nem csupán az állami és magángazdasági vezetőrétteg kitermelése szempontjából elsõrendû közérdek, hanem a protekcionizmus lélekölõ és demoralizáló mindenhatóságának egyetlen hatékony ellenszere. Csak a rátermett vezetõk lesznek képesek a Rajniss barátom múltkori elõadásában részletesen kifejtett viszonzásági (slepp) elmélet alapján új munkaterületeket megnyitni az értelmiségi munkakeresõknek és helyes orientálást adni az ország egyre nõvekvõ kvalitatív értelmiségnek.

Nem tartunk attól, hogy a kvalitatív értelmiség túltermelése, eltekintve annak a már elõzõkben kifejeit tõkefecsérlõ jelentõségétõl, bármilyen szempontból károsan befolyásolná az értelmiségi munkakeresõk elhelyezkedésének problémáját. Ellenkezõleg azon az állásponton vagyunk, hogy a kevésbbé tehetõs de tehetséges gyermekek részére, – természetesen néni protekcionista alapon – lehetővé kellene tenni az elméleti képesítés minél könnyebb megszerzését. Utalok e tekintetben a közelmúltban bevezetett ingyenes középoktatási rendszerre Franciaországban, mint amely hivatva lesz arra, hogy a kvalitatív értelmiség által a ma kisebb kvalifikációval betöltött munkaterületeken esetleg produktívabb munkaeredményeket érjenek el.

Amint az elõzõkben számszerûleg is igazoltam, a magyar mezõgazdaság aránytalanul kis részben veszi igénybe a szellemi munkát. Nem célom elébe vágni *Acsay* dr. igen tisztelt barátom elõadásának, aki részletesen rá fog mutatni azokra a minden nagyobb nehézség nélkül megnyitható új munkaterületekre, amelyeken a magyar értelmiség elhelyezõdése nem csupán azt jelenti, hogy az értelmiségi munkakeresõk egy jelentõs hányadát munkához juttattuk, hanem jelenti azt, hogy megnyitjuk a magyar föld olyan rejtett kincseit, amelyek ma

azért nem jelentkeznek, mert hiányzik a szervező és irányító szellemi munka.

Amikor megismétlem előadásom bevezetésében leszögezett azt az álláspontomat, hogy a szukreszcencia elhelyeződését nem látom megoldhatatlan problémának, engedjék meg mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy előadásom végső konklúziójaképpen az értelmiség túltermelésével kapcsolatban néhány pontban megtegyem javaslatomat.

1. Minthogy a kereseti lehetőségek nem csupán az értelmiségi pályákon, hanem egyéb foglalkozási ágakban is a munkaracionalizálás terjedése folytan csökkenő tendenciát mutatnak, a munkaközvetítés mai primitív kereslet-kínálatot kiegyenlítő tisztán mechanikus szervezettsége helyett *egy preventív organizáció kiépítését tartom szükségesnek*. Ez az organizáció a kereső korosztályokban lévők állandó statisztikai figyelésével valószínűségi számítások alapján előre nyilvántartja a szukreszcencia számára megnyíló munkahelyeket és ezen megfigyelései alapján igyekszik a születések és halálozások figyelembevételével *előre várható munkakínálatot a kereslettel összhangba hozni*. Ennek az organizációnak a feladata volna minden olyan munkaalkalmat teremtő köz-, vagy magánvállalkozás megfelelő időben és helyen való megindítását szorgalmazni, ahol és amelyik időben a munkakínálat számára ezek a munkahelyek szükségessé válnak.

2. *A közigazgatás ne avatkozzon bele a munkahelyek elfoglalásának kérdésébe) ne állja útját a minőségi szelekció érvényesülésének, elégedjen meg a közérdek megkívánta ellenőrzés hatályos keresztülvételével és ne vindikáljon magának jogot munkalehetőségek engedélyezésére*. Ameddig a közigazgatás határozhat tisztán protekcionista alapon munkahelyek betöltése tekintetében, addig a szukreszcenciának belső értékeinek minél tökéletesebb kifejlesztésére semminemű ösztönzése nincsen.

3. Elhibázottnak tartjuk az egyes munkaterülete-

ken már elhelyezkedettek szociális szempontból való védelmét a kívülmaradottak rovására, a helyes szelekció elvének fönntartása érdekében. *Az ari-váltak már úgylis helyzeti előnnyel rendelkeznek, tehát ezen helyzeti előnyön kívül, a további védelmet a tehetségesebb és törekvő szukreszcencia versenyével szemben, indokolatlannak tartjuk.*

4. *Hogy az értelmiség a mai munkamegosztásom társadalmi rendben saját hivatását betölthesse, a munkaszer rezest elsősorban önmagán kell kezdenie és ezért haladéktalanul szükséges a szellemi munkások szövetségének megteremtése, amely szervezet minden pártpolitikától függetleníti, kizárólag a társadalom és a munka megszervezésének részletkérdéseit volna hivatva az értelmiség legkiválóbbjainak közteműködésével megoldani.*

**AZ ÉRTELMISÉG
VÁLSÁGÁNAK OKAI**

DR. MANDORFF EMIL:
AZ ÉRTELMISSÉG VÁLSÁGÁNAK OKAI.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és uraim!

Mikor arra vállalkoztam, hogy a magyar értelmiség válságáról és válságának okairól előadást tartok, többé-kevésbé tisztában voltam azzal, hogy a feladat sokkal szétágazóbb és hatalmasabb, sem hogy azt egy rövid előadás keretében átfoghatnám. Az első előadás szempontjainak sokfélesége megerősített abban a gondolatban, hogy a magyar értelmiség ezer és ezer tagjától közvetlenül érkező feljajdulások hiánytalan összefogása lenne csak méltó válasz arra a kérdésre, amelyre felelni szeretnénk. Ennél a bizonyosságnál fogva úgy érzem, hogy a felvetett gondolatot akkor szolgálom legméltóbban, ha előadásomban vitaanyagot szolgáltatok a további megbeszélésekhez, mert csak a dolgok megvitatása vezethet a gondolatok tisztulásához és a helyzet őszintébb meglátásához, s ennek viszont talán része lesz abban, hogy a magyar közvélemény ebben a súlyos kérdésben egységesebb és így produktívabb formába alakuljon.

Rajniss Ferenc barátom megbeszéléseink alapjául idehozta a funkcionális társadalom fogalmát, illetve azt az elgondolást, hogy a társadalom élete három ható tényezőnek: a tőkének, a fizikai munkának és a kettőt egybekapcsoló szellemi munkának folyamatos tevékenységéből áll. Minthogy mondanivalóim levezetéséhez ez a definíció alkalmas, kiindulópontnak elfogadom azt mindazon magyarázatokkal együtt, amelyeket az előadó ezen megállapításhoz fűzött.

A nemzeti társadalmakat olyan egységes organizmusnak látom, amelyek egészségesen csak akkor élhetnek, ha a társadalomnak minden egyes része, minden egyes tényezője sajátos hivatását tökéletesen betölti. Következik ebből, hogy minden egyes tényezőnek életérdeke, hogy ne csak saját, hanem a másik két tényező kifogástalan működését is biztosítsa, mert bármelyik tényező tökéletlen működése a közös életet süllyeszti, zülleszt le. Kétségtelen, hogy a társadalom kialakulásában mindhárom tényező egyformán fontos, állítom azonban, hogy a szellemi munkának van legnagyobb jelentősége abból a szempontból, hogy a társadalom életében mennyi erő, mennyi erkölcs és mennyi szépség alakul ki. Az életnek ezeket az értékeit elsősorban ez az osztály termeli, amelyik a szellemi munkát, mint társadalmi funkciót szolgáltatja. S minthogy az egész élet értelmét és lendületét tulajdonképpen ezek az értékek adják, ennek az osztálynak a süllyedése teszi elsősorban sivárrá és színtelenné az egész társadalom életét.

Trettina Jenő barátom nagy általánosságban körülhatárolta a magyar társadalomnak azt a rétegét, amelynek hivatása, hogy a magyar életnek szellemi munkaszükségletét szolgáltassa. Utalással az ő adataira is, a magyar értelmiség aktív dolgozó és kereső tagjainak számát körülbelül 236.000-re teszem. Hogy azonban a kérdés jelentőségét már most számbelileg is kellő színvonalra emeljem, meg kell állapítanom, hogy idetartoznak a kiöregedett és munkaképtelenné vált szellemi munkások, az iskolák padjaiból aránylagosan idejutó fiatalok, a szellemi munkanélküliek és az el-tartott családtagok is, úgyhogy amikor a magyar értelmiségről beszélek, nyolc és fél millió magyar emberből körülbelül egy millió magyar embernek örömét vagy jajját teszem szóvá, bár, mint funkcionáló rétegről, tulajdonképpen csak 236.000 produktív szellemi munkát folytató emberről beszélhetek.

A válság anyagi okai.

Kettős feltétele van annak, hogy az értelmiség mint nemzeti funkciót teljesítő réteg hivatását kifejthesse: anyagi és szellemi. Anyagi feltétel alatt az anyagi javakkal való abszolút és a többi osztályokhoz viszonyított relatív ellátottságot értem, szellemi feltétel alatt pedig egyrészt a nemzet-élet szükségleteihez alkalmazkodó tárgyi ismeretek megszerzését, másrészt a szellemi munkásnak mint individuumnak a legnagyobb teljesítőképességre való emelését.

Nem lehet vitás, hogy az egyes társadalmi tényezőknek ahhoz, hogy hivatásukat betölthessék, a nemzeti jövedelem bizonyos nagyságú részére van szükségük, s szerintem nem lehet vitás az sem, hogy ezen részek közötti arálynak többé-kevésbbő minden egészséges társadalomban egyenlőnek kell lennie. Az egyes társadalmi tényezők egészséges élete függ tehát elsősorban az össz nemzeti jövedelem elegendő voltától, másodsorban annak helyes megoszlásától. Ha a nemzeti jövedelem összesége olyan csekély, hogy helyes arányosítás mellett sem biztosíthatja az elengedhetetlen szükségleteket, akkor nyilvánvalóan zavarok fognak bekövetkezni, viszont az egészséges arányszám érvényesülésének hiánya éppen így bajok forrása lesz, mert hiányozni fog az osztályok közötti harmónia, s meg bomlik az egyes osztályok tevékenységének a gazdasági előfeltételekben megadott egyensúlya.

Sajnos, azt a megállapítást kell tennem, kogij η magyar értelmiség egészséges életének anyagi előfeltételei nincsenek meg. Se a nemzeti jövedelem elégséges volta, vagyis abszolút, se annak megfelelően arányos felosztása, vagyis relatív szempontból nincs ez az osztály abban a helyzetben, amelyben lennie kellene. Hogy a két baj közül melyik súlyosabb, bajos lenne eldönteni, Én az utóbbit tartom annak, mert az értelmiség relatív elesettsé-

gében látom részben az egész nemzet-élet válságának okát is.

Az országos nemzeti jövedelem elégtelensége, az úgynevezett gazdasági válság tehát az első ok, amely a magyar értelmiség életnívójának süllyedését okozta. Száz oldalról tárgyalják ezt a kérdést – hiszen a gazdasági válság a szalonokban zsúrtéma lett –, mégis foglalkoznom kell néhány szóban vele. Foglalkoznom kell már csak azért is, mert a hivatalos közvéleménnyel szemben nem is bírnám magamban tartani, hogy igen – Trianon és Trianon és Trianon az oka ennek a nyomorúságnak, de nem egyedül Trianon, hanem vele mi magunk is. Ha már úgy akarta a sors, hogy a régi bőséges szép életből kiemelt és új viszonyok, új feladatok közé dobott bennünket, akkor nekünk kötelességünk az új viszonyok között is megélni. Hogy megélhessünk, kötelességünk tiszta látásra nyitni a szemünket, meglátni mindent, ami változott; kötelességünk számot vetni önmagunkkal, lemérni maradék tőkénket és maradék erőnket, s hozzájuk mérten, minden képességünk összeadásával lerakni egy új fundamentumot, mert a régi, az elpusztult s új, egészséges létalaphoz nem a régi dicsőség, hanem az új, verejtékes és céltudatos munka jogán adhat segítséget az Isten.

Állítom, hogy a mai Magyarország, legalább is gazdasági értelemben, nem folytatása a réginek; a trianoni béke tehát új honalapítási kötelesség. É mi mit csinálunk! Tervszerű és céltudatos munka helyett nagy didergésünkben régi napfények felé nyújtogatjuk kezünket; dolgozunk, építünk, de falak alig emelkednek, mert csak halomba hordjuk a téglát, új koncepciót nőm teremtünk új életünk épületéhez.

Csak néhány szempontot szeretnek a gazdasági válsággal kapcsolatban megemlíteni.

Azt hiszem, abban megegyezhetünk, hogy alapjában véve mégis csak mezőgazdasági termeléssel foglalkozó állam vagyunk. Az 1920-as népszámlá-

lás adatai szerint a mezőgazdaság közvetlenül 55 százalékát tartotta el a lakosságnak. Ha ehhez ilyen alanyban hozzáveszem a mezőgazdaságra jutó értelmiségnek, ipari és kereskedelmi munkásságnak közvetve eltartott hányadát, eredményként azt állapíthatom meg, hogy az ország lakosságának csaknem háromnegyed része mezőgazdaságból él.

Sajnos, a leghatalmasabb magyar termelési ágazat minden más bajtól függetlenül, önmagában is súlyos válsággal küzd. Nem hagyva figyelmen kívül a világjelenségeket, ezen válság okát is részben magunkban keresem, s abban látom, hogy mezőgazdaságunk irányításánál figyelmen kívül hagyjuk a hozzánk képest kolosszális méretű keleti és nyugati államok termelési módját, tempóját és előnyösebb termelési feltételeit, ugyanakkor azonban” az értékesítésnél versenyre kelünk velük, a versenyre való korszerű felkészültség és szervezkedés nélkül, sőt a saját lehetőségeinket még külön lenyomjuk azokkal a terhekkal, amelyeket a múltó konjunktúra, teóriák és nem a szükséglet irányítása alapján hirtelen megnőtt nagyiparunk s különösen annak egyik-másik agyonprotezsált és egészségtelenül felduzzasztott ága érdekében szükségesnek vélünk. Kétségtelen, hogy nemzeti jövedelmünk tetemes része a mezőgazdaságból származik és ezért valahogy azt kell mondanom, hogy mi vagyunk az a tisztviselő, aki az esetleges mellékjövedelmekért ott hagyta a biztos állást és fizetést. Félek, hogy mezőgazdaságunk a mai világ-gazdasági viszonyok között akkor sem bírná az iramot, ha az iparnak ezt a megterhelését nem kellene hordoznia, így viszont majdnem bizonyos, hogy leroskad pedig a magyar ipari termelésnek is ütött az órája abban a pillanatban, amikor a magyar mezőgazdaság megszűnik fogyasztóképes lenni.

A magyar ipar sincs valami rózsás helyzetben; nincs még akkor sem, ha teljesen figyelmen kívül a mezőgazdaság esetleges ellentétes érde-

keit. Mint mondtam, nem a kedvező előfeltételek: az adódó olcsó nyersanyag, olcsó energia, szervezett fogyasztóképes piac, hanem személyi kapcsolatok s múló konjunktúra teremtették a magyar ipáit olyanná, amilyen és teóriákon alapuló, mesterséges táplálás tartja életben. Ha a magyar ipar, amely a 910-es évekig a maga lábán, s a magyar földbe gyökerezve kifejlődött, hasonló szellemben és tempóban fejlődött volna tovább, akkor szerves része maradt volna a magyar gazdasági életnek és megélt volna anélkül, hogy egy másik gazdasági ág mindennapi kenyeréből tördelt volna a maga számára. A magyar iparpártolás tulajdon képen nem is ennek a szervesen fejlett iparnak kellett s nem is ennek szólt. Néhány frisskeletű nagyvállalkozás s néhány nemzetközi relációkba kapcsolódó kartell aratta le majd minden hasznát a magyar vámpolitikának, s a mögöttük álló pénzemberek fantasztikus jövedelmei miatt kellett megszegényíteni az egész mezőgazdaságot. Furcsán hangzik, de tény, hogy a mezőgazdaság fogyasztóképességének ily módon való erős lecsökkentése által tulajdonképen az ipar egyik-másik túldimenzionált része tette tönkre az ipar másik, nagyobb, s egyébként életképes részét. Mindezek felül ina már külön tragédiája csaknem az egész iparnak, hogy nem is önmagáért van, nem saját céljait éli, hanem aszerint él, vagy hal, hogy a nagytőke, és pedig a nemzetközi nagytőke, érdekei mint kívánják, tekintet nélkül termelésének nemzeti, s alkalmazottainak szociális céljaira. Már pedig két Istent egyszerre szolgálni lehetetlen. Nem sorolhatom fel a tények halmazát, hiszen mindenki tudja, hogyan szűnnek meg száz és száz munkást eltartó ipari vállalatok, – nem azért, mert nincs legalább is annyi létjogosultságuk, mint a másinak, hanem mert a mindkettőt kezében tartó vagy hitellel ellátó pénzügyi pillanatnyi érdekei úgy kívánják.

A magyar mezőgazdaságnak és a magyar iparnak ki kell békülnie egymással, s méretekben és

termelésben alkalmazkodni, fogyasztásban pedig támogatni kell egymást. A magyar mezőgazdaságnak a biztosan elhelyezhető kenyérmagmennyiségén felül gyümölcsre, főzelékfélékre s olyan ipari termelvényekre kell specializálnia, amelyek a hazai iparnak nyersanyagul szolgálhatnak. Az iparnak viszont le kell mondania az illeték-telenül élvezett privilégiumokról; egyrészt az ipari energia lehető olcsóbbá tételében kell közvetlen célját látnia, másrészt elsősorban a hazai nyersanyag feldolgozására kell berendezkednie. Mindezeneken felül azonban úgy a mezőgazdaságnak, mint az iparnak is végre-valahára gondoskodnia kell a piacról és fogyasztóról is, ha egyáltalán élni akar. A ma rendelkezésre álló ember- és gépanyag nélkül a termelés többé nem probléma, a termelvények elhelyezése azonban nagyobb, mint bármikor eddig az emberiség életében. Abban mindannyian megegyezünk, hogy egy ország belső fogyasztása egy-egy termelési ágat önmagában a mai gépkultúra mellett fejlődőképesse nem tehet, mégis erőszakoljuk a termelést, anélkül, hogy külső piac szerzése végett akár csak egy komoly lépést tennénk. Végtelen rövidlátás azt gondolni, hogy Csonka-Magyarország megoldotta az iparfejlesztés problémáját azáltal, hogy a védővámokat az évig emeli, s az ország területét néhány tucat ipari kartell szabad vadászterületévé teszi. A bő vadászszakmányhoz nemcsak tökéletes fegyver, hanem vad is kell.

A termeléssel és a termelőkkel éppen eleget foglalkoztunk eddig, fordítsunk valami kis gondot a fogyasztásra és a fogyasztókra. Nagyon helyes, ha egy mérnököt megtanítanak arra, hogyan készítsen el egy benzinmotort, de csak akkor, ha egyidejűleg egy másikat arra tesznek képessé, hogy a motort el is adja és így a befektetett tőkét és munkát visszaszerezze. Ennek az égető feladatnak ellátására a magyar felsőbb oktatás képtelennek bizonyult. Teljesen felesleges új jogi, bölcsészeti, orvosi, vagy akármilyen más fakultásokat felállítani

addig, amíg minden helyre, ahol egy ilyen képesítésű ember megállhat, nyolc-tíz már kiképzett fiatal jelentkezik, ellenben *tanszéket és egyetemet annak a kérdésnek tanulmányozására, hogy Magyarország hány métermázsa burgonyát, vagy hány darab magyar autót helyezhet el itthoni és külföldi fogyasztóknál, mennyi fölösleget termelhet a termelés veszélyeztetése nélkül, milyen módon és milyen irányban terjesztheti ki és szervezheti meg a már termelt cikkek fogyasztását, s milyen új cikkek bevezetése lenne rentábilis.* A magyar ifjúság ma sem rosszabb, mint bármikor máskor, mégis ebek harmincadjára kerül lassankint amiatt a helytelen szellemi orientáció miatt, amiről nem tehet. Ide tessék terelni, ilyen tudás birtokába tessék segíteni az ifjúságot, mert különben az a veszély fenyeget bennünket, hogy ez az ifjúság elejti a magyar jövődőt, aminthogy elpusztul az egész kapitalista gazdasági és társadalmi rend, ha idejében nem eszmél rá, hogy a termelés nem öncélú valami, nem önmagáért, hanem a fogyasztásért van, s csak annak arányaival harmóniában, boldogulhat.

Az össz nemzeti jövedelem elégtelensége, mint abszolút ok mellett növeli a magyar értelmiség gazdasági válságát az a körülmény is, hogy relatíve mélyebbre került, mint a másik két társadalmi tényező, mert a nemzeti jövedelem eloszlásának szükséges aránya az értelmiség rovására a valóságban szélsőségesen eltolódott. A szakszervezeti tanács, a fizikai munka érdekeinek védelmére hivatott képviselő – tehát szinte ellenérdekű fél – statisztika alapján azt állapítja meg, hogy a szellemi munkás kereseti arányszáma a fizikai munkás kereseti arányszámához képest mintegy 8% csökkenési többletet mutat. Jelentőségében növeli ezt a valóban meglévő aránytalanságot az a körülmény, hogy ugyanekkor az intelligens munkás szükségleteinek nagyobb tömegét tévő anyagi javak (textíliák, papíráruk stb.) drágulási indexe sokkal nagyobb, mint akár az alacsonyabb nívón élő fizikai

munkás túlnyomó szükségletét tévő javak (élelmiszerek), akár a tőke urainak kizárólagos szükségletét tévő luxuscikkek (műtárgyak, prémek, nemesfémek stb.) drágulási indexe. Csak egy-két számot sorolok fel: a liszt és burgonya ára körülbelül a békenívón mozog, sőt az alá süllyed, a zsír ára körülbelül 12%-kal drágult a békebelihez képest ezzel szemben pl. a papír és könyv ára 20-40%-kai, a ruhaszövet ára 100%-kal emelkedett. A luxuscikkek, pl. műtárgyak, képek, szobrok stb. ára a békebeli árak alatt marad.

Ezt a kettős eltolódást katasztrofálissá mélyíti az a tény, hogy az elégtelen jövedelem pótlására hivatott, az élet harcaiban hátrvédként szereplő vagyont egyetlen osztály kezéből sem vette ki olyan tökéletesen, olyan maradék nélkül az elmúlt 16 esztendő, mint a magyar értelmiség kezéből. Eredeténél és különleges hivatásánál fogva ez a tőke vonult elsősorban a fix kamatozású papírok bevehetetlenek hit sáncaiba, ez szerepeli kaucióként és ez vonult fel legegységesebben, mikor hazafiságára apellálva, háborús célokra kölcsön kérte az állam. *Hadikölcsön céljaira a magyar értelmiség adta oda legnagyobb százalékban anyagi javait.* Tudomásom van róla, hogy egészen pontos statisztika vétetett fel néhány évvel ezelőtt annak megállapítására, hogy a hadikölcsön jegyzők zöme melyik társadalmi osztályból került ki, s ez a statisztika éppen azért nem került nyilvánosságra, mert olyan megdöbbentő az aránytalanság éppen ennek az osztálynak a terhére, hogy annak publikálása jó hatást aligha váltott volna ki. Ami pedig ennek az osztálynak kezében a hadikölcsönjegyzések lezárása után még megmaradt, az maradék nélkül semmivé vált az 1920-1924-es évek értékromboló gazdasági zűrzavarában. Amikor úgy a gazda, mint az iparos és kereskedő többé-kevésbé elhelyezhette foglalkozása körébe eső áruba a maga pénzét, anélkül, hogy a törvény paragrafusaival találta volna magát szemközt, éppen csak az értel-

miség – hála az előrelátó bölcs intézkedéseknek – nem található az értékállandóság biztosítására más lehetőséget, mint a tőzsdét. Hogy ez mit jelentett, arról, azt hiszem, nem kell külön beszélnem. A rendelkezésre álló adatok szerint Csonka-Magyarország értelmisége a világháború és a forradalom következtében magyar hadikölcsönben *2400 millió koronát*, magyar állami címletekben 300 millió koronát; záloglevelekben és községi kötvényekben pedig *1800 millió koronát veszített!*

Ezekből a számokból a brutális pusztulás sokezer sötét tragédiája származott át a jelen való életbe.

Következik mindebből, hogy erre az osztályra szakadt legközvetlenebbül minden nyomorúság, ennél jelenti az állásvesztés nemcsak a kultúrigények teljes feladását, hanem az azonnali kenyértelenséget is. Ha mindehhez még hozzáveszem, hogy *a menekültek és vagónlakók túlnyomó részét szintén az értelmiség szolgáltatta*, akkor többé-kevésbé teljes a kép, amit ennek az osztálynak gazdasági viszonyairól alkothatunk.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Hiszem és vallom, hogy a társadalom életének etikumát elsősorban ez a társadalom adja és éppen ezért ezen osztály tragédiáját a következők miatt az egész nemzet egyetemére nézve különlegesen súlyosnak látom.

A gazdasági romlás ennél az osztálynál is megbontotta azoknak az intézményeknek és elveknek szilárdságát amelyeken a társadalom egész erkölcsi felépítése nyugszik s amelyek ennek az osztálynak életében voltak a legmesszebbre látszók. *A családalapítás, a családi élet, a gyermeknevelés és egyáltalán a gyermekkérdés problémái az egész nemzet számára elsősorban itt váltak problémákká, megoldásuk tehát az egész nemzet számára elsősorban itt van eltemetve.*

Közhelyeket említek, ha szóváteszem, hogy a családalapítás az értelmiség ifjúsága számára úgy felfogásban, mint gyakorlatban is valami egészen

mássá változott, mint ami volt abban a bizonyos jó békevilágban. Milyen jogon merjen a családalapításra gondolni az a fiatalember, aki 30 esztendőskorára a holnapi kenyér és lakás problémáját egymaga számára sem tudja megoldani és milyen reményéseket fűzzön a férjhezmenetelhez az a középosztálybeli leány, akinek existenciája végeredményben mégis csak a férje existenciájára támaszkodott, ha valóban azt a hivatást akarja betölteni, amit a természet és a vallás számára rendelt. Komoly reményése a régi értelemben vett férjhezmenetelre és hosszú boldog családi életre aligha lehet. Ennek a leánynak számára alig marad más választás, mint új társadalmi beállítottságot, új pozíciót teremteni magának. Nem is gondoljuk az első pillanatban, hogy milyen óriási változás társadalmi berendezkedésünkben a nőnek, mint hivatalnoknak, mint azonos jogokat követelő félnek megjelenése. Az a fiatalember, aki semmit, vagy csak keveset keres, mindössze néhány fokkal lejjebb marad azon a pályán, amelyen talán feljebb is kerülhetett volna. Annak a leánynak azonban az egész életsztruktúrája változott meg, aki felvette első javadalmazását azal a gondolattal, hogy új helyzete csak ideiglenes lesz, pedig talán mi sem bizonyosabb, minthogy véglegesnek kell azt tekinteni. Hogy mit nyerünk és mit veszítünk ezen a változáson, azt ebben a pillanatban talán még nem is sejtjük, minden kommentár nélkül ide iktatom azonban egy konzervatív gondolkozása ismert nőíróknak hozzám intézett jellemző kijelentését, aki ezekről a kérdésekről beszélve azt mondta, hogy ő a maga részéről már nem lát elég erkölcsi alapot arra, hogy ugyanazzal a keménységgel törjön pálcát egy középosztálybeli leány eltévelyedése felett, mint tette volna azt 20 esztendővel ezelőtt.

S ha mindezekén túl a régi időkből merített erkölcsi felfogásra alapozva mégis létrejött a házasság? Egy példát akarok említeni a lehetőségek megvilágítására. Magyarország közhivatalaiban mint-

egy 12.000 segédhivatali tisztviselő dolgozik. Ezek az emberek bonyolítják le technikailag az egész magyar közélet adminisztrációját. Ennek a 12.000 embernek 70%-a díjnok és kezelő, havi 84-92 pengő fizetéssel aszerint, hogy vidéken vagy a fővárosban dolgoznak. Ennek a 70%-nak mintegy fele, esetleg öt-hatévi szolgálat után sincs még véglegesítve és így törzsfizetésén kívül még azt az egynegyedévi 84 pengő lakbért sem kapja meg, amit véglegesített kollégája személy szerint mint egyedüli pótitelmenyt élvez. Méltóztassék erre a javadalmazásra alapított családnak, mint az értelmiség egy tagjának életnívóját elképzelné akár akkor is, ha az aszszony legalább olyan mértékig hasonlóképpen kereső.

És a gyermekkérdés!! – Egyke elleni propagandát folytatni ne menjünk a vidékre, ne menjünk a falu népéhez, hanem forduljunk elsősorban magunk felé, de viszont mielőtt az Isten nevére hivatkozva megtennék megállapításainkat, előbb küszöböljük ki azt az álszent és képmutató következetlenséget, amellyel a gyermekáldást tisztára etikai kérdésnek állítjuk be addig, míg a gyermek világra nem jött, azután azonban, de különösen ha a gyermek kissé már felcseperedett, közönséges szociális problémává hagyjuk lesüllyedni. De ha a gyermek világra is jött és ha állandó anyagi tragédiák között felnövekedett, én a hitét, a lendületét félttem a jövő Magyarország számára, félek attól a fáradtságtól, rezignációtól és cinizmustól, amely a mai fiatalságot is már hatalmába kerítette.

Az értelmiség általános jelentőségén túl, a magyar értelmiségnek speciális magyar jelentőségére, illetve azokra a veszedelmekre szeretném itt még pár szóval felhívni a figyelmet, amelyek gazdasági leromlása folytán ezen jelentőségnek csökkenése által külön is fenyegetnek.

Száz esztendőkre visszamenően a mai magyar intelligencia őseit abban a magyar középosztályban látom, amely, ha nobile officiumként is, de a mai intelligencia társadalmi funkcióját végezte. Száza-

dókra visszamenően kell megállapítanom, hogy az ilyen értelemben vett magyar középosztály sokkal fontosabb szerepet töltött be a magyar nemzet életében, mint bármely más nemzet életében annak hasonló osztálya. Generációk staféta futásában a magyar nemzeti gondolat és magyar tudás fáklyáját kizárólag a magyar középosztály hordozta. Más nemzetekkel szemben, ahol német, angol vagy francia volt a legfelülről kezdve a legalsóbbig a nemzetnek minden tagja, nálunk ez a középosztály volt csak egyben kulturált és magyar. S elvitathatatlan érdeme ennek a történelmi osztálynak, hogy mi ebben a remek magyar teremben magyar nyelven beszélhetjük meg a magyar értelmiség problémáit s hogy a román és jugoszláv határ legalább ott van, ahol van és nem valahol itt Pest tájékán találkozik a cseh és az osztrák határral. Ma a nemzet tagozódása kétségtelenül más színezetű, mint volt 300 évvel ezelőtt, de az elszakított magyarság sorsa s politikai életünk számos jele azt bizonyítják, hogy a magyar nemzeti gondolatot fanatikusán hordozó középosztályra a jövőben is szükség lesz, ez a szerep továbbra is betöltésre vár s ha ez így van, akkor ezzel a tradíciós feladattal szemben külön kötelességünk, hogy annak betöltésére gazdaságilag is erősek maradjunk.

A magyar intelligencia relatív gazdasági válságának oka az összesség rövidlátásán kívül kétségtelenül szervezetlenségében, széttagoltságában, az egységes osztály öntudat hiányában rejlik. Ominózus szó ez az utolsó; az a fogalom, amit jelöl, legalább is nem szalonképes és én mégis használom, mert mindazok után, amiket előbocsájtottam, nemcsak öntudatot, hanem osztályméltóságot, mint összetartó és szervező erőt értek alatta.

Rajniss barátom általánosságban hosszabban foglalkozott a szervezkedés problémájával, mint a becsületesen felfogott érdekek érvényesítésének lehetőségével; én az ő fejtegetéseivel magyar szempontból akarok még néhány szót hozzáfűzni.

Tény az, hogy nálunk a régi kasztrendszer megszűnése után is, a legutóbbi időkhöz megmaradt az a felfogás, amely a munkát, ha az nem nobile officium, nem álszemérmes úri gesztussal ingyen adott szolgáltatás, lenézte. Mi sem természetesebb, mint-hogy ennek következtében a munka érdekközösségén alapuló szervezkedésnek még a gondolata sem vetődhetett fel. Az elmúlt 16 év mérhetetlen nyomorúságainak kellett jönni, hogy ne szégyeljük, hanem önérzettel vegyük a munka bérét, mint a munka szolgáltatásának lehetőségét. Akkor, amikor a tőke, s a fizikai munka nemzetközi fronton az érdekközösség alapján egységesen szervezkedik, s amikor látjuk, hogy szervezkedés nélkül relatíve is lemaradunk mellettük, *ne várjunk újabb nyomorúságok jözanságára, hanem előzzük meg az újabb nyomorúságokat azzal a jözansággal, amelyre már eddig is ráeszmélhettünk.* Súlyos tévedés lenne azt hinni, hogy a szervezkedés tendenciáinak ellentállhatunk, legfeljebb azt érjük el, hogy az irányítást kiejtjük a kezünkből, holott Isten és önmagunk előtt az a kötelességünk, hogy magunk álljunk saját szervezkedésünk élére, s a magunk összességét saját képünkre formáljuk ki.

Helyesen mondotta *Rajniss Feienc*, hogy a vas-munkások szervezetével szemben nem egyenlő erejű fél a jó keresztények egyesülete, mert a szervezkedési alap nem közös. A gazdasági alapokon nyugvó szervezettel szemben az érzelmi közösségen alapuló szervezkedés nem biztosít azonban egyenlő erőt azért sem, mert az érzelmi közösség, amelyre épül, rendszerint rövidebb életű, mint a másik. Egy, az értelmiség soraiból igen szép taglétszámmal alakult társadalmi egyesület főtitkára az első tízéves jubileum alkalmával az egyesület keletkezésének alapját a megbántott nemzeti érzésben jelölte meg. Kérdezem, mi lesz a szervezettel, ha a nemzeti érzés elégtételt kap, vagy a megbántottság, mint hatóerő, annyi más szalmalánghoz hasonlóan megszűnik! Sajnos, láttunk már néhány hasonló ese-

tel. Ellanyhul, elerőtlenedik a szervezkedés és elkallódik a szervezet maga, míg ugyanakkor a közös gazdasági érdekek megállás nélkül viszik tovább azokat a csoportosulásokat, amelyek reájuk épültek.

Fogadjuk el minden álszemérem nélkül igazságnak azon közmondást, hogy ép testben lakik ép lélek, nem pedig megfordítva, s ne szégyeljük gyakorlatba vinni át azt a konzekvenciát, hogy az ép lélek ügyét akkor szolgáljuk legeredményesebben, ha előbb az ép testről gondoskodunk. Természetesen alkalmazzuk a tételt ne csak fizikai személyekre, hanem minden nagy közösségre, mint egy-egy testre is.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Az intelligenciát vissza kell segíteni arra a helyre, amelyre nemcsak igénye és joga van, hanem amely az ország jövőjének érdekében is megilleti őt.

Gazdasági megerősödéséhez az első lépést az államnak kell megtennie. Vissza kell adni a középosztály elveszett, tartalékkolt vagyonának egy részét még akkor is, ha az nagy áldozatokba kerül. Lendítőkerék ez a vagyon, amely ezen osztály működésének folyamatosságát éppen úgy biztosítja, mint ahogy a gőzgép lendítőkereke folyamatossá és egyenletessé teszi a gőzgép járását. Tudom, hogy hosszú szisztematikus munkának lehet csak az eredménye s nagy erőfeszítésekbe kerül minden megoldási mód, mégis *meg kell régre oldani a hadikölcsönök és az állampapírok valorizációját.* Meg kellett volna oldani már eddig is s ha nem tették, csak annak tudhatom be, hogy az arra hivatottak csak lehetőséget éreztek a kérdésben, kényszerűségei nem.

Nem akarok számoszlopokat tornáztatni, s a terhek nagyságát mérlegelni egy 5 vagy 10%-os valorizáció érdekében, nem pedig főként azért, mert véleményem szerint a kérdés más úton lenne megoldandó, hogy reális eredményeket is hozzon. Az államnak vállalnia kell a nosztrifikált hadikölcsön-

nők és állampapírok körülbelül 30%-os olymértvű valorizációját, hogy *a valorizált tőke hozzávetőlegesen legalább mintegy 2-2½ milliárd pengőre rúgjon*. Vállalnia kell pedig azzal a megszorítással, hogy a tőke visszafizetését 50 vagy akár 100 esztendőre is elhalasztja, s ezen időn belül csak a megfelelően megállapított kamatokat fizeti. Ha ma egyik napról a másikra ilyen többmilliárdos tőkevagyonhoz jut az ország, annak nemcsak a legnagyobb részben érdekelt intelligencia fogja kézenfekvő hasznát látni, hanem hasznát látja elsősorban a tőkehiány miatt kétségbeejtő helyzetben levő gazdasági élet. Két-háromszáz milliós külföldi kölcsönöktől kétes megváltásunkat várjuk: a jövő generációktól kölcsönvett és a mindennapi életbe bekapcsolódó ekkora összeg azonban valóban előbbre juttathatja az országot a megváltás útján.

A kamatok előteremtése miatt nem aggódom. A gazdasági élet megmozdulásával az állami bevételek emelkedése már behozza a kamatok összegét. S ha valami még hiányoznék! Néhány luxus kiadás beszüntetésével feltétlenül rövidesen meg lenne a szükséges fedezet.

Emellett az elindulás mellett azonban lehetővé kel tenni a jövő kiépítését is. *Meg kell engedni, \$t elő kell mozdít am a szellemi munkások gazdasági alapokon nyugvó szervezkedését egyrészt a foglalkozási ágakon belül, másrészt a foglalkozási ágak között*. Bele kell vinni az intelligenciába a szervezkedési szolidaritás érzését, meg kell teremteni az intelligencia szakszervezetei fölé az intelligencia összességét reprezentáló, autonóm „szakszervezeti tanácsot”. Ne méltóztassanak félreérteni, nem politikum az, amiről beszélek, bár nem látnék semmi szégyenleni valói abban sem, ha a felülről és alulról jövő politikai nyomással szemben politikumot csinálnánk a védekezésből. Nem! Csak az intelligencia gazdasági és kulturális súlyát szeretném megőrizni, szeretném fokozni a végletekig, ha lehet, mert a kapitalizmus és proletariátus egyként

sivár gazdasági diktatúrája és kultúrátlansága móllett az emberséges jövő zálogát csak ebben látom. S ha idejében nem eszmél helyzetére ez az osztály, akkor fel fog őrlődni és el fog tűnni a két malomkő között, minden tradíciója és elhivatottsága dacára is. El kell végezni a céltudatos szervezkedés munkáját a magyar jövőendőért, de el kell végezni mielőbb a magyar jelenért is. Az adott gazdasági viszonyok között, sajnos, alig lehet arról beszélni hogy máról holnapra olyan magánvagyonok keletkezzenek, amelyeknek összesébe ezt az osztályt kellő színvonalra emeli majd. Minden további nélkül gondoskodni lehet azonban arról, hogy az egyes szervezetek rövidesen olyan kollektív vagyonra tegyenek szert, amely a szervezet tagjai számára gyógykezelési, üdülési, pihenési, szórakozási, továbbképzési stb. lehetőségeket nyújt. Megfelelő törvényes intézkedések és megfelelő irányítás mellett minden szervezet egy gazdasági és kulturális szövetkezet tulajdonképpen. Csak szépnek tudom elképzelni azt a jövőendői, amelyben ezeknek a korporációknak saját életük autonóm intézésén kívül az egész nemzet életében is szavuk és súlyuk van.

A válság szellemi okai.

Előadásom kezdetén az értelmiségnek, mint társadalmi tényezőnek, tökéletes működését kettős: anyagi és szellemi előfeltételhez kötöttem. Méltóztassanak megengedni, hogy az anyagi feltételekkel való foglalkozás után pár szót szenteljek annak kérdésnek is, vajjon a magyar intelligencia rendelkezjk-e azzal a speciális szellemi tőkével, amely a világ mai állásában funkciója betöltésére alkalmassá teheti, s ha nem, milyen úton jár annak megszerzése végett.

A legnagyobb készséggel állapítom meg, hogy a magyar középosztály és annak legnagyobb részét tevő az a réteg, amelyről beszélünk, általános művoltság szempontjából egyike a legképzettebbeknek

Európában. Ez a műveltség azonban, sajnos, nem alkalmas arra, hogy a változott viszonyok között az ország szellemi szükségleteinek szolgáltatására az intelligenciát alkalmassá tegye, új tudásunk pedig, amely a tőkét és fizikai munkát úgy kapcsolja össze, hogy változott előfeltételek mellett is egészséges gazdasági és kulturális életet adjon, alig van.

Műveltek vagyunk, de nem tudunk, pedig ma, amikor a legszükségesebbek előteremtése végett családi ékszerek és lakberendezési tárgyak eladásán is régen túl vagyunk, az inproduktív műveltség olyan luxus, amit nem engedhetünk meg magunknak. A tanulással szerzett szellemi tőke nem töltötte be hivatását, ha mindössze csak jogcímül szolgál egy hivatal elnyerésére, vagy egy társadalmi pozíció elfoglalására; a mindennapi kenyér, lakás és ruha biztosításán kívül, az értelmiség felkészülésére hárul a háború utáni új világ kialakításának feladata. S ha még mindig csak ott tartunk, ahol tartunk, elsősorban magunkra vessünk.

Véleményem szerint két nagy hibában leledzik π magyar tudást és annak irányítása.

Az első, a közvetlenebb, hogy sem a régebben képezettek, sem az új generáció tárgyi ismeretei nem alakultak át az új viszonyokhoz és új feladatokhoz. Igaz, hogy külső életünk egyéb vonatkozásokban is csak a tűrésben és tehetetlenségben alkalmazkodott teljes sikerrel a jelenhez, de viszont a szellemi fegyverzettség, s a belőle folyó előrelátás és intézkedni tudás nem okozata, hanem oka kell hogy legyen a viszonyok alakulásának.

Sajnos, a legújabb generációk előkészítése sem respektálja az idők forradalmi változásait. Régi vágású iskoláink sokszorozva termelik a régi sablon szerinti diplomákat, bár azokra az országnak semmi szüksége nincs. De alig itt-ott látni csak, hogy az új megélhetési lehetőségek figyelembe vételével a megfelelő szakoktatással terelnék olyan pályák felé a fiatalságot, ahol legalább kenyerre biztosítva lesz. Tragikussá teszi a dolgot, hogy a ta-

nuló abban a beidegzésben él, hogy valamilyen diploma megszerzése jogot is ad neki ahoz, hogy valaki – legtöbbször az állam – alkalmazza éh el-tartsa őt, annál is inkább, mert hiszen az állások elnyeréséhez az iskolai bizonyítvány ad képesítést. Pedig az a bizonyítvány, amiért hosszú éveken, át mindent áldozott, nem kell az életnek, s hálát adhat Istenének, aki a bizonyítványt idejében teszi félre és néz más úton kenyér után.

Az elmúlt hetekben egyik nyilvános könyv-tárunkban dolgoztam pár órát. Szemben vélem, az asztal túlsó oldalán két kopottas, rosszul táplált diákleány tanulgatott. Egy könyv állott csak rendelkezésükre, s ezért én is hallottam, amint az egyik félhangosan a latin nyelvből fordította: „A császár megüzente hadvezérének, hogy seregét más úton vezesse hozzá”.... stb. Úr Isten! Ki lesz a felelős ezzel a két szerencsétlennel szemben azokért az anyagi és időáldozatokért, amelyeknek árán ezek a leányok jelesen megtanulják a holt császár holt üzenetét.

A második mulasztás – amely tulajdonképen csak az előbbi gondolatnál: továbbvitele – a szellemi munkás Individuális képzésének hiánya. Túlságosan sablon szerint csiszolják a magyar agyvelőt, s még szerencse, ha ennek dacára is ráakad valaki a képességeinek legjobban megfelelő foglalkozási ágra és minden tanítás dacára ráeszmél azokra a tulajdonságaira, amelyek őt útjában támogatathatják. Hiszem és állítom, hogy míg egyrészt itl rejlik a jövő megváltásának legnagyobb lehetősége, addig másrészt itt folyik a legnagyobb nergiapazailás. Nem is beszélek zseniális koponyák esetleges elkallódásáról, amelyek közül talán csak egy is ezer és ezer ember kenyérgondját oldotta volna meg, csak megállapítom, hogy egy hivatott tervező rossz helyre került, s képességeinek megfelelően soha nem fog produkálni, ha viszonyai egy könyvelő székébe sodorták – és fordítva. Az államnak legalább is keresnie kellene a módját,

legalább a tudományos előfeltételeket kellene megteremtenie annak, hogy mindenkit a maga helyére segítsen.

De ha odajutott is valaki, ahova elsősorban való, hiányos képesítést nyert mindaddig, míg nem tanították meg önmaga megismerésére, önálló gondolkozásra, elhatározásra, felelősségérzetre, az emberekkel való bánásmódra és száz más hasonló tudni-valóra, amelyek a kétszer kettő és a latin auktorok helyett tulajdonképen az embert teszik. Naiv gondolat azt hinni, hogy mindez kizárólag az önképzés feladata. Vezetés hiányában a legtöbb ember soha nem jut el odáig, hogy ezeken a képességeken keresztül lényének legjavát, a legkönnyebben és legeredményesebben hasznosítsa.

És mindezekén túl, úgy látszik, nincs meg a magyar értelmiségben a helyes funcionálás szellemi előfeltétele az elért eredmények után ítélve sem. Azért, hogy az ország ott van, ahol van, nemcsak a veszített háború és az egész világra terjedő gazdasági válság a felelősek, hanem felelős a magyar intelligencia és elsősorban annak vezérkara is. Alig tudom elképzelni, hogy másként talpra álljunk, mintha előre kiszámítjuk és megszabjuk a talpra állás módját. Az egész országot egy irányba állító céltudatos és reális gazdasági politika nélkül fölfele alig visz az utunk, ilyen politikának megrajzolása s a köztudatba való szuggerálása azonban a vezérkarnak lett volna, illetve lenne kötelessége. A magyar intelligencia akkor fogja hivatását betölteni, ha önmagát legnagyobb teljesítőképességre állítja be, ha kitermeli ezeket az új utakat s az országot az utolsó emberig hozzáfőmálja azokhoz.

Trettina Jenő barátom egy héttel ezelőtt az intelligencia túltermelésének problémájáról beszélt. Én nem akarom ismételni az ő kijelentéseit, csak azt szabadjon – részben az itt elmondottak összegezéseképpen – megállapítanom, hogyha van túltermelés, úgy az nem azt jelenti, hogy fölöslegesen sok a képzett emberünk, hanem azt, hogy képzettségünk

helytelen irányú. Abból, hogy valamikor minden jogász megélt ebben az országban, nem következik, hogy a jövőben is így lesz, de nem következik az sem, hogyha jogi stúdiumok helyett egy német világcég életébe nyert volna betekintést akár a állam anyagi támogatása révén is az a kenyér nélkül maradó jogász, akkor sem található idehaza boldogulást, akkor is túlprodukált lenne. Minden nemzetnek legnagyobb kincse és jövőjének legkomolyabb biztosítója, intelligens ifjúsága. Becsüljük meg azonban ezt az ifjúságot elsősorban azáltal, hogy olyan szellemi tőkét juttatunk neki, amely a nemzet-testben helyet, munkalehetőséget is biztosít számára.

A köztisztviselőkérdés.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Méltóztasanak megengedni, hogy a magyar értelmiség egyetemére vonatkozó fejtegetéseim után, néhány mondatban sorra vegyem a magyar intelligencia egyes rétegeit. A közös bajokon túl mindegyiknek speciális kívánságai is vannak s még vázlatnak sem lenne elég ez a beszéd, ha egyenként legalább nem érinteném azokat.

A munka módja, feladata s az érdekek elkülönülése alapján *két nagy csoportba osztom a magyar értelmiséget: a) alkalmazott és b) szabadpályán működő szellemi munkásokra.* Az első csoportba sorolom egyrészt, mint külön csoportot, a köztisztviselőket, ideértve még a tanárokat, tanítókat is, másrészt a gazdasági s kereskedelmi élet tisztviselőit, az alkalmazott újságírókat, művészeket, általában a szabadpályára hivatottak alkalmazásban lévő tagjait. A második kategóriába tartozónak mondom a tudóst, a feltalálót, az író, a szabadművészt, gazdát, ügyvédet, orvost, mérnököt, patikust, stb.

A minden felekezeti tényleges funkciót végző papságot, őszintén szólva, a tárgyalt szempontok szerint sehova sem tudnám beosztani. Engedtessék

meg, hogy mivel a papság maga, úgyszólván te máink hatókörén kívül álló zárt egységet alkot, akár pl. a hadsereg tisztikara, róluk csak annyiban szóljak, amennyiben mondanivaóm automatikusan vonatkoznak rájuk. Sajátos problémáik föltétlenül külön egész stúdiumot igényelnének, amelyet ezen előadás keretébe szorítani lejjetetlen, amelyre azonban felkészültnek és hivatottnak sem érzem magam.

A mai értelemben vett magyar köztisztviselői karról tulajdonképpen 1867 óta lehet beszélni. Hatóságaink javarésze ekkor vált csak „magyar államivá”, s ezóta olvad bizonyos eszmei közösségbe a mindig magyar utakon járó önkormányzati szervezetekkel.

A köztisztviselő kar hátrányos helyzetének okát néhány pontban foglalom össze.

a) *A köztisztviselőkar fejlődésének előbb mondott speciális magyar tünetei a rendesnél is fokozottabb módon eredményezték, hogy növekedésében széttagozódott, különálló, szinte kontaktusban is alig lévő ágakba fejlődött, amelyek nemcsak szolidárisok nem voltak egymással, hanem gyakran elletetés érdekeket alakítottak ki.* Ennek folytán jelentkezése soha nem jelentette az ország összes közfunkcionárillainak megmozdulását, hanem csak egy töredék kívánságát.

b) *A köztisztviselőkar egész szervezetével, szinte egész létével π politikai hatalom mindenkori birtokosaitól függ-* A köztisztviselő kinevezése, előre haladása, vagv félreállítása, mint a mai idők legjobban mutatják, kizárólag a hatalom kegyének gyakorlása. Az ország adminisztrálása az ország célja, a köztisztviselő tehát más célnak, esetleges pártpolitikának eszköze nem lehet. Végeláthatatlan, közvetlen és közvetett bajok sorozatának oka ez a százszázalékban jogtalan függő viszony. A „bürokratizmus túltengése” elsősorban ide vezethető vissza. Munkakörök és állások születnek, hogy helyük legyen a kiválasztottnak, s állások szünek

meg, mert kegyvesztettek lettek azok, akik betöltötték őket. Az amúgy is vagyontalanná lett tisztviselő engedelmes szolgája lehet csak a f elsőbbség - rek, mert hiszen kenyérproblémája, az előrehaladás, s irányában tanúsított személyi jóindulat.

Veszedelemes ez az út, amelyen járunk. Minden nemzet intelligenciájának elit gárdája a köztisztviselőkar, s itt ennek a gárdának az önérzetét és gerincét fenyegeti a mai rendszer.

Előmozdítja ezen rendszer fenntartásának lehetőségét, hogy a köztisztviselő képzése az igazi rátermettséget nem klasszifikáló, sablonos iskolai bizonyítványhoz van kötve. Amint egy munkakör betöltésének kérdéséhez semmi köze ennek a bizonyítványnak, ezzel együtt éppúgy nem lenne megengedhető az sem, hogy egy nagyúri gesztus holtig tartó terhet rójjon az államra egy pusztá bizonyítvány jogán.

c) *Katasztrofális aránytalanság mutatkozik az illetmények terén.* Akkor, amidőn az elől mondottak folytán a tisztviselőkar nagy részének a fizetése az egyetlen megélhetési eszköze, halálos bűn havi 80-100 P-ös éhbért juttatni intelligens embereknek ugyanakkor, midőn mások közpénzekből havi 10.000 P-nél is többre rugó javadalmazásokat élveznek. Azt hiszem, ez a kérdés bővebb fejtegetés nélkül is teljesen világos.

d) Talán inkább okozata mindezeknek, végeredményben azonban a helyzet állandósulásának oka is az a *resignáció*, amely a tisztviselő kar alsóbb rétegeit munkájával s pályájával szemben eltölti. Robot a hivatalos idő elfoglaltsága; nincs célja az egyéni ambíciónak, mert a nagyszerűen végzett munka semmivel sem hoz több eredményt a nyilvánvaló időpazarlásnál. A titkos jutalmak, borítékpenzék, mellékjövedelmek, előhaladási kedvezmények azoknak jutnak, akik összeköttetésekkel rendelkeznek. A titkosan kezelt minősítés még csak azt sem teheti lehetővé, hogy védhesse magát a mellőzött és követeljen az arra érdemes.

Minden bajok orvoslásaképpen régi kívánság és régi ígéret a tisztviselő szolgálati pragmatika megalkotása. Bármilyen régi azonban, odáig még nem jutott, hogy több joggal remélhetnénk ma a létrejöttét, mint remélhattuk egy-két évtizeddel ezelőtt, vagy sejtethetnénk, hogy ha meglesz, mi lesz benne s mi marad ki belőle. Pedig ezt a pragmatikát meg kell csinálni minél előbb. Néhány gondolat említetek – részben másét, részben a magamét –, amelyek gerincét tehetik egy nagy rendezésnek.

a) A szolgálati pragmatika keretén belül meg kell csinálni elsősorban *az egységes normál státust.* A legminimálisabb létszám figyelembevétele mellett, számbelileg rögzíteni kell minden közpénzből dotált állást. Minden köztisztviselő – állami vagy önkormányzati – illetmények szempontjából egységes státusba tartozzék s a közös státus keretén belül csak ott legyenek elhatárolások, ahol más képesítést kíván a szolgálat. Egységes fokozatra osztassék az egész tisztviselői kar s mindenki, aki az előfeltételeknek kifogástalanul megfelel, automatikusan haladjon előre szolgálati éveinek eltöltése után.

b) *Minden állás csak független cenzorok előtt letett szakvizsga után legyen elnyerhető s csak egy-két évi próbaidő után legyen végleges, akkor azonban minden körülmények között az legyen.* A vizsgálat ne csak tankönyvek olvasgatását kérje számon, hanem bírálja el a rátermettséget, a pályázó magatartását, fellépését és egész egyéniségét. Minden kinevezést az ország független s csak saját lelkiismeretével számoló, előkelő polgárokból alakított bizottság eszközöljön és ugyanaz, vagy hasonló végső fórum döntsön a tisztviselők fegyelmi ügyeiben is.

c) *Határoztassék meg a minimális fizetés s az a maximális összeg, amit közpénzből bármilyen munkateljesítmény után, s bármilyen jogcímen valaki felvehet.* A minimális fizetés helyett általánosságban „létminimumot” szoktak emlegetni, mint

a fizetések alsó határát. Én szándékosan kerültem ezt a szót s a vele megjelölt fogalmat. Véleményem szerint nem lehet olyan köztisztviselő, aki átlagosan 16-20 évi tanulás után beérje azzal, hogy munkájának ellenértékéből éhen ne haljon. A fizetésminimumnak ennél többet, egy kultúr ember szerény igényeinek megfelelő javadalmazást kell jelenteni. Talán nemzetpolitikai szempontból sem volna hátrány, ha a fiatal generáció a családalapítás éveiben valamivel magasabban kezdené s az öregebb valamivel alacsonyabban végezné az állami pályafutást. A maximális javadalom viszont mozogjon olyan határokon, amelyek ezen koldus ország viszonyainak megfelelnek.

Rajniss barátom előadásában azt a kijelentést tette, hogy míg a fizikai munkástól elsősorban *egyszinten* mozgó, nívó-munkát kívánnak, addig a szellemi munkás munkájának értéke elsősorban individuális voltában van. Igazat adok neki; véleményem szerint azonban ez esetben a munka értékelésénél is meg kellene látszani ennek a különbségnek.

A közalkalmazott fizetése ma általában két részből áll: a mindenkinek egyformán járó törzsfizetésből s a legkülönbözőbb címeken adott pótlékokból, pl. családi-, üzemi-, működési-, korpótlékból stb. Szerintem a törzsfizetés az illetmények azon része, mely a tisztviselőt, mint személytelen munkást, a pótlék pedig azon része, mely őt, mint individumot megilleti. Ma az illetmények aránytalanul nagyobb részét a nívó-munkásnak járó törzsfizetés teszi. Ha ezzel szemben a fizetés súlypontját a pótlékok összességére helyeznénk át, s a pótlékokat nemcsak tárgyi, hanem személyi körülményektől függően is juttatnánk (pl. minősítés, elért munkaeredmények, stb.), akkor *az így kiépülő illetményrendszer végeredményben individualizálná a szellemi munkás fizetését* s annál inkább lenne egyéni és nemzetpolitikai szempontból is helyes díjazása a munkateljesítménynek, mennél helyesebben jelölnénk meg

a fizetés szempontjából számbajövő tárgyi és egyéni körülményeket. Hogy ezek után a „pótlék” kifejezés valami mást, valami ellenkezőt jelentő szó lenne, az csak természetes.

A fizetés módjának ilyen kialakítása – eltekintve attól, hogy az érdemesebbnek juttatná a többet – közhivatalokban is lehetővé tenné az „emberi energiagazdálkodást”, amire pedig a közhivatalnak legalább olyan szüksége lenne, mint akármelyik magángazdaságnak. Közhivatalba is beférközne az egyéni ambíció, a munkakedv, a munka eredményességének gyönyörűsége s nincs a világon hajtóerő, amely ezeket felülmúlhatná.

d) *A közhivatalnoki kar teljes egészében függetlenítessék a politikai hatalomtól.* Sem a minisztériumok, sem egyéb közhivatalok nem arra valók, hogy a napi politika diktálhassa munkájuk irányát és tempóját. Az általuk végzett munkának épp úgy semmi köze a politikához, mint ahogy józan ész szerint a munkát végző közhivatalnok sem lehet függő helyzetben egy pártpolitikustól. Az, hogy másfelé is hasonló árnyoldalakat mutat az állami berendezkedés, még nem jelenti azt, hogy helyes ez a rendszer: nálunk azonban, ahol a közalkalmazott csaknem teljesen ki van szolgáltatva fölöttes hatóságának, egészen bizonyos, hogy rossz.

e) *Biztosítsák a közhivatalnokok szervezkedési szabadsága.* Az így alakuló szervezetek autonóm jogaon intézhessék saját ügyeiket s legalább a véleményadásig és fellebbezési jogig nyerjenek beleszólást a köztisztviselő kart érintő kérdésekbe. Támogassa őket az állam a kollektív vagyongyűjtés útján és gondoskodjék róla, hogy az egészségvédelmi kérdések mielőbb intézményesen megoldassanak. Az országos betegápolási alap autonóm, életképes intézménnyé való kiépítése minden további nélkül már ma is megtörténhetik.

Nyers és vázlatos szervezeti elveket soroltam fel csupán, de talán érlelik majd őket azok az ellenvetések, amiket kíváltak.

A magánalkalmazottak problémái.

A magánalkalmazásban álló szellemi munkások helyzete sokkal rendezetlenebb és szétesőbb, mint a köztisztviselőké, ennél fogva el sem lehet képzelni, hogy jogviszonyaik és működési körük olyan részletesen és általánosan szabályoztassék, mint az a köztisztviselőknél lehetséges. Semmi akadályja nincs azonban, hogy egy kerettörvényben leszögeztessenek azok az irányelvek, amelyekre aztán nyugodtan épülhet minden munkavállalási szerződés.

Meg kell említenem, hogy a magánalkalmazottak egyes kategóriáinak jogi helyzetét különböző részlettörvények, már úgy ahogy, szabályozták, ezekből azonban éppen ezek az általános etnikai elvek hiányzanak. Nagyobbára a felmondás ideje és módja, a munkaszolgáltatás és próbaidő kérdése van bennük rendezve. Mindazok a törvényes rendelkezések azonban, amelyek 15-20 évvel ezelőtt napvilágot láttak, ma már jórészt túlhaladottak. A magánalkalmazottak 80%-ának működési területe, az iroda, olyan forradalmi változásokon ment keresztül, hogy minden problémán túl elsősorban azt a helyzetet kell megoldani, amit ez a fejlődés teremtett. *Az irodai munka nagy részéi az utolsó évtizedek fejlődésének eredményeként ma vár gép, vagy legalább is géppel dolgozó ember végzi el, s bizonyos, hogy a további fejlődés során az emberi munka méginkább háttérbe szorul.* A magántisztviselők nem kis része tehát minden gazdasági válság nélkül is munka nélkül maradt és bár féltő, hogy törvényhozási úton ennek a többletnek kenyeret adni alig lesz lehetséges, mégis a szükségtelen, tisztán profitéhség által okozott munkanélküliség kérdése a legégetőbb, amely törvényes rendezésre vár.

A magánalkalmazottak problémájának megoldása óriási fontosságú. A társadalom szempontjából nem kisebbről van itt szó, minthogy ez a hatalmas tábor megmaradjon-e az intelligencia nemzeti érzésű, sza-

bad, fejlődőképes résziének, vagy proletarizálódjék a maga, s a társadalom mérhetetlen kárára.

Több állam készül ezidőszerint is törvényhozás útján biztosítani a magán alkalmazottak gazdasági és szellemi nivóját. Utalok közöttük Németországra, ahol, úgy látszik, német alapossággal fog kiterjeszkedni mindenre a már készülő törvény. Nálunk is vannak mozgolódások e téren. Megemlítendőnek tartom, hogy a magánalkalmazottak szolgálati viszonyának törvényi szabályozásáról a Magyar Társadalompolitikai Társaság 1928-ban *Földes Béla* dr. elnöklete alatt négy napra terjedő, igen értékes ankétet tartott, amelynek gerince *Papp Dezső* dr. ny. h. államtitkár hasonló tárgyú törvénytervezetének megvitatása volt. A törvényhozásig azonban a kérdés még nem jutott el.

A magam részéről a vonatkozó kérdések megoldásánál azt az elvet tartanain mindenkorra figyelembe veendőnek, amit éppen a fenti ankéten *Papp Dezső* dr. a következő mondatban foglalt össze: „*Minden vállalkozás önálló gazdasági életet él.*” Következik ebből hogy a vállalkozásnak éppen úgy csak része a munkaadó tőkéje, mint a munkavállaló munkája, s a kettő jelentőségének aránya nem függ a múltó konjunktúrától, hanem előre meghatározott és állandó. Végeredményben tehát a közös vállalkozást gyöngíti az a fél, aki ezen törvényszerűség ellen vét.

Nagy általánosságban három irányban tartom feltétlenül rendezőnek a magánalkalmazottak jogviszonyát:

a) *Rendezni kell a magatalkalmazottak illetményeit.* Nem is méltóztatnak elhinni, hogy milyen uzsorabérékért dolgoznak ma emberek. Tudok pl. munkaadóról, aki 35 P-ért képes elfogadni egy tisztviselőnőnek egész havi munkáját, bár – nyugodt lelkiismerettel mondom – gazdasági helyzete ennek a javadalmazásnak tízszeresét is elbírná. Azt hiszem ehez az adathoz és tényhez nem kell kommentár azoknak, akik a mai életet ismerik. Rámuta-

tok azokra a képtelen visszasságokra, amelyek különösen nagy vállalatoknál, részvénytársaságoknál dúlnak. Van budapesti vállalat, ahol 14 igazgatónak ugyanannyi a fizetése, mint a többi 900 alkalmazottnak együttvéve. Annál visszatetszőbb ez az aránytalanság, mert a részvénytársaságok igazgatói részben – rendszerint nagyobb részben – a részvényes pénzével dolgoznak. Ugyanilyen aránytalanságok mutatkoznak a fizetés pótlására szolgáló jutalmaknál, remunerációknál. A remuneráció 80%-át elviszi néhány főtisztviselő, 20%-án osztozhat az egész tisztviselő-gárda.

Akkor, amidőn a tőke ennyire kihasználja a munkának mai sajnálatos dekonjunktúráját, akkor a törvényhozás nem térhet ki a fizetés-minimumoknak rendezése elől.

b) *Rendezni kell a munkaidő nagyságát, s a szolgálati viszony megszüntetésének lehetőségeit.* Teljes elismeréssel említem meg, hogy a felmondás kérdését bíróságaink többé-kevésbé megoldották. Bírói gyakorlatunk igen jó, s egy esetleges törvény e részében nyugodtan támaszkodhatik reá. A felmondás kérdésével kapcsolatban gazdasági életünkben csak az utóbbi 10 esztendőben alakult ki a végkielégítés fogalma. Általánosságban az új bírói gyakorlat nagy segítségére van az állását elhagyni kényszerülő alkalmazottnak, de annak törvényes lerögzítésére s az összes létező jogszabályok logikus kodifikálására feltétlenül szükség van.

Ami a munkaidő kérdését illeti, egyenesen *fantasztikusnak tartom, hogy egy magántisztviselőnek még annyi joga se legyen, mint akármelyik fizikai munkásnak.* Ennek a munkaideje ugyanis előre meg van határozva, s ha ennél tovább dolgozik, a túlóra-bérben rögtön megkapja az ellenszolgáltatást. A szellemi munkás addig kénytelen dolgozni, amíg munkaadója jónak látja; magától értetődő járandósága a túlmunkáért nincs. Nincs az a gazdasági dekonjunktúra, amely az ellenérték nélküli munkaszolgáltatást legitimálhatná.

c) *Rendezni kell a gyógykezelési, üdülési, és pihenési lehetőségeket.* Ez idő szerint a »Magánalkalmazottak Biztosító Intézete» az egyetlen intézmény, amely a magánalkalmazottak egy részének betegség esetére való gondozását ellátja. Éppen nincs azonban kielégítően rendezve a magánalkalmazott szolgálati viszonya azon esetre, ha beteg lesz. Igaz ugyan, hogy a vállalatok nehezen bírnak el nem dolgozó, beteg tisztviselőket, de viszont az alkalmazottra sem jelentheti esetleges betegsége a leg súlyosabb büntetést, az állásvesztést. A biztosítás kiterjesztése látszik egyelőre valamelyes megoldási lehetőségnek.

Teljességgel megoldatlan azonban a magánalkalmazottaknál a szabadság és szabadságidő kérdése. Valljuk meg saját tapasztalatunk alapján őszintén, hogy 8-10 havi munka után a szabadságidő, a pihenés nem szórakozás, nem luxus, hanem újabb 8-10 havi munka folytatásának lehetősége. Életbevágóan fontos nemcsak az alkalmazottra, hanem a vállalatra is, melyre sokkal kevesebb veszteséget jelent a pár heti munkateljesítmény elmaradása, mint előnyt a munkás felfrissülése. Nem kevesebb fontossága van a hétvégi üdülésnek sem. S mint-hogy a józan belátástól alig lehet várni ezeknek az engedményeknek a megadását, a törvényhozásnak kell vállalnia ezt a feladatot is.

Nemcsak a betegség leküzdése, hanem az egészség megőrzése is elemi feladata lenne a helyes gazdasági politikának s a magam részéről ha néni minisztériumot, legalább is miniszteriális osztályt szerveznék a dolgozó ember szórakozási, üdülési és pihenési lehetőségeinek kiépítésére és rendszeresítésére. Azt hiszem ennek adminisztrációját főlösen el lehetne látni abból, amit a kórházakon és betegsegélyező intézményeken ily módon megtakarítanánk.

A munkanélküliség és a közmunkák.

Sajnos, a magántisztviselőkérdés legfájóbb pontja ma ezeken a problémákon túl a munkanélküliségben, az állástalanságban van, amit egyelőre semmiféle törvénnyel, vagy rendszabállyal nem lehet kiküszöbölni. *Vass József* népjóléti miniszter az 1926-ban tartott társadalompolitikai értekezleten nagyszerű emberi szolidaritással állapította meg, hogy *minden embernek az élethez való jog okán joga van a kenyérhez, joga van az egészséghez és joga van a kultúrának bizonyos mértékéhez.* Istenem! Ezer és ezer intelligens munkanélküli nemcsak az utolsó, hanem szinte az utolsó két jogáról is lemondana, ha legalább a tisztességes és biztos kenyeret elérhetné ezzel a maga és családja részére!

A munkanélküliség világjelenség ma és nálunknál összehasonlíthatatlanul hatalmasabb és gazdagabb államoknak fő a feje miatta. Kiküszöbölésére természetesen csak a gazdasági viszonyok javulása vezethetne, de minthogy arra egyelőre alig van remény, a munkanélküliség okozta nyomorúságot átmenetileg más módon is meg kell oldani. Vannak országok, amelyek a munkanélküliség elleni védelmet állami feladatnak ismerték fel és kényszerbiztosítás útján igyekeznek megvalósítani. Az eredmény meglehetősen 'problematikus, főként azért, mert olyan nagy áldozatokat követel az államtól, amelyekre az véglegesen aligha rendezkedhetik be.

Nálunk a téli hónapokban rendezett szükségmunka az egyetlen kísérlet a munkanélküliség enyhítésére. Jelentősége, éppen aránytalanul kis méreteire való tekintettel, vajmi kevés.

Nem tartozhatik ennek az előadásnak keretébe túl hosszas fejtegetése ennek a kérdésnek, egy gondolatot azonban mégis szeretnék megemlíteni. Magyarországon az utolsó évtizedben valósággal járványszerűen szaporodnak a közüzemek s a közpénzen fenntartott gazdasági vállalkozások, bár a

magánvállalatoknak ma igazán nincs szükségük arra, hogy saját adófilléreikből teremtsenek konkurenciát ellenük, amely aztán a tisztességtelen verseny határáig felhasználja a közhatóságokhoz való privilegizált viszonyát, hogy a megrendeléseket előlük elhalássza. Viszont a közönség számára is fölöslegesek és értéktelenek ezek a vállalatok, amelyek általában arról nevezetesek, hogy üzemköltségük kétszer annyi, hozamuk pedig a fele annak, amit hasonló esélyek között magánvállalatok elérnek, vezetőiknek pedig a gazdasági viszonyok folytán megengedhetetlenül nagy javadalmazást biztosítanak. Sajnos, még csak az sem igaz, hogy árnivelláló szerepet, s így szociális feladatot *tő*) tenek be, hanem épp oly rideg üzleti számításal dolgoznak és törnek haszonra, mint bármelyik más magánvállalkozás. A magánvagyonnak megengedem, hogy elsősorban és mindenek felett saját hasznát keresse, a közvagyon azonban öncélú néni le hét, mert ez esetben alaprendeltetésével kerül ellentétbe. *Fel kell számolni a közüzemeket, amelyeknek területén a magángazdaság a szükségletei kielégítően ellátja s az így egybegyűlt, kétségtelenül hatalmas vagyont olyan munkaterületeken kell felhasználni, ahol a legtöbb munkanélkülinek adhatnak foglalkozást és így kenyeret.* Ez lenne a legolcsóbb és legréálisabb munkanélküliség elleni biztosítás.

A magyar intelligencia helyzetéről beszélve, nem lehet elhallgatni, hogy úgy a köz-, mint a magántisztviselőknél vannak különböző, kisebb-nagyobb szervezetei, ezek azonban mindazon problémák egyetemes megoldásánál, amelyekről beszéltem, véleményem szerint számba nem jöhetnek. Vagy nagyon kicsik ahhoz, hogy hatásuk általánosan érvényesülhessen, vagy nem igazi érdekképviseletek. Az a közös vonás mindenesetre jellemzi őket, hogy az együttműködésnek még a gondolatáig sem jutottak el. A magántisztviselőknél pl. van egy szociáldemokrata s egy keresztényszocialista pártállású

szervezete. Pártszempontoktól eltekintve, érdekeik száz százalékig közösek. Igen szépen dolgoznak tagjaikért s ahhoz képest, hogy a magyar magán-tisztviselőknek legfeljebb 15%-a van a két egyesületbe beszervezve, szép eredményeket is mutathatnak fel, különösen a munkaközvetítés és a munkanélküliek segélyezése terén. Mégis alig-alig fordul csak elő, hogy egy közös nagy kérdéssel szemben közös álláspontot képviseljenek. Pedig politikai szempontoknak a kenyérvkérdéseket megzavarni soha nem lenne szabad. A köztisztviselőd egyik-másik egyesülete számra nézve imponálóan hatalmas tömeget fog össze. A KANSz pl. egymaga körülbelül 70.000 tagot számlál. Más kérdés persze, hogy az egyszer belajstromozott tag mennyiben tagja ma is az egyesületnek. A legnagyobb elismeréssel kell megállapítani, hogy az igazi nagy nyomorúság idején, az 1919-1924-es években a természetbeni ellátás megszervezésével és lebonyolításával ez az egyesület soha el nem felejthető szolgálatot tett tagjainak. Minthogy azonban ez az egyesület is minden, csak nem autonóm érdekképviselő, mint annyi más tömörülésnek, ennek is főtevékenysége ma már abban merül ki, hogy memorandumokban javasol, kér, sürget különböző reformokat, rendszerint minden eredmény nélkül. Eajniis barátom azt mondta, hogy több áldozatkészséget a szellemi munkás részéről a kollektív javak megteremtésében; én megfordítom ezt a tételt; *több ellenszolgáltatást a szervezetek részéről a tagok áldozatkészségéért, s akkor nem lesz hiány áldozatkészségben.*

A szabad pályán levők helyzete.

A szabadpályán dolgozók, írók, művészek, ügyvédek, orvosok, mérnökök helyzete az egész vonalon kilátástalanul nehéz, talán még nehezebb, mint az eddig tárgyalt rétegeké. Ezek az emberek közvetlen kapcsolatban vannak a gazdasági ólét min-

den rezdülésével és annak minden baja közvetlenül és rögtönösen visszahat rájuk. A szabadpályán működő szellemi munkásokat magától értetődően csak a létminimum után fennmaradó javakból fizetik, illetve tartják el a tömegek. Sajnos egyre többen szállnak le a létminimumra, vagy a létminimum alá s ez a tény minden további nélkül megmagyarázza a szabad intellektuális munkások helyzetének alakulását.

Általában az a helyzet, hogy a fiatal korosztályok sokkal rosszabb viszonyok között vannak, mint a még régebben elhelyezkedett öregebbek, s ami felűnő, az öregebbek nem is érzik magukat túlságosan szolidárisnak az ifjabbakkal. Inkább a fiatal konkurencssal szemben, mint a fiatal kolléga mellett foglalnak állást. Az egyes pályák szervezetei az adott lehetőségek között küzdenek azokért a tagjaikért, akik legalább a tagdíjfizetés lehetőségéig beérkeztek, de még sehol sem láttam, hogy valamilyik programszerűen felkarolná, s magához, érdekkörébe vonná az egyetemekről kilépő, egészen tanácstalan és tehetetlen új embereket. Ennek megfelelően aztán nem is csoda, ha *a szabadpályákra tóduló fiatal szellemi munkások ezrével tengődnek hivatásukhoz méltatlan, nyomorúságos munkahelyeken.* Az egyik napilap közölte a télen, hogy egyetlen seregszemplén az alkalmi utcaseprők között 92 egyetemet végzett fiatalembert talált. Magam láttam, hogy ügyvédek nyilvános helyiség zenekarában muzsikáltak; az Országos Orvos Szövetség érdemes főtitkára közölte velem, hogy igen sok orvosról tudják, hogy napszámosmunkából él; a budapesti gyárakban egész sereg mérnökember végez a létminimumon is alul maradó fizetésért alsóbbrendű kézi- vagy napszámosmunkát, stb., stb. Sokáig lehetne folytatni a szomorú felsorolást. Mennyi energia és mennyi érték megy veszendőbe, nemcsak az egyén, hanem a nemzet kárára is.

Intézményes segítséget a szabadpályán dolgozó szellemi munkások számára alig tudnék elképzelni.

Sok szó esik arról, hogy *a képesítési kényszer* helyesebb és erőteljesebb alkalmazása javulást hozhatna az egyes foglalkozási ágakra. Véleményem szerint óvatosan kell bánni ezzel a rendszabállyal. Vannak munka-területek, pl. a mezőgazdaság, ahol bizonyos mértékig feltétlenül helyes és üdvös lenne a képesítési kényszer fokozottabb alkalmazásának, általában azonban nem látom, hogy milyen előnyt jelentene pl. az ügyvédtársadalomra, ha az érettségi után az eddigi nyolc év helyett 9, 10, vagy még több évet kellene stúdiumokkal eltöltenie egy fiatal embernek, amíg saját lábára állhat, amikor aztán úgy sem iskolai eredményei kvalifikálják az élet harcainak megnyerésében. Az emberi energia fölösleges pazarlás akkor is bűn, ha vélt jó cél érdekében történik.

Szervezkedni és szervezkedni! Ez lehet az egyetlen segítség számunkra, akár lesz hamarosan javulás a gazdasági életben, akár nem. Végeredményben, ha megfelelő szervezkedés útján *lehet rentábilissá tenni a cukor, vagy a szén előállítását*, miért ne lehetne ugyanezt tenni az orvosi, mérnöki, vagy az ügyvédi munkával. S ha lehet, akkor kell is, mert egy társadalomban van olyan fontos szerepe az élő szellemnek, mint a holt anyagnak. Az egyes ember küzdelme aránytalan harc árán is kevesebb eredménnyel jár; *csak az egészséges, jól kiépített szervezetek küzdhetnek eredményesen a munkalkalmak szaporításáért a munka értékénívójának megtartásáért, tagjaiknak az egész ország területén való szisztematikus elosztásáért, s a közvetlen jövőben csak ilyen szervezetek útján lehet kilátása az intelligens embernek ahhoz, hogy kultúrigényeik kielégítő fizetéshez vagy jövedelemhez jusson.* Egyéni vagyont úgysem szerezhethet, – ilyenre a legközelebbi jövőben semmilyen kilátása nincs, de a *szervezkedés útján szerezhethet értékes kollektív javakat, klubházakat, sporttelepeket, könyvtárakat nevelési egészségügyi alapokat, közös utazási és szórakozási módokat stb.* A mai gazdasági nyomorú-

bag egyik oka feltétlenül az, hogy az intelligencia vásárlási, fogyasztási képessége a minimumra csökkent. Ezeken a közösségeken keresztül az intelligencia már rögtönösen is fogyasztóképesebbé válik, s így ez az út az egyetemes gazdasági élet javítása szempontjából is csak jó eredményeket hozhat.

Olyan arányokban kiépített érdekképviselete, amely a vázolt lehetőségek megvalósítását biztosítaná, ma még egyetlen foglalkozási ágának sincs; mégis meg kell említeni példaképen és útmutatásul meglévő szervezeteket. A magyar ügyvédség nincs egységesen megszervezve. 18 egymástól független *ügyvédi kamara* működik az országban és bár ezek a kamarák elsősorban nem jóléti célokat képviselő szervezetek, mégis ideálisan szép volt az az eredmény, amit a kamarák 1914-ig, majd a háborús leromlás után a mai napig ismét elértek. Az ügyvédségnek országos Gyám és Nyugdíj Intézete, országos Ügyvéd Otthon Egyesülete és Segélyegyesülete van. Ma még kevés az a közös vagyon, ami tagjainak rendelkezésére áll és az a segítség, amit munkaképtelenné vált tagjainak nyújthat, de az áldozatkészség emelkedik és a törekvések azt az utat mutatják, amelyen haladni kell. Tagjaiknak érdekeiért a kamarák állandó és eredményes harcot folytatnak és a napi sajtó legjobb bizonyítéka, hogy minden közérdekű ügyben, mint szervezett testület tanácsot ad s a kérdés alapos megvilágításával szolgálja a köz érdekeit. Tisztára a szervezkedésnek eredménye, hogy pl. az elmúlt esztendőben 8677 esetben látta el ügyvéd, kirendelés alapján, ingyenesen az arra rászoruló szegény emberek képviseletét, ami akármilyen alacsony értékelés mellett is nagy összegű munkaáldozat a köznek. Távol áll tőlem, hogy ennyi eredménnyel meg legyek elégedve, de viszont hol vannak a többi foglalkozási ágak ennyi eredménytől is.

Az orvostársadalomnak még nincs meg az összes orvosokat magában foglaló kamarája. Az *Országos Orvos Szövetség* látja el ma azt a feladatot, ami a

későbbi kamarára vár. A hozzávetőlegesen 7500 gyakorlóorvos közül csak 6250 orvos tagja a Szövetségnek, amely a munkaalkalmak nyilvántartásával, az orvosi munka értékének nívón tartásával, az orvostársadalom érdekeinek minden irányban való képviselésével megbecsülhetetlen szolgálatot tesz azoknak az orvosoknak is, akik nem tagjai a szövetségnek, A szövetségnek magának, sajnos, vagyona nincs. Az egészen kis összegű tagdíjak képezik egyetlen bevételi forrását. Nagyon kívánatos lenne, ha kötelezővé tétetnék minden orvos számára, hogy tagja legyen a szövetségnek és alávesse magát a szövetség rendelkezéseinek, mert így az egész orvostársadalmat reprezentáló szervezet komolyabb összegű tőke vagyonhoz és egyre növekedő jövedelemhez juthatna.

A mérnökök a legújabb időkben alakult Mérnöki Kamarába tömörülnek. A *Mérnöki Kamara* fiatal intézmény lévén, egyelőre sokkal kevésbé van kialakulva, semhogy a mérnök-kérdés problémáját minden irányban megoldhatná. Tagjainak száma 4000-en felül van, tehát a magyar mérnöktársadalom nagy részét reprezentálja. Véleményem szerint maga a pusztá megalakulás ténye igen sokat jelent az érdekeltek szempontjából, mert legalább megvan az az alap, amelyen a mindenkit jól befogadó épület felemelkedhetik. Meg van a tömörülés, az érintkezés lehetősége, a jogos érdekek hangoztatásának és a jogtalan sérelmek felpanaszolásának lehetősége, meg van az a szerv, amely a mérnök-kérdést s a technikai kultúra ügyét a közéletben állandóan tudatban tartsa, s a mérnöktársadalom viszonyainak javulását kimunkálja.

A többi szabadpályák keretein belül is élnek kisebb-nagyobb szervezetek, ezek azonban nagyobbára klubszerű egyesületek, amelyek vagy egyáltalán nem, vagy csak igen kis mértékben mozognak azon a síkon, amelyről beszéltünk.

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Előadásom befejezéséül egy gondolatot még csak, amelynek igazságában egész meggyőződésemmel hiszek.

Minden nemzetnek éreznie kell elhivatottságát és a fanatizmus biztonságával kell látni rendeltetését és útját, amelyen célja felé halad. Azt hiszem, hogy annak a kétségbeejtő reménytelenségnek, ami Magyarországon az utóbbi időben úrrá lett a lelkeken, a mindennapi gondok mellett jórészt az az oka, hogy a legközelebbi holnap kilátástalanságán keresztül ez az érzés és ez a látás is elhomályosult. DP ha ez így van, akkor mindazoknak, akik ennek a nemzetnek életét kezükben tartják, legfőbb kötelességük, hogy megrajzolják és megmutassák a nemzet reális gazdasági és szellemi céljait és bizalommal töltsenek el az iránt az út iránt amelyen a nemzetet ezen cél felé vezetni akarják. Magyarországnak olyan vezetőkre van szüksége, akik célt és akaratot tudnak önteni a megfáradt emberekbe. Kell, hogy legyen, amiben higyjünk, kell tudjuk, mit akarunk, hogy magiunkénak valljuk azt a jövőt, amiért szenvedünk. A magyar értelmiség nagyon sokat dolgozott és nagyon sokat szenvedett; jussa van hozzá, hogy új energiát kapjon annak meglátásában, meg és hogyan boldogulhat.

**AZ ÉRTELMISÉG
ÚJ MUNKATERÜLETEI**

DR. ACSAY TIHAMÉR:

AZ ÉRTELMISÉG ÚJ MUNKATERÜLETEI.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az intelligencia válságáról szóló ankét borán alkalmunk volt eddig megismerkedni e probléma elméleti alapjával és különböző elvi vonatkozásaival, láttuk a jelenlegi súlyos helyzet képét statisztikai pontossággal felrajzolva és világosság esett számos olyan momentumra, amelyek orvoslást kívánnak. Ezekután eljutottunk az ankét végső céljához, ahhoz a nyomasztó eb felelősségteljes kérdéshez: mit most és mit ezután? Ennek megválaszolása nélkül elveszteni az ankét az eléje tűzött, kifejezetten gyakorlati célt. Az eddig elhangzott elvi megállapítások azonban olyan erejűek amelyek elbírják a gyakorlati élet problémáit, sőt igazolását nyújtják annak, hogy nagyszabású gyakorlati megoldás csakis erős elméleti megalapozásra épülhet fel, mert éneikül sohasem lehetünk biztosak, nem indul-e egyszer süppedésnek a talaj.

A kérdés, amelyet meg kell oldanunk, nem könnyű. Egyszerre kettős feladattal állunk szemben: gondoskodni kell kenyérről, az állástalan értelmiségiek nagy tömege számára, különösen a fiatal generáció körében, de törekedni kell ugyanakkor arra is, hogy az elhelyezkedettek kenyere több, jobb legyen, mint amennyiből manapság tengődnek.

A megoldás keresését viszont két irányban el kell határolni. Új állásokat vagy munkaalkalmakat teremtem öncélúan pusztán csak azért, hogy egyes

csoportoknak megélhetést nyújtunk (mint azt logotóbb az ügyvédek érdekében megkísérelték az okirati kényszer kiterjesztésének tervével) nem szabad, de ugyanígy megtakarítás, racionalizálás vagy egyéb címeken meglevő állásából sem szabad kiemelni senkit, amíg részére más helyet biztosítani nem tudunk. Ezt nemcsak az emberiesség érzése és a szociális meggondolás kívánja így, de az egyszerű gazdasági szempont is. A régi jövedelemforrásuktól eltávolítottak nem óhajtanak éhenhalni és az elemi életösztön parancsára valamiképen úgy is kihatják a gazdasági élet folyamából azt, ami fenntartásukra szükséges, de éppen mert a gazdálkodás rendes menetébe beiktatva nincsenek, ezt a dolog természete szerint csak improduktív, sőt illegális módon tehetik s valósággal élősdivé lesznek a társadalom testén. Nyilvánvaló, hogy az ilyen eljárás még gazdaságilag sem megoldás.

A gazdasági rend átalakítása.

Nagyobbszámú intelligenciát fenntartani csak olyan ország tud, *amely intenzív termelést folytat, tehát a javakból nemcsak maguknak az előállító fizikai munkásoknak, hanem a szellemi foglalkozásúaknak is elegendő mennyiségben juthat*, csereértékül az általuk nyújtott szolgálatokért, legyen az alkotó, szervező, igazgató, tanító, művészi vagy gyógyító tevékenység. De természetesen ez önmagában nem elegendő, szükséges az is, hogy a termelés eredménye igazságosan és célszerűen oszljék el, az intellektuális elemeknek is jusson belőle elegendő, fizikai és kulturális igényeikhez mért mennyiségben. Ez az egész folyamat természetesen közvetett: a népesség általános vagyonosodása, jólétének egyetemleges emelkedése szükséges hozzá, hogy abból azután a magasabbrendű szolgáltatások igénybevételére is juthasson.

Ma mindkettőt, a termelés igazi bőségét és a jövedelem eloszlásának igazságát, sőt egyáltalán bár-

minő tudatos rendjét egyaránt nélkülözzük. Ha a helyzet megjavításának módját keressük, nem okozhat elvi nehézséget az a még fennálló és megdönteni nem is óhajtott állapot, hogy a vagyon különböző tömbjei, amelyekből a termelés folyamata elindul, amelyekből a jövedelem fakad, magántulajdonban vannak. Tudatában kell lennünk annak, hogy minden vagyon és minden jövedelem az emberek egész sorának közvetett és közvetlen együttmunkálkodásából állott elő, vagy magának a teremtés művének egy darabja, tehát eredeténél és r é n deltetésénél fogva többé-kevésbé az egész társadalomé. Ha ilyen kollektív szemlélettel nézzük a gazdasági élet tartalmát, el kell ismernünk a társadalom, az állam jogát, hogy belenyúlhasson a termelés és jövedelemeloszlás folyamatába.

A társadalomnak joga van megkövetelni a föld és tőke tulajdonosától a minél nagyobb készletek termelését. Tűrhetetlen az, hogy birtokosok saját tetszésük szerint extenzív gazdálkodásra térhessenek át, pusztán csak azért, mert egyénileg éppen ez nagyobb jövedelmet nyújt, s ugyanakkor legyenek emberek, akik éhenhalással küzdenek. Tűrhetetlen, hogy sokhelyütt úgy túrják a talajt, mint századokkal ezelőtt s a legönkényesebben gazdálkodjanak azzal a földdel, amely csak korlátolt mennyiségben adatott a társadalomnak, amelynek termelő erejét a legnagyobb szorgalom árán sem pótolhatja a társadalom más után.

De ugyanezt el lehet mondani nemcsak a föld, hanem az ipari tőke urairól is. Tudjuk, hogy a termelés fizikai és technikai feltételeinek javulását nem éppen mindig arra használják fel, hogy a javak mennyiségét növeljék a társadalom számára, vagy az árakat szállítsák le, hanem sokszor egészen egyszerűen csak úgy fogják fel, mint ami szélesebb jövedelem kihasítására ad lehetőséget. Tudjuk, hogy *a racionalizálást nem úgy tekintik és iktatják be a termelés szervezetébe, mint amely az emberi munka fáradoalmait van hivatva csökkenteni, azt*

nyugodtabbá tenni, hanem a munkaidőnek ugyanakkor változatlanul való fenntartásával a dolgozói tömegeit teszik vele kény ért elenné.

De a szét folytatott jövedelem elkobzása is oly egyenlőtlen, oly szeszélyes, hogy a társadalom nagy részének és főleg éppen az intellektuális rétegeknek is további megrövidítését jelenti.

A keresztény gazdasági filozófiával merőben el-
lentétben áll a kapitalista rendszernek az a korlát-
lan szabadsága, hogy a termelést és a javakat kizá-
rólólag mint az egyéni haszonszerzés forrását te-
kintse és ne mint a társadalom egészének táplálá-
sára szolgáló folyamatot, amelynek mind könny-
nyebbé és teljesebbé kellene tennie az életet, *minden ember életét.*

Nemcsak jog, hanem kötelesség is, hogy bele-
nyúljunk a dolgok mai folyásába. Az intelligenciá-
nak mint a társadalom gondolkodásra és szellemi
vezérlésre hivatott osztályának lelkiismereti pa-
rancsa, humanitárius és nemzetpolitikai feladata,
– ugyanakkor a bevezetőül mondottak szerint
elemi létérdeke is, – hogy *élére álljon egy új gaz-
dasági és szociális rend kialakításának*, megvaló-
sítva a társadalom minden tagjának nagyobb jólé-
tét, több gazdagságát és végre maga számára is a
méltó életfeltételeket.

A középosztálynak óz a feladata annál sürgetőbb,
mert benne élünk a kapitalizmus és szocializmus
nagy harcában, amely mindezeket a kérdéseket dön-
tésre fogja mielőbb vinni, és tehetetlenül vergődve
a kettőnek nyomása közt lassan felőrldök maradék
erőnk is. Az intellektuális elemeknek nem érdeke
sem a kapitalizmus, sem a szocializmus győzelme.
A kapitalisták kemény uralma alól fel akarunk mi
is szabadulni, de nem óhajtunk a tömegek zsarnok-
sága alá sem kerülni. Az egyéni szabadság szerte-
lenségeit meg akarjuk nyirbálni, de az individu-
umokat nem akarjuk kollektív formákba gyúrni,
meg akarjuk őrizni minden emberben a munkakész-
ség egyéni lendítő erejét, a személyiség méltóságát,

az érdemek és az igazi tekintély tiszteletét, a társadalom hierarchikus felépítését, viszont szükségesnek tartjuk, hogy az egyéni erők vonalait egymás mellé rendezzük, átvegyük a szocializmusból *a szerzes elemét*, a rendező gondolatot, hogy a magántulajdon fenntartása mellett is több tudatosság, nagyobb tervszerűség legyen a gazdasági életben.

Ismétlem, ha az intellektuális réteg el akarja háritani magafelől azt a megsemmisítő nyomást és veszedelmet, amelyet a kapitalizmus és a szocializmus, egyik jobban mint a másik, egyaránt jelent ránézve, meg kell keresnie és kemény határozottsággal ki kell harcolnia mielőbb azt az új társadalmi életformát, amelyről a nagyemlékezetű *Prohászka* püspök egyik utolsó beszédében szintén azt mondotta: a kapitalizmus így nem maradhat, ahogyan van, valaminek jönnie kell helyette.

A termelés fokozása és szervezése.

Ennek a sürgető, de távolbanyuló programnak első étapeja a termelés fokozásának kiküzdése volna. Magától értetődik, hogy a termelés tudatos és nagy-szabású megszervezése csak az értelmiségi elemek közreműködésével történhetik és így *ennek a szervező munkának elvégzése már is új munkaterületet jelentene számukra, működésük eredménye pedig rövidebb-hosszabb lejárattal minden téren a társadalom gazdagságának olyan új forrásait nyitná meg, amelyek az általános nemzeti vagyonosodás növelésével módot adnának széles tömegeknek, hogy minél nagyobb mennyiségben vegyék igénybe a kultúrjavakat és mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek az intelligenciától erednek, tehát idővel az értelmiség tagjai, bár magában a gazdasági élet-folyamatban közvetlen szerepük nincs, valamenynyien táplálkozni tudnának a termelés ezen új forrásaiból.*

Trettina Jenő igen tisztelt barátom, aki e sorozat egyik előadását tartotta, összeállított több konkrét

munkakört, amelyeknek betöltésére a termelés fokozása érdekében szükség volna. Ezeket a magam részéről is kiegészítettem és bátor leszek egymásután ismertetni, szükségesnek tartom azonban félreértés elkerülése végett előrebecsátani, hogy vagy olyan állami vagy egyéb közületi állásokról van szó, amelyeket egyszerűen a ma improduktív célra használt tisztviselők átcsoportosításával, esetleg átképzésével lehetne betölteni, vagy a magángazdaságoknál, magánvállalatoknál volnának szervezendők, sőt esetleg szabadfoglalkozású pályák lennének, tehát az állami költségvetés terhét nem növelnék, vagy ha kisorszben mégis új állami állások kreálását kívánnánk, ezúttal olyan állások volnának ezek, amelyek nem improduktív helyfoglalási, hanem termelő, jövedelemfakasztó célt szolgálnának.

Így mindenekelőtt annak a hangoztatott alaptételnek megvalósítására, hogy a magántulajdon rendjének rendetlenségét, ziláltságát csökkentjük és a gazdasági élet bizonytalan botorkálásán az egyéni termelés fenntartása mellett segítsünk, szükséges *a statisztikai szolgálat és különösen a gazdaság statisztika, a konjunktúrakutatás* kereteinek kiszélesítése, ezen a téren nagyszámú új erő beállítása. Ilyen irányban már is jelentős kezdeményezések vannak, de ez még mindig csak a csírája annak a nagyszabású és ugyanakkor a legkisebb részletekig lehatoló munkának, amelyre gondolok; nem csekély számú emberre volna szükség abban a munkában, amely a gazdasági élet hullámozásának mostani tudományos szélességű mérésén kívül gyorsütemű statisztikai hírszolgálatot is nyújtana, szinte a meteorológiai jelentések mintájára. Céltalan próbálkozásokban, felesleges kísérletezésekben elkallódott gazdasági erők halmazát takaríthatnák meg és viszont ötletek sokaságát nyerhetnék ezen a réven termelők és kereskedők egyaránt, bőven kiegyenlítődvén a statisztikai szolgálatra fordított munkaerők költsége.

A mainál rendszeresebb és tudatosabb alapokra kellene helyezni a *parcellázások* irányítását, valamint a *hitelorganizációt*, mindkettő a termelés eszközeit lévén hivatva megadni. Nyilvánvaló, hogy ha nagyobb áttekintés biztosításával, célszerűbben dolgozó apparátussal a föld és pénz megoszlását a mainál hatékonyabb módon tudjuk teljesíteni, akkor ez maga után fogja vonni a fokozott termelékenységét.

Nem kisebb jelentősége volna, hogy a termelőeszközökön túl a munka módszere és menete is végre organizáltassék. Kifejezetten agrárállam lévén, különösen szükséges lenne, hogy a *mezőgazdasági üzemek organizálása* és folytatólag az *értékesítés irányítása* is tudatosabbá, komolyabbá váljék. Sajnos, alig merünk álmodni is erről, amikor ma ott tartunk, hogy a nagybirtokon a *gazdatiszt* munkakörben foglalkoztatott erőknél csak 35 százaléka okleveles, a többinek legfeljebb földművesiskolai képezése van s ugyanakkor a diplomások közül négyezer ember bolyong kenyér nélkül. Ennek a kérdésnek a többtermelés és a hozzákapcsolódó többértékesítés szerinti megoldása álláshoz juttatna a szakemberek különleges organizátor-típusán kívül egész sereg *gazdatisztet*, akiknek fenntartása közreműködésük nagyobb eredményéből önmagától adódna. Egész tömeg elhelyezéséről beszélhetünk, mert elérkezett az ideje annak, hogy a kisbirtokoknak is meglegyen a maguk *gazdatisztje*, annak a *gazdatisztkári* intézménynek bevezetésével, amelyet *Grabovszky Miklós* dr. miniszteri tanácsos máris komoly formában kezdeményezett. Olyanféle szabadfoglalkozású szakértők lennének ezek, aminők az ügyvéd vagy orvos és tanácsadásba állának rendelkezésére a falvak népének földművelésben és állattenyésztésben. Ha látni fogja a gazdálkodó nép, hogy útbaigazításaik nyomán hasznos eredményekhez jut, kétséggel fogja megadni munkájuk díját, amelyet gazdaságosabbnak fog tartani, mint például az orvos honorálását.

Idetartoznék az *Ingenieur agronomique*, vagyis a mezőgazdasági mérnök, az agrokémikus bevezetése a magyar földre.

A nagyobb ipari vállalatoknál viszont *ingénieur social* volna elhelyezhető, amint az külföldön már sokfelé megvan. Ennek feladata volna a gyár szolgálatában álló munkásságról való szociális gondoskodás: a bérviszonyok figyelése, e tekintetben esetenként javaslatok tétele, közös beszerzési akciók, főleg azonban a lakáskérdés irányítása, oly teendők, amelyeket a messzebbre tekintő kapitalista felfogás magának a termelésnek érdek vonalába is bele tud állítani.

A sokat emlegetett, némi romantikus színnel is körülhímezett *háziipar* sem fog addig komoly kibontakozáshoz juthatni, főleg pedig a benne dolgozók nem fogják addig megérdemelt jövedelmüket megtalálni, amíg annak szervezésére nem fognak erők rendelkezésre állni. Kezdve a propagandán és annak megjelölésén, hogy mit és hogyan érdemes termelni, az anyag beszerzése, az értékesítés lebonyolítása csupa oly feladat, amelyet éppen kis egzisztenciák maguk ellátni nem tudnak, de viszont éppen e problémák megoldása esetén bőven fedezhetők volnának a hozzá szükséges intellektuális erők költségei.

Magánál az államnál elsősorban a közmunkáknak a mainál sokkal komolyabb organizálására volna szükség. Félelmetesen nagy Összegek folynak el az állampénztárból beruházási és tatarozási célokra, így különösen út-, híd- és egyéb építkezésekre, különböző műszaki munkákra. Az 1925-29. évek közt egymilliárd pengő ment hasonló rendeltetésre. Ma azonban a helyzet az, hogy e munkák szükségességének megállapításánál, a vállalkozási megbízások kiosztásánál, de ugyanígy a kivitel ellenőrzésénél az állam nem tud vagy nem akar a kellő hozzáértéssel és komolysággal eljárni. Hallatlan túlkiadások vannak, de nem is olyan értelemben, hogy bár közvetlenül nem szükséges célokra, mindamelllett a gaz-

dasági vérkeringés felfrissítésével folynék el a pénz, hanem oly képen, hogy a szóbanlevő munkákat néha százszázalékos, sőt annál is nagyobb túlfizetéssel adják ki. Nyilvánvaló, hogy az ilyen többletek nem munkabérek s nem is anyagáruk alakjában örlenek szét az országban. Az adózok felesleges igénybevételét s amellet nem egyszer kifejezetten rossz munkák szolgáltatását akadályozná meg *a közmunkák olyan műszaki vezérkarának és ellenőrzőszervezetének* kiépítése, amely nem a bürokrata, hanem a szakértő szemével tudná nézni a dolgot.* Olyan tétel volna ez a költségvetésben, amely bőven megtérülne a mai rendszertelen, szakszerűtlen és felszínes gazdálkodás megszüntével, de részben elérhető volna már a mai hivatalnokapparátus célszerű átcsoportosításával is.

Ezeken a Trettina Jenő felsorolásában foglaltakon kívül joggal mutatták rá másoldalról arra, hogy a nagyobb érdekű *társadalmi szervezetek* (gazdasági, szakmai, kulturális, vallási és egyéb alakulatok) szintén saját érdekükben járnának el, ha céljaik szolgálatára mindenkor intelligens és külön kiképzett szervező erőket állítanának be, akik a programba vett érdekek irányában több hatóerővel, nagyobb céltudatossággal, technikailag és szellemileg egyaránt fokozott készséggel tudnának dolgozni. Ma ezen a téren sokszor nagy személyi hiányokat tapasztalhatunk; minden különösebb megfontolás nélkül iktatnak be hasonló állásokba olyanokat is, a kiknek sem általános képzettségük, sem speciális kiképzésük nincs meg, pedig ezeknek az egyesületeknek munkássága többnyire a gazdasági és társadalmi élet érdekharcaiba vág bele s a közélet mozgási törvényeinek, a tömegerők játékának, az anyagi, személyi, lelki tényezőknek alapos ismeretére van szükség célravezető működésükhöz.

* Az azóta hivatalosan is nyilvánosságra jutott megdöbbentő, de nem meglepő panamak fokozottan indokolják ennek a szükséges intézménynek megteremtését.

Azok a testületek, amelyek hivatásbeli, tehát többé-kevésbbé materiális irányban fogják össze tagjait, pusztán gazdaságilag is megtalálnák számításukat ilyen erők beiktatásával.

A mostanáig felsorolt munkakörök olyanok, amelyek termelőerőt avagy racionális megtakarítás lehetőségét jelentenék a társadalom számára s így közvetlenül ugyanazon ágazatban, vagy közvetve a gazdasági élet összefüggésén keresztül meghoznánk azt a többletet, amelybe betöltésük kerülne, nem is szólva a nemzeti vagyonosodás ezen túlmenő emeléséről. Hozzávetőleges számítás szerint körülbelül hatezer főiskolai képesítésű ember részére jelentenének helyet, különvéve még az elhelyezhető gazdaszakteket, akik önmagukban többezer főre menének.

A munka- és jövedelemeloszlás rendezése.

De legyen szabad az eddigi felsorolást a magam részéről kiegészítenem és evégből tovább mennem a gazdasági élet folyamatában. Amint már bevezetőül mondtam, mai gazdasági rendünkben a termelésen kívül a jövedelem eloszlása is, sőt elsősorban éppen ez kíván átrendezést; *ez van hívva a termelőképeség és a fogyasztóerő egyensúlyánál' biztosítására is.* Amennyire visszas és legtöbbször felesleges az állam egyre fokozódó beavatkozása egyéb területeken, annyira kívánatos és egyúttal tapintatosan megoldható a jövedelemelosztás fázisában. Semmifele elvi szempontot nem törne át például, ha a jogilag amúgy is nyilvános számadásra kötelezett vállalatok jövedelmét komoly ellenőrzés alá vennék *hivatásos revizorok* segítségével. Tudjuk, hogy ma e vállalatok mérlege csak ritkán fejezi ki a valóságos állapotot, néhány összefoglaló tételben sűrített számadásaik nem adnak világos képet még akkor sem, ha esetleg minden könyvelési játék vagy éppen hamis adatok nélkül készülnek is. Pedig valóságos jövedelmük kimutatásának nagy je-

lentősége volna a gazdasági élet egész vonalán. Lehetővé tenné ez, hogy végre a nyilvánosság napfényére kerüljön a kartellek árpolitikája és már ez a világosság is feszélyezze a rablás szem értetlen ségét, ami a fogyasztóközönség körében a középosztály helyzetét szintén lényegesen megkönnyítené. (Az árak szabályozása a jövedelemelosztás rendezését is jelenti.) De érdeke volna a kisebb részvényeseknek is, akiket ma kismizmiznek a vállalat tulajdonképeni birtokosai; ismét olyan jelenség, amely a lateiner középosztálynak is számos tagját közelről érinti: jelenleg a helyzet az, hogyha részvényes, közvetlenül az osztaléknál károsítják meg, ha pedig már kedvét vették a részvényvásárlástól és arra készítették, hogy inkább takarékbetétekbe helyezze el pénzét, akkor ugyanazt a pénzt a bankok vállalataikban mint üzemi tőkét forgatván, az alacsony betétkammat és a haszon közti különbözetet a maglik számára szerzik meg; nemszólva arról a körülményről, hogy ily módon *a tőkével való rendelkezés átcsúszik teljesen a plutokrácia kezébe, amely volta-képen nem is tulajdonosa a tőke nagy részének.* Ha ezzel a mai állapottal szemben *a gazdasági életben is fel szabad vetnem a demokratizálás és önrendelkezés gondolatát,* akkor ennek megvalósításához szükséges, hogy a vállalatokban való részvényesi érdekeltségre kedvet és készséget ébresszünk. Ennek útja a részvénytársaság egyetemes reformja mellett mindenekelőtt a mai osztalékpolitikának megjavítása, legalább a könyvrevízió nyomása alá helyezve azt. (Mindez egyébként áll a szövetkezeti mozgalom nagyrészére is.) Ehelyütt csak mellékesen jegyzem meg, hogy a javasolt reform a gazdasághatalmi és jövedelemmegosztási szempontokon kívül bizonyára sarkalólag hatna a tőkegyűjtésre is. A közhitelű revízió kívánatos lenne még a kincstár számára is, amely ma nem egyszer nevetséges jövedelemtöredék után kapja az adókat. S végül – amit e helyütt elsősorban kellett volna említenem, hiszen ezúttal nem általános gazdasági program nyújtá-

sáról van szó, hanem speciálisan a középosztályról – szükséges lenne a revízió, az igazi jövedelem megállapítása a magánhivatalnokok, mérnökök és természetesen ugyanígy a munkások szempontjából is, akiknek számára a jövedelem egy hányadát törvényileg kellene biztosítani (megadva az általános kulcson belül a kategóriánként egy-egy főre eső minimális százalékot is). A nagyvállalatok fizetés- és bérpolitikájának ilyen szabályozása kihatna az áralakulás törvénye szerint az egész munkapiacra, azokra a kisebb üzemekre is, amelyeknek nyilvános ellenőrzése nehézkes és erőszakolt lenne.

Látjuk, hogy egész gondolatsor, a gazdasági élet átformálásának többszörös szempontja szól a mai fikció megszüntetése és a valóságos jövedelem felderítése mellett. A jövedelem egyetlen szambavehető kontrolja pedig csak az lehet, ha a *revizori intézményt* kötelezően bevezetnék oly módon, hogy a cégbíróságtól kirendelt revizor a könyvelésnek és mellékleteinek valóságát végig ellenőrizné. Díjazásukat természetesen a vállalat terhére utalnák ki, ami voltaképpen magángazdasági szempontból sem jelentene improduktív kiadást. Az eddig csak elméletileg létező nyilvánosság valóvá tételével a vállalatok jövedelmének elosztása szükségszerűen egészségesebbé válik és így a kisebb részvényesek a mai helyzethez képest csak többel jutnak, a revizorok díjazása tehát végeredményében a nagy részvényesek ma álutakon zsebetett jövedelméből fog leesni. Angliában ma ezen a réven 18.000 hivatásos revizor találja meg kenyerét. Ha egyszerűen a lakosság arányszámát vennők, Magyarországon ez 3000-nek felelne meg, mivel azonban természetesen a tőkeerőt is figyelembe kell venni, e tekintetben pedig lényeges különbség az öt világrész gazdasági erejét magábogyűjtő Anglia és mi közöttünk, hozzávetőleg csupán 1000-re teszem azoknak a számát, akik ily módon gazdaságilag indokolt elhelyezéshez juthatnának.

Szükség volna a *munkaközvetítésnek* is a mai-

nál nagyobbarányú kiépítésére, hogy a gazdasági élet piaca e tekintetben is tudatosabbá, rendszere-sebbé váljék. Mivel ez részben beleesik a már tárgyalt gazdaságstatisztikai munkálkodás anyagába, ezúttal bővebben nem kívánok róla szólni.

Ha e két utóbbi kategória: a revizorok és a munkaközvetítés organizátorai, inkább csak a jövedelemelosztás tényezői volnának is, ez nem jelenti improduktív voltukat, *mihelyt a gazdasági életet ár emberre való vonatkozásában fogjuk fel és őt állítjuk bele célul.* Hogyha a gazdálkodás értelmét az egy-egy emberié jutó jövedelemben látjuk, akkor e jövedelem biztosítása, sőt fokozása eleve megéri a velejáráó költséget.

A magánhivatalnokok helyzetét – állásban és állás nélkül levökét egyaránt – lényegesen megjavítaná a *munkaidő korlátozása*. Ma ezen a téren sokhelyütt felháborító állapotok vannak, amelyek nemcsak egészségükben, de kulturális életigényeikben is valósággal felőrlik e modern rabszolgákat ugyanakkor, amidőn egy csomó embernek viszőni nem jut munka, s azok pusztulásra ítéltten tengődnek. Praktikusán elegendő volna a jogvédelem kimondása, tehát megállapodástól függetlenül a túlóradíj követelésének elismerése, természetesen utólag is, amikor már kilépett a hivatalnok a vállalat-tól és így fesztelenül érvényesítheti múltbeli igényét.

A közhivatalnokokra is rátérve, el kell ismernem, bár egyáltalán nem vagyok javukra elfogult, hogy egy nagyrészük sokat dolgozik. Más lapra tartozik, hogy munkájukban sok a felesleges, sőt káros matéria, ami a rendszer hibája. De ha a bürokrácia reformjára komolyan sor is kerülne – eddig a közön-ség érdekében nem gondoltak rá, most azonban pénzügyi okokból csakugyan megtörténhetik – és az adminisztráció anyagát erősen megrostálnák, ez nem tenné szükségessé a hivatalnoki létszám nagyarányú apasztását. Ma a hivatalnokok munkája, ideértve a bírákét is, sokszor igen gyenge minőségű, sablonos, gondolatnélküli, talán éppen a nagy

mennyiségnél fogva is. Ha a közigazgatást és bíraskodást nemcsak térfogatában, de tartalmában is megjavítanák, úgy a munka nyugodtabb, jobb végzése ellensúlyozná az aktamennyiségek csökkenését és nagyjában ugyanerre a hivatalnoklétszámra lenne szükség.

E minőségi reformhoz tartoznék hozzá, hogy a közigazgatásban, mai autokratikus jellegét levetve, tétessenek nyilvánossá a felek számára az iratok és a határozathozatalban legyen meg a komoly indokolás kötelessége a felelősség elvére építve, úgy, amint mindez megvan a bíraskodásban. Legalább azokban az ügyekben érvényesülhetne ez az analógia, ahol ellenérdekű felek állanak egymással szemben ugyanúgy, mint a bíróság előtt. Ez lehetővé tenné azt is, hogy *az ügyvédek* szerepe a közigazgatási eljárásokban ne legyen olyan bizonytalan értékű, sőt sokszor illuzórius, mint manapság. Meg nem vetendő nagyságú új munkaterület volna ez az ügyvédek részére, amelyen egzisztenciális szempontjaik érdekközösségben olvadnának össze a közönységével.

Az ügyvédek és mérnökök kategóriájában nem hunyhatunk szemet afelett, hogy sokan – nem is annyira tudásuk erejével, mint inkább az összekötetések ügyes szövésével – a megbízások olyan tömegét koncentrálják magukhoz, amelyet személyesen ellátni nem is tudnak, hanem azt, munkauzsoarának beillő díjazás mellett, diplomás bér munkásokkal végezteti el. Ezt a munkaerőcsbe ütköző állapotot legalább azzal lehetne visszaszorítani, hogy az ilyen foglalkozási ágakban a normális személyes keresetnek megfelelő határokon felül az adó progresszivitását ugrásszerűen kellene felfokozni, ami által a megbízások halmozása részben értelmét vesztené.

Az orvosoknál foglalkozásuk személyesebb természetű folytán az ilyenméretű munkahalmaz kevésbé lehetséges, de még mindig elegendő veszedelmet jelent a betegpénztári állásoknak szokásos

kumulálása, amely a többi orvosnak is kárt okoz, de talán még több kárt – a betegeknek. Ez a visszasság egyébként Önmagától oldódnék meg, mi-helyt a biztosító intézményeknek reformjával a szabad orvosválasztást bevezetnék.

A munkamegosztás az orvosoknál más irányban is változtatható volna: ma a városok túl vannak halmozva orvossal s ugyanakkor a falvakon sok alkalmas terület betöltetlenül marad. Oka a falvaktól való húzódozásnak maga az orvostudomány specializálódó iránya is, amely ma már a fiatalabb generációk minden tagját megkísérti, de elsősorban természetesen az az irtózás, amelyet nem is annyira a kultúra, mint inkább a civilizáció hiánya iránt éreznek, különösen ha rossz közlekedéssel is elszigetelt helyről van szó. Ezeket az utóbbi akadályokat a közlekedés fejlődése – gondolva a szellemi közlekedés legújabb eszközére, a rádióra is – lassankint fel fogja oldani és talán némileg csökkenteni fogja a mai feszültséget.

Az orvosok területi eloszlásának egyenletesebbé válása annál inkább szükséges, mert *egyébként létszámuk növeléséről már nem igen lehet szó*; nemzetközi statisztikai összehasonlításban nézve, csak három európai országban van több orvos, mint mi-úalunk: Angliában (ahol 822 lakosra ösik egy orvos), Norvégiában (1067) és Svájcban (1231); ezután már mi következünk 1290-es arányszámmal; sőt a nemzetközi munkaügyi hivatalnak ez a statisztikája téves is, mert hazai statisztikánk szerint 7403 orvos van Csonka-Magyarországon, ami körülbelül a norvég helyzetnek felel meg. A kiválóan kultúrországként elismert Belgiumban vagy Svédországban csak 2344, illetve 2744 lakosra esik egy orvos! Viszont itt is arra kell gondolnunk, hogyha az egyetemes jólét a maihoz képest számottevően emelkednék, akkor az orvosok igénybevételére való képesség és készség olyan erős mértékben fokozódhatnék, amely minden eddigi statisztikánál nagyobb igénybevételt biztosítana számukra.

Új hivatalnoki fizetésrendszer.

Az eddigiekben új munkakörökről vagy a már ismert munkaterületeknek hatékonyabb igénybevételeéről, a mainál több emberrel való megszállásáról szóltam. Ezzel ki is merítettem volna tárgyamnak a címben megjelölt határait, de legyen szabad ezen túlmenőleg egyéb kérdésekre is kiterjeszkednem. Amint bevezetőül mondtam két probléma vár megoldásra: az elhelyezés feladatán kívül gondoskodni kell az állásban lévők mainál jobb dotálásáról is.

Olyan kérdés ez, amelynek célszerű megoldásához nem is kell minden esetben pénz. Gondolok mindenekelőtt a közhivatalnokokra. Ma fizetésük igen alacsonyan kezdődik és csak szolgálati idejük vegefélére ér el olyan fokot, amely emberibb életnívónak felel meg. A fizetési skála, ha magasra nem is emelkedik, oly meredeken van megalkotva, hogy például a miniszteri fogalmazóénál a miniszteri tanácsos fizetése négy szerte nagyobb. Ez a munka díjazása szempontjából is igazságtalan, mert ugyanazon képesítésű hivatalnokok működésében – természetesen mindig csak az átlagot hasonlítjuk az átlaghoz – ilyen értékkülönbség nem szokott lenni. Ha eltekintünk az egészen kezdő tisztviselőnek még tapogatózó és gyakorlatozó tevékenységétől, úgy néhány évi szolgálat után már hozzávetőleg azt a munkaminőséget nyújtja, mint az idősebbek; esetleg fiatalos ambícióiánál, el nem merevedett munkakészségénél fogva jobbat is. (Ez hivatalosan is elismerést nyer a bíráknál vagy még inkább a tanároknál, akik szolgálati idejük kezdetétől fogva ugyanazt a funkciót és önálló hatáskört szokták betölteni.)

De különösen visszás ez emberi szempontból: nem jelent egyebet, minthogy az életnek éppen fiatalabb szakát kell keresztül nyomorogniuk, amikor annak tisztességes értelemben vett élvezete még intenzívebb lehetne, amikor az életigények még nagy ob-

bak, sőt az életszükségletek is követelőzőbbek. Ez az a kor, amidőn családalapításról lehet szó, amidőn a gyermekeket nevelteni és egyáltalán testi megerősítésükről is gondoskodni kell.

Azok a hivatalos és társadalmi tényezők, akik annyira szeretik a családalapítás jelszavát hangoztatni, álszentességet követnek el, ha ennek anyagi eszközeit még ott sem akarják megadni, ahol ez külön áldozatot nem kíván. *Nem volna egyébről szó mint arról, hogy legalább azt a keveset, amit pályája során kap egy tisztviselő, egyenletesebb elosztásban nyújtsák neki.* Az egyazon képesítésű tisztviselőkre nézve tehát meg kellene állapítani, hogy átlagban milyen összeg az, amelyet szolgálati ideje alatt fizetésben felvesz és ezt nagyjában egyformán kellene elosztani. Nem vonatkoznék ez a középarányos számítás az egészen kezdő fokozatra, amelyet próbaidőnek lehet tekinteni és természetesen nem vonatkoznék azokra a magasabb hivatalfőnöki fokokra, amelyeket nem ér el, vagy legalább is nem volna szabad elérnie minden hivatalnoknak, így például a főiskolai képesítésű tisztviselőkre nézve megmaradna mai alacsony összegében a X. fizetési osztály, ahol pályájukat kezdik, viszont a IX-VI. fizetési osztályokban körülbelül egyenletesen elosztott átlagát kapnák annak, amit az ezekben eltöltött idő alatt ma mereven emelkedő skála szerint adnak nekik. Mindössze kis különbség maradna a fokozatok között, hogy szimbolizálja a hatáskörben, rangban való emelkedést. A különbségek csekélyisége nem rongálhatná a rangok megbecsülését senki szemében, aki azokat a maguk fogalmi lényegében tudja értékelni és nem téveszti össze az erkölcsi tartalmat a mögéje helyezett pénzfedezettel. De még kevésbé lehet erről szó annál fogva, hogy *ez a fizetésbeli közelség mindig csak egyforma képesítésű tisztviselők közt lenne meg,* akik maguk is végig fogják futni ugyanazt a létrát, társadalmi helyzetükre nézve pedig szolgálati időtől függetlenül lényegében egyformák – és

éppen ezért hasonló szükségleteik is vannak. (Magától értetődően a tisztviselői javadalmazásnak ez a szerkezete egyáltalán nem érinti a családi pótlék esetleges komoly kiépítését. A kettő egymástól független, magára a hivatalnok személyére, vagyis az alapfizetésre nézve aktuális maradna javaslatom akkor is, ha a családi pótlékolást a legszélesebb alapra, helyeznék, Sőt annyiban van kapcsolat is közöttük, hogyha a családtagok után komoly pótléket úgyse nyújtanak, legalább maga az alapfizetés beosztása simuljon hozzá a családfenntartás követelményeihez.)

A középosztály kollektív vagyongyűjtése.

Olyan fizetési szisztéma ez, amelyet természetesen a magánvállalatok is elfogadhatnának.

Rajniss Ferenc igen tisztelt barátom a sorozat bevezető előadásában az intellektuális középosztály fogalmát úgy határozta meg, hogy ide tartoznak mindazok az értelmiségi elemek, akik tőke nélkül fejtik ki szellemi munkájukat. Mihelyt tőkét is visznek bele szellemi termelésükbe, értelmiségi jellegtől függetlenül kiválnak a középosztályból. Ámde *nemcsak termelő, hanem tartaléktőke is vatt* és erre az utóbbira a középosztálynak is szüksége volna, hogy annak erejére támaszkodhassék rendkívüli alkalmakkor, aminő a betegség, állástalanság ftb. A középosztálynak egyes tagjai rendszerint nem szerezhethetnek maguknak ilyen tőkét, *gyűjthetnek ellenben kollektív vagyont*, amely mindegyiknek csekély hozzájárulását igényli és mégis elegendő mindegyikük számára, mert nem egyazon időpontban van rá szükségük; a betegség, az állástalanság különböző időben támadja meg egyiküket és másikat.

A kollektív vagyongyűjtés legpraktikusabban a biztosítás intézményében jelentkezik. Ide tartozik a betegség esetére szóló biztosítás, amelyre a középosztálynak is nagy szüksége van, de *ennek sine*

qua nonja lenne a szabad orvosválasztás, amely nélkül a biztosítás gyógykezelési szempontból teljesen bizonytalan értékű, emberileg pedig megalázó, különösen amikor intelligens rétegről van szó. A visszaélések automatikus elhárítását legjobban az biztosítaná, ha a felmerülő orvosi költségeknek csak egy részét fedezné a közös alap, míg másik részére nézve voltaképpen csak hitelezésről lenne szó, amelyet később lassan vissza kellene fizetnie. Ez a hitelezési szisztéma szinte automatikus módon helyettesítené az ellenőrzést, amely ma nemcsak költséges, de meggyalázó is.

Ilyen önszabályozó metódus mellett lehetséges volna *a magánhivatalnokra nézve a munkanélküliségi biztosítás bevezetése is*, amelyre feltétlenül szükség volna. Ma az állástalan emberre nézve az éhenhalás valósággal kodifikálva van, hiszen közsegélyben tőr vény szerint csak a munkaképtelen és nem a munkanélküli részesítendő. Ez voltaképpen az emberi szolidaritásnak megtagadása. De a humanitás vagy legalább is a sorsközösség érzésén kívül társadalompolitikai jelentősége is van e kérdés rendezésének, mert bármilyen szűk keretek közé szoríttassék is a biztosítás – mint ahogy erre tömegpszichikai okokból szükség is lenne – meg fogja adni az erkölcsi függetlenség érzését azoknak a magánhivatalnokoknak, akik ma még a vezető állásokban is kényre-kedvre kiszolgáltatók jobbágyai a kapitalizmusnak.

Szükség volna a középosztály hiteligényeinek ellátására más tekintetben is, így különösen pályakezdés, családalapítás alkalmaira. Ma takarékoságot szokás tanácsolni, megfélejtkeznek azonban arról, hogy egy középosztálybeli embernél a takarékoságnak fogható eredménye csak pályája végefelé jelentkezhetik, utólagosan és nem akkor, amidőn arra leginkább volna szüksége, nem- is beszélve arról az eshetőségről, ha a megtakarított pénz, az állam jóindulatú közreműködésével, egy infláció özönvizében olvad el. Én tehát megfordítom a te-

tolt: *ne takarékoságon kezdjük, hogy tőkénk legyen, hanem a tőkét idejében nyújtó hitellel, amely a törlesztés folyamán szükségszerűen magával hozza a takarékoságot, sőt a hitelezés számára fedezetül megkívánható életbiztosítás a tőkegyűjtés folyamatát még jobban felduzzaszthatja.*

Amennyire helyes volna ezeknek a hitelintézményeknek megvalósítása, annyira nem kívánatos és legfeljebb átmenetileg szükséges rossz gyanánt fogadható el a kollektív fogyasztás olyan formáinak létesítése, mint a közös üdülőházak és hasonlók.

Az előbb idéztem azt a definíciót, amely szerint az értelmiségi középosztályhoz azok tartoznak, akiknek termelő tőkéjük nincs. De programmunk kirajzolásánál nem szükséges, hogy ebben a körben maradjunk. Sőt, kívánatos volna, hogy egyen kint minél többet lépjenek ki e definíció köréből és tudjanak átlendülni a tőkés társadalomba. Régi jelszó, hogy a középosztály fiai menjenek gazdasági pályára, az értelmiségi elemek igényeinek megfelelő, önálló gazdasági tevékenységhez azonban beidegzett tudás és tőké kell. Tipikusan középosztálybeli ember számára a tőke sokszor csak személyi hitel révén érhető el, tehát ennek, esetleg szövetkezeti keretekben való, kifejlesztése szükséges. Ez természetesen drága hitel a veszendőbe menő tőkék folytán, azonban legtöbbször még mindig jobb a semminél. Egyébként a gazdasági életnek tudatosabbá tétele, a konjunktúrákutató és gazdaságstatisztika nagystílusú kialakítása csökkentené a kapitalista rendszer ma annyira jellemző bizonytalanságait. Ennek jelentősége nemcsak anyagi, de gazdaságtudományi tekintetben sem volna megvetendő. A kapitalizmust a tőkén mint fogalmi lényegén kívül legjobban a kockázat szertelensége jellemzi, amely sokszor a vállalkozó erő kifejtésével aránytalan nyelésre vezet, de ugyanúgy meg nem érdemelt mértékben okozhat neki veszteséget is. Nyilvánvaló, hogy az esetlegességeknek ez a játéka folytonosan mállasztja a társadalom etikai elgondolását és ép-

pen ezért egyetemes gazdaságerkölcsei szempontból is, de materiális érdekből is, amely főleg éppen a vállalkozói tevékenységre tendáló középosztálynál érezhető, érdemes lenne foglalkozni *a veszteség elleni kölcsönös biztosítás* gondolatával. (Természetesen csakis úgy volna elképzelhető, hogy a csatlakozó tagok állandó szigorú revízióknak vessék alá üzletmenetüket.)

A középosztály és egyáltalán a kisebb existenciák gazdasági érvényesülhetéséhez hozzátartoznék a mai koncessziós rendszer megszüntetése, mert egyéb hibái mellett – amin ő a gazdasági élet mechanikus bénítása, a protekció-rendszer, a politikai függés fokozása – egyre jobban ód a ten dal, hogy néhány kiváltságos kezében halmozza fel a kereseti lehetőségeket, ami egyúttal a fogyasztótábor jövedelemcsökkenését is jelenti.

Ín álunk az ország katasztrofális megcsonkítása még jobban felfokozta azt a krízist, amely az értelmiségi osztályokat világszerte fojtogatja. Miután a megszállott területeken letelepedni nem lehet, kénytelenek vagyunk átmeneti elhelyezésképpen a kívándorlás propagálását megfontolni. Hitein szerint az intelligens embert kell legkevésbé féltetni attól, hogy a távolság elszakítja őt lélekben is a nemzetől. A műveltség sokkal differenciáltabb lelkiséggel jár, semhogy egykönnyen bele tudjon helyezkedni idegen kultúrába. Ennek tudatában merem ajánlani, hogy ezt a külföld felé máris megnyilatkozó úti-készséget szervezni kellene az alkalmas helyek és foglalkozási ágak felkutatásával s az összeköttetések megteremtésével.

Ismétlem azonban, az intelligencia válsága világjelenség, amely mindenfelé egyre fokozódó méreteket mutat. Ennek a krízisnek oka az, hogy *a kultúr-igényesség gyorsabb ütemben halad előre, mint a gazdasági erők fejlődése*. Egyre több ember akar

műveltséget szerezni, sokszor nem is a kultúra, hanem az ehhez kapcsolódó társadalmi emelkedés kedvéért. Szinte veszedelmes gyorsulást adott ennek a fejlődésmenetnek a sajtó után most a rádió. Alig hihető, hogy ez a művelődési vágy racionalizálható legyen és el kell készülni arra, hogy a krízis katalizmává fokozódik. Végso kifejtésben el kell mégis jönnie annak az időnek, amikor a természettudományok továbbfejlődése révén a primärer javak előállítása az emberiségnek aránylag csekély idejét fogja igénybe venni, az emberek mind kevésbé lesznek lekötve és a fizikai dolgozóknak szintén lesz érkezésük, hogy kultúrjavakat is élvezhessenek, felesleges tehát evégből feljebb törtetniök. (Svédországban és ínéginkább Dániában a kisbirtokosok jelentékeny része középiskolát végzett.) De meg fog oldódni ekkor a feltörekvés feszültsége társadalmi szempontból is, mert a műveltségbeli nívó egyenletesebbé válván, a társadalmi megkülönböztetések is csökkenni fognak, *ezúttal már nem a nyersen értelmzett demokratizálás felé húzó erejével, ha new a nép kulturális felemelkedése következtében.*

De addig is, amíg a középosztály külön, elszigetelt réteget alkot a társadalomban, helyzetének megoldása *egyetemes érdek*. Emelkedett nemzeti közgondolkodás, irányítani képes és kész közvélemény csakis szellemi és anyagi erejében biztos középosztály mellett képzelhető el. Éneikül nemcsak a politikában marad vezér nélkül a nép, de még a társadalmi mozgalmak is fiktívvé válnak, hiszen a középosztály volna hivatva, hogy *önerejéből* vezetett egyesületeken keresztül a nemzetéleletet áramlásban tartsa. Hol van ma ez a politikai és társadalmi függetlenség? Hol vannak azok az egyesületek, amelyek közvetlenül vagy közvetve nem hivatalos közületek pénzéből tartják fenn magukat?

A reformnak az értelmiségi szukreszcencia megválasztásánál kell kezdődni, így a kezdő köztisztviselők kinevezésénél az angliai és franciországi versenyvizsgálati módszer hővezetésétől sem kellene

visszariadni. Nagyjelentőségű volna a függetlenség-érzésének kinevelésére szolgálati pragmatika kidolgozása, de egyáltalán *az egész előlépési rendszer ma egyetlen függésbe kapcsolt láncának elszakítása és a politikai erőket képviselő miniszter hatalmának a közbenső hivatal főnökök közt egészséges egyensúly-rendszerbe való megosztása*, – a magánhivatalnoknál ugyancsak szolgálati pragmatikán kívül a felmondási idő fokozatos növekedésének kimondása és a már említett állástalansági biztosítás.

Ez volna a szervezeti kerete azoknak az anyagi erőknél és materiális lehetőségeknek, amelyekre természetesen elsősorban lenne szükség. Az anyagi erőforrásoknak keresésében, amint lépésről-lépésre előre haladtunk, sehohsem tekintettük a középosztályt öncélnak, érvényesülésének lehetőségeit mindenütt a közösség érdekeivel harmóniában kutattuk. Ennek során láttuk azt is, hogy az értelmiség sorsát a nemzetétől el nem választhatja; *jobb jövőt csak a mostani gazdasági és szociális rend egyetemes átalakításától remélhet*; egy olyan átalakulástól, amely a termelést a nép *fogyasztókészségéhez* szabott feladatként fogja kezelni és a gazdasági élet céljául minden ember tisztességes jövedelmét tűzi ki, annak a nagy igazságnak tudatában, hogy a termelésnek a megfelelő jövedelemeloszlás nyújtja a legbiztosabb piacot.

A középosztálynak az életöszön, az okosság és vezérlő hivatásának felelősségérzete saját és a nemzet érdekében egyaránt azt parancsolja, hogy álljon élére a nemzet egyetemét átfogó mozgalomnak, amely egy új, becsületesebb gazdasági és szociális rendszer kiformalására van hivatva. Ha ezt a feladatát komolyan és bátran teljesíti, talán még visszaszerezheti régi pozícióját – és népe bizalmát, amelyet oly szomorúan és szégyenletesen elvesztett.

**TÉTELEK ÉS JAVASLATOK
AZ ÉRTELMISÉG VÁLSÁGÁNAK
MEGOLDÁSÁHOZ**

TÉTELEK ÉS JAVASLATOK AZ ÉRTELMISÉG VÁLSÁGÁNAK MEGOLDÁSÁHOZ.

I.

Az értelmiség fogalma.

1.

Az *értelmiségi* mint szociológiai fogalom, a dolgozó társadalomnak azt a rétegét jelenti, amelynek tagjai a főfoglalkozás jellegével, – fizetésért, díjazásért, vagy honoráriumért. A kezdeményező, teremtő és irányító intellektuális képességeket, adminisztratív rutint és kiművelt szakértelmet igénylő, *szellemi munkát* bocsátanak a társadalom rendelkezésére.

Ez a meghatározás világosan kifejezi, hogy az értelmiséget semmiféle történelmi vagy születési előjog nem illeti meg s hogy tekintélye és értékhelye csak a végzett szakmunka, a tökéletesen és eredményesen ellátott funkció demokratikus jogára épülhet.

2.

A nemzeti munkaszervezetben az értelmiség funkciója a tőké és a fizikai munka szerepéhez hasonlatos integer részt képez. Az értelmiségi munkateljesítmény a maga egészében, *a szellemi összszolgáltatások totalitásában* járul hozzá a nemzet erkölcsi, szellemi és anyagi vagyonának gyarapodásához és a nemzeti jövedelem emeléséhez.

Az értelmiségnek tehát *kollektív funkciója van*, s ebből logikusan következik, hogy javakat termelő

ereje és társadalmi státust biztosító érdekképviselése is *csak kollektív lehet.*

3.

Az értelmiség» mint a kollektív nemzeti munkateljesítmény szellemi részének művelője és munkása, – funkcionális feladataiban, létfeltételeiben, életszemléletének sajátosságaiban és gazdasági érdekeiben, – világosan meghatározható *társadalmi osztályt képez.*

A modern társadalmakban az értelmiség öntudatosulásának szükséges folyamatát részben az értelmiségi munka individuális jellege, részben a szervezett tőke és a szervezett munka önös érdekei akadályozták meg.

4.

A tudósok, művészek, nevelők, újságírók, köztisztviselők, magánhivatalnokok, orvosok, mérnökök, ügyvédek, a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi technikusok s a szellemi segédmunkások hatalmas tábora együttesen egy közös funkcionális munkásrendet alkotnak, *a sorsközösség, az érdekközösség és a szellemi professziók belső összefüggésének erős sálaival egybekötve.*

5.

Az európai államokban a demokrácia és a diktatúra előretörése egyaránt az átfogó, federatív érdekképviseltek uralmának kedvez,

A parlamentarizmus horizontális pártképviselési rendszere mellett a foglalkozások és funkciók vertikális érdekképviselési rendszere hovatovább a tényleges hatalom és tekintély legfőbb forrása lesz.

Ez a forradalminak nevezhető társadalomszerkezeti átalakulás, – amely a szervezetlenül maradó rétegeket és osztályokat tehetetlenségre és pusztulásra ítéli, – szükségszerűen teremtette meg az ér-

telmiség osztályos függetlenségre és egységre törekvő érdekképviseleti mozgalmait.

Az értelmiség kollektív megszervezésére irányuló mozgalom, aránylag rövid idő alatt, hatalmas nemzeti érdekképviseleteket teremtett, s ezeknek a szervezeteknek szelleme és növekvő befolyása valószínűvé teszi, hogy a jövőben a társadalmi egyensúly biztosításának főtí fős kötelezettsége a szervezett értelmiség történelmi hivatnia lesz.

6.

A magyar értelmiség fogalmi meghatározását, a „történelmi középosztály elméletének ábrándja és az adott tények új elméletet követelő logikája között fennálló, éles ellentét nehezíti meg.

A magyar értelmiség a nemzeti öncélúság hitvallását, minden ködös szentimentalizmus és minden kiváltságérzés nélkül kell, hogy összhangba hozza a modern gazdasági élet tényeivel és követelményeivel, mert a szellemi munkások rendjének közös érdekeit, csak az emberi fejlődés irányát szolgáló munka erkölccsel és a korszellem által diktált eszközökkel lehet megvédeni.

Ennek a kitűzött célnak azonban weg valósítandó előfeltétele az, hoqi/ a kollektív szervezettség ténye, a magyar értelmiség fogalmának döntő jelentőségű kritériuma legyen.

II.

Az értelmiség válsága.

1.

Az értelmiség válságát elsősorban a világháborús s annak erőszakos, észszerűtlen következményei idézték fel.

Az európai keresztény kultúra és a humanizmus alaptörvényeinek tartós megtagadása, a nyomor, a szegénység, a kollektív igazságtalanság és a gazda-

sági erők nyers uralma felé sodorták az európai nemzeteket.

Az életviszonyok eldurvulása, szükségképen az értelmiség gazdasági és szellemi erejét viselte meg mindenütt a legerősebben – s a magyar értelmiség ennek az általános válságnak Trianonnal megsúlyosított terhét hordozza roskadó vállain.

2.

A világháborús gazdasági válság elpusztította az értelmiség tartalékolt vagyonát s életszintjét a mélypontra verte.

A magyar értelmiség anyagi függetlenségének és szellemi haladásának megtakarított eszközeit hadikölcsönkötvények, állampapírok és záloglevelek elértéktelenedett halmazába temette.

3.

A pénz vásárlóerejének csökkenése s a drágulás folyamata az értelmiség anyagi válságát mélyítette el a legjobban, mert a drágaági index az értelmiség igényeit szolgáló fogyasztási cikkekben mutatja mindenütt a legmagasabb pontokat.

4.

A nemzeti jövedelem megoszlásának új rendje az értelmiséget károsítja meg a legerősebben, mert az összes vonatkozó európai statisztikák tanúsága szerint, a világháború óta *a tőkeprofit meg növekedett, a fizikai munkás bére szűkösen a békenívón maradt, u szellemi munkás fizetése vagy jövedelme pedig mélyen a háború előtti vonal alá süllyedt.*

5.

Az értelmiség anyagi válságának egyik igen fontos, de elhanyagolt oka, *a népszaporodás* törvény szerűségében rejlik.

A népegészségügyi viszonyok javulása következtében az utolsó 30 évben az átlag emberi életkor 10-12 évet emelkedett s ennek hatása a legjobban az értelmiségi pályákon mutatkozik.

Az idősebb korosztályok hosszabb ideig munkaképesek s ugyanakkor a népszaporodás és a megnövekedett társadalmi ambíció következtében, egyre nagyobb tömegek iparkodnak az értelmiségi pályákon elhelyezkedni.

Ez a mesterséges eszközökkel meg nem akadályozható folyamat, *a népesség, az értelmiség és a nemzetjövődelem viszonyában* egészségtelen eltolódást okozott és az értelmiségi foglalkozások anyagi értékelésének csökkenéséhez vezetett,

A női munkaerőknek az értelmiségi pályákra való egyidejű beözönlése, csak érezhetőbbé tette, a népességi és egészségügyi változások által felidézett válságot.

6.

A gép- és ipartechnikai forradalom, az alsóbb-rangú szellemi munkaterületekén végzetes pusztításokat okozott, amelynek hatása elsősorban a növekvő szellemi munkanélküliségben mutatkozik.

A gépesítés és racionalizálás térfoglalásával felszabadult munkaerők új elhelyezkedését, az átképzés nehézsége s az a szomorú tény késleltetik, hogy a nemzetközi tőkeérdekeltségek a világ gazdasági válságának enyhítését minden országban a termelés csökkentésével próbálják biztosítani.

7.

Az európai nemzetek életét az utolsó 15 év alatt az állami mindenhatóság elve uralta. A központosított állami hatalom az élet minden megnyilvánulását kontrollálni akarta s a közszolgálat az értelmiség egyre nagyobb rétegeit abszorbeálta.

Ezt az irányzatot az utolsó években az ellenkező véglet fenyegeti s az egyes államok, különösen az ideiglenes tisztviselők és alkalmazottak tízezreit lökik vissza a szabad munkapiacra s ezek a racionalizáló állami elbocsájtások a szellemi munka bérét a gazdasági életben is leszorítják. Ugyanezt a hatást váltja ki, a tömeges nyugdíjazások és az állami fizetésredukciók rendszere is.

8.

Az értelmiség válságának egyik legfontosabb oka, az értelmiségi munka különböző kategóriáinak lényeges értékcsökkenése.

Megszegényedett életünkben sok szellemi funkciónak nem tulajdonítunk olyan értéket, mint azelőtt.

A megváltozott társadalmi és gazdasági élet, a szociális állam új értékelmélete s a munkafeladatok és a munkatechnika változásai készületlenül találták a magyar értelmiséget, amely a jelenhez való szellemi alkalmazkodás helyett a régi tudással s a régi feladatokhoz szabott életszemlélettel próbálja az új feladatokat megoldani.

A tudás és a feladat közötti viszonylatban mutatózó munkaérték devalválódását szükségszerűen követte a nemzet jó védelemből való részesezés csökkenése, mert ezt az általános funkcionális értékcsökkenést a kiváló egyének és professziók többletszolgáltatásai sem tudják kiegyenlíteni.

A szolgáltatások értékének csökkenéséből előállott jövedelemvesztéseget sem szociálpolitikai intézkedésekkel sem hatalmi szóval nem lehet és nem szabad visszaszerezni.

Értékért értékkel kell fizetni s a magyar értelmiség ezen a téren új jövedelemtöbbletkez csak az összes értelmiségi funkciók ható f okának emelése s a funkcióknak a kollektív társadalmi munkaszükségletekhez való arányosítása útján juthat.

III.**Az értelmiség védelme.**

Az értelmiség válságáról tartott ankét egész anyagának összefogásával az értelmiség védelmére irányuló főbb javaslatainkat a következő rövid pontokban összegezzük:

1.

Az értelmiség vagyoni státuszának részbeni helyreállítására az ős jegyzésű hadikölcsönök és állampapírok olymértvű valorizálása szükséges, amely 50 évre elosztott kifizetési terv szerint 2½ milliárd értékű tőkét teremt.

2.

Az állam és az altruista hitel szervezetek, a szabad szellemi munka érvényesülése s a termelő szellemi energiák gyümölcsöztetése érdekében olyan pénzügyi forrásokat kell megnyissanak és olyan hitelkezeteket kell megteremtsenek, hogy a szellemi munkáalkalmak financiaális támogatása a tőke közpénzekből történő támogatásának mértéke szerint történjék.

3.

A szellemi munkások mindenirányú kollektív vagyújtését (szövetkezet, házépítés stb.) az állam teljes erővel támogassa.

4.

A szellemi munka szabadságának biztosításával s az állami koncessziók és monopóliumok csökkentésével az állam biztosítsa a legkiválóbb szellemi munkások szabad versenyét és elhelyezkedését.

5.

Biztosítsa az állam az értelmiség teljes szervezkedési és érdekképviselési szabadságát és segítse elő a köztisztviselők, magánhivatalnokok és a szabadfoglalkozású értelmiségi rétegek közös, federatív szervezeteinek kiépítését.

Teremtse meg az állam a szellemi munkások országos munkaközvetítő hivatalát.

7.

Szüntesse meg az állam az összes álláshalmazásokat a szakszerű munka érdekében minden olyan területen, ahol ellenőrző joga ezt lehetővé teszi.

8.

A köztisztviselői érdekképviselések bevonásával alkossa meg a kormányzat a *köztisztviselők egységes szolgálati pragmatikáját*, a következő főbb szempontok szerint:

a) Állami tisztviselőnek csak azt lehessen kinevezni, aki a Kormányzó Úr által kinevezett 3 tagú országos bizottság előtt vizsgát tett.

b) A vizsgázott jelentkezőket szolgálattételre csak minősítésük sorrendjében lehessen behívni.

c) Az állami szolgálatban a véglegesítés csak 3 évi próba szolgálat után, egy országos Véglegesítő Bizottság véleményezése alapján történhessék.

d) A köztisztviselők érdekszervezetei teljes autonómiát kapjanak olyképen, hogy az állammal szemben képviselt közös ügyek intézésére országos paritásos bizottság alakíttassék, amelyben az V. fizetési osztályba és a felsőbb rangfokozatokba tartozó tisztviselők képviseljék az államot, a tagsági helyek feléne birtokában.

e) Egységes normálstátusz állíttassék fel az összes állami és önkormányzati szervek részére.

f) Az automatikus előlépés biztosítása és a titkos minősítés megszüntetése kötelező legyen.

g) A szolgálati viszony az egész országban egységesen rendeztessék.

h) A tisztviselői fizetések a kezdő és végső fizetési osztályok és fokozatok között arányosabban osztassanak el.

i) A *Betegápolási Alapot* a köztisztviselők autonóm kezelésébe kell átadni.

j) A változó politikai hatalomtól való köztisztviselői függetlenség, az autonómia elvének alkalmazásával, szervezetileg biztosíttassék.

9.

A közigazgatás racionalizálását sürgősen végre kell hajtani s annak befejezése után az állam a főleges munkaerők végkielégítését vagy nyugdíjazását, egy nemzetközi kölcsön felvételével, véglegesen rendezze.

10.

A magántisztviselői érdekeltségek bevonásával készítsen a kormányzat megfelelő törvényjavaslatot, illetve kerettörvény tervezetet a magántisztviselők jogviszonyának egységes rendezése érdekében, – a következő főbb szempontok szerint:

a) Illetményrendezés, az uzsorabérek letörésével.

b) A szolgálati viszony megszűnésének humánus rendezése.

c) A maximális munkaidő országos megállapítása.

d) Az ellenérték nélküli túlmunka rendszerének megszüntetése.

e) Szabadság és szabadidő biztosítása.

f) A szociális biztosítás kiterjesztése.

g) A magánhivatalnokok munkanélküliség elleni biztosítása.

h) A magántisztviselők összes gazdasági, szellemi és kulturális intézményeinek jóindulatú állami támogatása.

11.

A magasrangú női szellemi munka jövő lehetőségeit, a magyar szociális élet megkésett reformjának siettetésével kell biztosítani.

12.

A magyar kultúrpolitikát, a tanszabadság teljes biztosításával és a felsőrendű oktatás gyakorlati reformjával kell az értelmiség védelmének szolgálatába állítani.

A jelenkorra s annak problémáira vonatkozó ismeretek terjesztését, az egyetemi és szabadoktatási rendszer egész hálózatával, szakkönyvtárak és egyesületek létesítésével, ösztöndíjakkal és pályázatokkal, – mindenáron szorgalmazni kell.

IV.

Az értelmiség munkalehetőségei.

1.

A szellemi munkások teljes s a bürokratikus nehézségektől is mentesített *szervezkedési szabadságának biztosítása* sincsen jog pozitív állami védelme az értelmiség válságának egyik legfontosabb okát szüntetné meg.

A szervezkedési és érdekképviselési jog törvényesítése és védelme, közvetlenül legalább *500 elsőrangú szellemi munkásnak adna hivatást és kenyeret*, közvetve pedig utat nyitna az értelmiség szellemi megerősödésének és anyagi ellátottságának erőteljes szorgalmazásához.

Az értelmiség kifejlett érdekszervezeteiben az állameszme, a nemzeti öncélúság gondolata és az

európai szolidaritás eszméjének fejlődő ereje, egészséges és kiegyensúlyozott képviselőt nyerne.

2.

A szellemi munkások autonóm munkaközvetítő hivatalának megteremtése, ha ez az új intézmény nem csupán a munkanélküliek és a munkaalkalmak regisztrálásával foglalkozna, hanem a szellemi képességek vizsgálatát, a prevenció gondolatát és az új munkaalkalmak megteremtésének és propagálásának munkáját is felölelné, a szellemi munkások rendjének legfontosabb és legértékesebb intézménye lehetne, amely körülbelül 400 kiváló munkás alkalmazásával tízezrek munkalehetőségének biztosítására volna hivatva.

3.

A magyar mezőgazdaság végzetes elmaradottságát elsősorban a kutató szellemi munka, a kísérleti állomások és körzetek hiánya, a statisztikai adatszolgáltatás és a szervezeti formák primitív fejlettsége okozzák.

A mezőgazdasági üzemorganizálás országos kereteinek megteremtése, az értékesítő szervezetek kiépítése, a hitelszervezetek korszerű reformja, az agrokémiai munkakörök meghonosítása, a parcelázások, illetve telepítések országos megszervezése s a külföld felé irányuló értékesítési agrárpropaganda vezetése, egy olyan egységes mezőgazdasági organizáció felállítását teszik égetően szükségessé, amelynek kereteiben *a mezőgazdasági tudományok művelői és a szervező gazdasági titkárok 1200 főnyi táborkara, már az elinduláskor értéktermelő munkaalkalmat és elhelyezkedést találhat.*

Ha a magyar törvényhozás az iparfejlesztési törvény analógiájára *mezőgazdaságfejlesztő törvényt* alkotna, akkor a falukultúra fejlesztése, a háziipar, a tejellenőrzés, a takarmánytermelés, a rét- és tegelőfejlesztés modernizálása s a gyümölcssterme-

lés év baromfityenyésztés előmozdítása révén, *legalább 2600 főnyi szakképzett szellemi munkást tudna a magyar mezőgazdaság, közvetlen hasznot biztosító munkakörökbe beállítani.*

4.

Az állami gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó kb. 40.000 gyermek kihelyezése és ellenőrizetlen felnevelése jelenleg az emberanyagpocsékolás legprimitívebb formái között történik, s számuk csak a szükségtelen napszámostípusú munka s tömeget szaporítja.

Az állami eltartásra szoruló gyermekhadból kb. 20.000 kiválogatott gyermeket lehetne az állami birtokokon létesítendő' kísérleti mintagazdaságokban elhelyezni s belőlük a modern magyar mező gazdaság altiszti karát felnevelni.

Egyszerű iskolák, egyszerű élet és kiváló szakoktatás mellett ez az emberséges és gazdaságilag végtelenül fontos reform *500 gazdasági tanító és gazdatiszt elhelyezését tenné lehetővé.*

5.

A magyar állami, gazdasági és szociális statisztikai szervezet kiépítése, a konjunktúra-kutatás modern megszervezése, a statisztikai hírszolgálat bevezetése és a nemzetközi statisztikai anyag hazai hasznosítása – együttesen a magyar mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és forgalom egész szervezetében új és pozitív értéktermelés lehetőségeit s a rendszertelenségből származó pazarlás eliminálását tennék lehetővé.

Az ország összes szociális és gazdasági viszonyait felölelő, gyors statisztikai szolgálat a kormány gazdaságpolitikai tervszerűsége, a parlamenti munka alapossága és a közvélemény aktív tájékoztatása szempontjából, magyar kultúra és a gazdasági termelés feljavításának döntő jelentőségű szellemi tényezője lenne.

A magyar statisztikai szolgálat korszerű kiépítése 200 kvalitásos szellemi munkás és 1000 intelligens segédmunkás állandó alkalmazását tenné szükségessé.

6.

Az elavult és eredeti céljának meg nem felelő magyar részvénytársasági jog szükséges reformjával kapcsolatban feltétlenül szükséges a magyar revizori intézmény megteremtése.

A nyilvános elszámolásra kötelezett vállalatoknál, a szövetkezeteknél s az állami és községi üzemeknél csak a hivatásos revizori tevékenység meghonosításával lehetne megvédeni a kistrészcsevek és az állam érdekeit.

A hivatásos revizorok intézményének megteremtése 1000 magasrangú szellemi munkásnak nyitna utat az ország érdekeit szolgáló elhelyezkedéshez.

A szabad társadalmi, jótékonyági, kulturális és gazdasági szervezetek hálózata Magyarországon ma még nagyrészt vezető és irányító szakemberek nélkül dolgozik s ezeknek a szervezeteknek igen alacsonyfokú eredményességének okát, a díszelnők uralmában kell keresnünk.

A magyar szegényügy szakszerű megszervezése, a jótékonyági egyesületek reformja, a szabad oktatás rendszerének kiépítése, az ipari és kereskedelmi üzemorganizálás új formáinak meghonosítása, a szociálpolitikai követelmények szakszerű teljesítése, a modern munkaelmélet gyakorlati eredményeinek hasznosítása és az érdekképviseletek ügyvezetésének és aktivitásának megjavítása, a magasrangú szellemi munkásokból legalább 1500 embert tudna olyan munkakörökhöz, juttatni, amelyeknek beállítása a szabad társadalmi szervezeteknek közvetlen hasznot és nagyobb eredményességet jelentene.

8.

Az állami, községi és törvényhatósági közmunkák kiírásának, kiadásának, felügyeletének és ellenőrzésének országos megszervezése s a fedezeti és hiteligenyek kielégítéséről való tervszerű gondoskodás, a közületeknek milliós megtakarításokat jelentene s kb. 300 magasrangú tudással rendelkező technikai szakembernek adna állandó munkalehetőséget.

9.

A magyar közigazgatás racionalizálását csak intézményes keretekben lehet megvalósítani.

Akik a minisztériumok ügyvitelének, a közigazgatási eljárásnak, a tisztviselői kérdésnek és a racionalizálás folyamatával összefüggő tudományom problémáknak beláthatatlan komplexumát legalább érzékelné tudják, bizonyosságot tehetnek arról, hogy a közigazgatás de facto racionalizálását sem társadalmi bizottsággal, sem személyzet nélküli kormánybiztossággal keresztülvinni nem lehet.

Ennek a hatalmas szellemi és szervezeti munkának eredményes elvégzéséhez kb. 200 kiváló szakemberre van szükség, hosszú éveken át.

10.

Állítjuk azonban, hogy a közigazgatás racionalizálását az egész államhivatalnoki kar szellemi bevonása és tevékeny részvétele nélkül egyáltalán nem lehet végrehajtani.

Ennek az előzetes szellemi racionalizálásnak nagy munkájához feltétlenül szükséges a felmerülő problémákat tudományosan feldolgozó *Közigazgatási Intézet* felállítása és egy, a külföldi viszonylatokban is helytálló *szakfolyóirat* megindítása.

Ebben az új munkakörben 20-30 kiváló tisztviselő találhat elhelyezkedést s az új intézmény mes-

tere, tanítója lehet a vezetésre hivatott ifjú köz-tisztviselői generációnak,

Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a föl-sorolt munkakörök *nem tölthetők be egyszerű ál-láshalmazással*, mert hiszen az eredménytelenség leplezésének éppen az a metódusa nálunk, hogy a nyilvánvaló semmittevés bizonyításakor, mindenki egy másik munkakörben szerzett halhatatlan érde-meire hivatkozik.

11.

A női értelmiség versenyének csökkentése csak úgy lehetséges, ha a női szellemi munkások szá-mára, – kiképzésben és elhelyezkedésben egyaránt, – szellemüknek és *sajátos* kultúrájuknak megfe-lelő új munkaterületeket nyitunk meg.

A nő addig versenytársa a férfinak, amíg meg-lévő és megritkult régi férfimunkakörökben akar minden új szín és új összetételű tudás nélkül elhe-lyezkedni.

Az értelmiségnek elsőrangú feladata a női értel-miséget hozzásegíteni a modern állami és társa-dalmi élet lehetőségeiben és problémáiban megadott új pályák és foglalkozások műveléséhez.

A szegényügyi adminisztráció, az intézményes családgondozás, az anya- és csecsemővédelem, a népbetegségek elleni küzdelem, a preventív egé-szségügyi szolgálat, az ifjúságvédelem, az iskola- és iparegészségügy, az egészségügyi nevelés, a bűnözés problémája, a népélelmezés kérdései, a speciá-lis nőnevelési és nőgondozási feladatok és az összes szociális problémák tudományos művelése *legalább 2000 új női munkásnak kell hogy tisztességes meg-élhetést biztosítsanak, feltéve természetesen, hogy az államot és a társadalmat az egész értelmiség lel-kes akarata szorítja legerősebb szociális kötelessé-geinek teljesítésére.*

Csak példaként említjük meg, hogy az élelmiszer-kémia, a helyes népélelmezés, a lakásegészségügy,

a női munkások ipari megbetegedései s a női munka fizikai és szellemi hatásainak kutatása, mint önálló munkafeladatok, – *legalább 200 szociális kiképzésben részesült magyar orvosnő szakmunkáját vennék igénybe, – ha volnának ilyen szakmunkások.*

12.

Az értelmiségi pályákon mutatkozó minden új munkalehetőség elsősorban magasrangú és speciális, új feladatköröket eredményesen betölteni tudó szellemi munkásokat kíván!

Ez a kétségtelen tény a magyar kultúrpolitika gyors és alapos reformját teszi szükségessé.

A várva-várt reformnak egyetlen alapelve van: nem szabad tovább csak tudományokat tanítani, hanem a szükségletek, a jövő lehetőségek figyelembevételével és a tudományok átcsoportosításával, adott funkciókra, az életben kialakult munkakörök szakszerű betöltésére kell ránevelni az ifjúságot.

A modern technika rohamos forradalmi haladása következtében úgyszólván napról-napra új pályák és munkalehetőségek születnek s ezeknek az új munkaalkalmaknak gyors kihasználása érdekében a gyakorlati szakoktatás teljes szabadságát kell biztosítani.

Az egyetemeken külön szemináriumokat kell alapítani a kor problémáinak tudományos vizsgálatára s ennek költségeit a szükségtelen tanszékek és luxusintézmények megszüntetésével kell előteremteni.

A korkérdéseket tárgyaló szemináriumok tananyagát az összes kulturális, társadalmi és gazdasági érdekeltségek meghallgatásával kell összeállítani, mert ezeknek az érdekeltségeknek joguk és kötelességük hozzászólni ahhoz, hogy mit tanul és mire készül a magyar ifjúság.

A gyakorlati szakoktatás szabadsága s a korproblémákkal foglalkozó egyetemi szemináriumok, 1000 kiváló szellemi munkásnak nyújthatnak új életlehetőségeket.

A fentieken több mint 10.000 új szellemi munkahelyet soroltunk fel. Természetes, hogy azok betöltése egyik napról a másikra lehetetlenség, – de bizonyos, hogy a munkaerők megfelelő átképzésével s a magyar szellemi erők kifejlesztésével, ezek az új munkahelyek pozitív értéktermelésre használhatók, s célt és jövőt ígérnek az ifjú generációnak.

Az értelmiség súlyos válságát céltudatos munkával meg lehet szüntetni, – de minden erőadó célnak és a jobb jövőnek egyetlen biztosítéka a magyar értelmiség kollektív öntudatosulása és egységes, nemzeti élszervezet ének sürgős megteremtése!

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
1. Az értelmiség nemzetpolitikai szerepe és helyzete.....	7
2. Az értelmiség túltermelésének problémája.....	49
3. Az értelmiség válságának okai.....	85
4. Az értelmiség új munkaterületei.....	125
5. Tételek és javaslatok az értelmiség- válságának megoldásához.....	151